

offet, actionem dari in eum, cui bona ablata essent. Si vere quædam disperdidisset, si nulla restitutione recuperari possent, nihilominus actio in eum dabitur: & Prætor non tantum emolu-

mentum actionis intueri videtur in eo, qui exutus est bonis, quam poenam.

LIBER QUADRAGESIMUS TERTIUS.

TIT. I.

DE INTERDICTIS I (SIVE 2 EXTRAORDINARIIS ACTIONIBUS, QUÆ PRO HIS COMPETUNT.)

Divisio prima a materia. 1. secunda ab effectu. 2. Tertia a tempore, ad quod referuntur. 3. Utrum Interdicta sint in rem, an in personam. 4. Divisio quarta a tempore, quo competunt.

1. ULPIANUS (lib. 67. ad Edictum.)

Videamus, de quibus rebus Interdicta competunt. † Et sciendum est, Interdicta aut de 3 divinis rebus, aut de humanis competere. *Divinis*, ut de locis 4 sacris, vel de locis religiosis † De rebus *hominum* Interdicta redduntur: aut de his, quæ sunt alicujus, aut de his, quæ nullius sunt. † Quæ sunt *nullius*, hæc sunt: liberæ personæ, de quibus exhibendis 5, ducendis 6, Interdicta competunt. † Quæ sunt *alicujus*: hæc sunt aut publica, aut singulorum. † *Publica* de locis publicis 7, de viis 8, deque fluminibus 9 publicis. Quæ autem singulorum sunt; aut ad universitatem pertinent, ut Interdictum Quorum 10 bonorum: aut ad singulas res, ut est Interdictum uti 11 possidetis, De itinere actuque. 12 §. 1. Interdictorum autem tres 13 species sunt, exhibitoria, prohibitoria, restitutoria: sunt tamen quædam Interdicta & mixta, quæ & prohibitoria sunt, & exhibitoria. §. 2. Interdictorum quædam in præsens, quædam in præteritum referuntur: *in præsens*, ut Uti possidetis: *in præteritum*, ut De itinere, actuque, De aqua æstiva. §. 3. Interdicta omnia, licet in rem videantur concepta, vi tamen ipsa personalia sunt. §. 4. Interdictorum quædam annalia sunt, quædam perpetua.

Divisio quinta ab actore, & reo. 1. Sexta. 2. Septima. 3. & octava (quæ est subdivisio membri positi in sexta divisione) a fine.

2. PAULUS (lib. 63. ad Edictum.)

Interdictorum quædam 14 duplicia sunt, quædam simplicia. *Duplicia* dicuntur, ut *Uti possidetis*. *Simplicia* sunt ea, veluti exhibitoria, & restitutoria, item prohibitoria *De arboribus cedendis* & *De itinere actuque*. §. 1. Interdicta autem competunt, vel hominum causa, vel divini juris, aut de religione: sicut est, *ne quid in loco sacro fiat*: vel, *quod factum est, restituatur*; & *de mortuo inferendo*, vel, *sepulcro adificando*. † Hominum causa competunt, vel ad publicam utilitatem pertinentia, vel sui juris tuendi causa, vel officii tuendi causa, vel rei familiaris. † *Publicæ utilitatis causa* competit Interdictum: *Ut via publica uti liceat, & flumine publico*: & *ne quid fiat in via publica*. † *Juris sui tuendi causa*, *de liberis exhibendis*, item *de libero exhibendo*. *Officii causa*, *de homine libero exhibendo*. Reliqua interdicta rei familiaris causa dantur. §. 2. Quædam interdicta rei persecutionem continent, veluti *de itinere actuque privato*: nam proprietatis causam continet hoc Interdictum. † Sed & illa Interdicta, quæ de locis sacris, & de religiosis proponuntur, veluti proprietatis causam continent. Item illa (de liberis exhibendis,) quæ juris tuendi causa diximus competere: ut non sit mirum, si, quæ Interdicta ad rem familiarem pertinent, proprietatis, non possessionis causam habeant. §. 3. Hæc autem Interdicta, quæ ad rem familiarem spectant, aut 15 adipiscendæ sunt possessionis, aut recuperandæ, aut retinendæ. † *Adipiscendæ* 16 possessionis sunt Interdicta, quæ competunt his, qui ante non sunt nacti possessionem: sunt autem Interdicta adipiscendæ possessionis, *Quorum bonorum*. 17 *Salvianum* quoque Interdictum, quod est de pignoribus, ex hoc genere est: & 18 *quo itinere venditor usus est, quominus emtor utatur, vim fieri veto*. † *Recuperandæ possessionis* causa proponuntur sub rubrica: *Unde vi* 19: aliqua enim sub hoc titulo Interdicta sunt † *Retinendæ possessionis* sunt Interdicta, *Uti possidetis*. 20 sunt Interdicta 21

TIT. I. (1. Lib. 8. C. 1. Lib. 4. Inst. 15. (2. Inst. h. t. in pr. (3. l. 2. §. 1. infr. h. t. (4. Tit. 6. infr. h. t. (5. Tit. 29. infr. h. l. (6. Tit. 30. infr. h. l. (7. Tit. 7. 8. 9. infr. h. l. (8. Tit. 10. 11. infr. h. l. (9. Tit. 12. 13. 14. 15. infr. h. l. (10. Tit. 2. infr. h. l. (11. Tit. 17. infr. h. l. (12. Tit. 19. infr. h. l. (13. §. 1. Inst. h. t. (14. h. t. §. 7. Inst. eod. (15. §. 2. Inst. eod. (16. §. 3. Inst. eod. (17. Tit. 33. infr. h. l. d. §. 3. (18. Tit. 19. infr. h. l. (19. Tit. 16. infr. h. l. (20. Tit. 17. infr. h. l. (21. in pr. supr. h. l.

TOM. I.

(ut diximus) duplicia, tam recuperandæ, quam adipiscendæ possessionis.

De fructibus.

3. ULPIANUS (lib. 69. ad Edictum.)

In interdictis 22 exinde ratio habetur fructuum, ex quo edita sunt, non retro.

De Interdictis annuis.

4. PAULUS (lib. 67. ad Edictum.)

Ex quibus causis annua Interdicta sunt, ex his de eo, quod ad eum, cum quo agitur, pervenit, post 23 annum iudicium dandum, Sabinus respondit.

De Interdictis noxalibus.

5. IDEM (lib. 13. ad Sabinum.)

Interdicta noxalia ea sunt, quæ ob 24 delictum eorum, quos in potestate habemus dantur: veluti cum vi dejecerunt, aut vi, aut clam opus fecerunt. Sed officio iudicis continetur, ut dominum sua impensa opus restituentem absolvat: patientiam tollendo operi præstantem, noxæ dedere jubeat, & absolvat: si non dedat, quantum impensæ in tollendo opere erogatum sit, tanti condemnet: si neque patientiam præstet, neque ipse tollat, cum possit: in tantum condemnet, in quantum Judex æstimaverit, atque si ipse fecisset.

TIT. II.

QUORUM I BONORUM.

Interdictum 1. De effectu, materia, nomine, fine hujus Interdicti.

1. ULPIANUS (lib. 67. ad Edictum.)

Ait Prætor, *Quorum bonorum ex Edicto meo illi possessio data est, Quod de his bonis pro herede, 2 aut pro possessore possides, possideresve, si nihil usucaptum esset: quod quidem dolo malo fecisti, uti defineres possidere: id illi restituas.* §. 1. Hoc Interdictum restitutorium 3 est, & ad universitatem bonorum, non ad singulas res pertinet 4: & appellatur: *Quorum bonorum*, & (est) *adipiscendæ* 5 possessionis universorum bonorum.

Qui tenentur hoc interdicto.

2 PAULUS (lib. 20. ad Edictum.)

Interdicto *Quorum bonorum* debitores hereditarii non tenentur: sed tantum corporum possessores.

TIT. III.

QUOD I LEGATORUM.

Nomen 1. Finis. 2. Causa, effectus. 3. De successoribus. 4. De cumulatione hereditatis, & hujus Interdicti. 5. De mortis causa donatione. 6. De legato heredi. 6. De eo, qui dolo desit possidere. 8. De usufructu, usu, servitute. 9. De misso in possessionem legatorum servandorum causa. 10. De ipso legatario, & ejus successoribus. 11. De voluntate ejus, ad quem res pertinet. 12. De ipso legatario, & eo, qui in illius locum successit. 14. De voluntate ejus, ad quem res pertinet. 16. De satisfactione.

1 ULPIANUS (lib. 67. ad Edictum.)

Hoc Interdictum vulgo *Quod legatorum* appellatur. §. 1. Est autem & ipsum *adipiscendæ* possessionis. §. 2. Et continet hanc causam: *Ut quod quis legatorum nomine non ex voluntate heredis 2 occupavit, id restituat heredi.* † Etenim æquissimum Prætori visum est, unumquemque non sibi 3 ipsum jus dicere occupatis legatis, sed ab herede petere. Redigit igitur ad heredes per hoc Interdictum ea, quæ legatorum nomine possidentur: ut perinde legatarii possint eum convenire. §. 3. Hoc Interdictum & heredem

(22. l. 1. §. 40. infr. de vi & vi armat. l. 8. §. 4. infr. de precario. (23. l. 1. in pr. infr. de vi & armat. (24. §. ult. Inst. de noxal. act.

TIT. II. (1. Lib. 8. C. 2. (2. l. 2. C. h. t. (3. §. 1. vers. restitutoria. Inst. de interdict. (4. Vide tamen l. 28. l. 29. l. 30. infr. de furt. (5. §. 3. Inst. de interdict.

TIT. III. (1. Lib. 8. C. 3. (2. Adde §. 3. infr. h. l. (3. l. un. C. ne quis in sua caus.

heredi

heredis bonorumque possessoris habere, propter utilitatem hujus dicendum est: necnon ceteros quoque successores. §. 4. Quia autem nonnumquam incertum est, utrum quis pro legato, an pro herede, vel pro possessore possideat, bellissime Arrianus scribit, hereditatis petitionem instituendam, & hoc Interdictum reddendum, ut si quis pro herede, vel pro possessore, siue pro legato possideat, hoc Interdictum teneatur: quemadmodum solemus facere, quotiens incertum est, quæ potius actio teneat: nam duas dicimus, protestati ex altera nos velle consequi, quod nos contingit. §. 5. Si quis (ex) mortis causa donatione possideat, utique cessabit Interdictum: quia portio 4 Legis Falcidæ apud heredem ipso jure remanet, & si corporaliter res in solidum translatae sunt. §. 6. Qui vero ex causa præceptionis, utique tenetur hoc Interdictum: sed pro ea scilicet parte, quam jure legati habet; non etiam pro ea, quam quasi heres habet. Idemque erit dicendum, & si alio genere legati uni ex heredibus legatum sit: nam & hic dicendum est, pro ea parte, qua heres est, cessare Interdictum. §. 7. Quod ait Prætor, *Aut dolo desit possidere, sic accipere debemus, desit facultatem habere restituendi.* §. 8. Unde est quaesitum si usufructus, vel usus fuerit alicui relictus, eumque occupaverit: an hoc Interdictum restituere sit compellendus? movet quod neque usufructus, neque usus possidetur: sed magis tenetur; potest tamen defendi, competere Interdictum. Idem dicendum est, & in servitute relicta. §. 9. Quaesitum est, si quis legatorum servandorum causa missus sit in possessionem, an hoc Interdictum teneatur ad restitutionem? movet illud primum, quod non possidet is, qui missus est in possessionem legatorum causa, sed potius custodit: deinde, quod Prætorum habet ejus rei auctorem. 7. Tutius tamen erit dicendum, hoc Interdictum competere: maxime si satisfidatum sit jam legatorum nomine, nec recedat; tunc enim etiam possidere videtur. §. 10. Legatorum nomine, non tantum ipsum possidere dicemus, cui legatum est: verum heredem quoque ejus, ceterosque successores. §. 11. Quod ait Prætor, *Voluntate ejus, ad quem ea res pertinet*, ita erit interpretandum, ut si post aditam hereditatem, vel bonorum possessionem agnitam, voluntas accommodata est legatario, ut possideret, Interdictum cesset: quod si ante aditam hereditatem, bonorumve possessionem agnitam hoc factum est, rectius dicetur, eam voluntatem non nocere debere. §. 12. Si duæ res legatae sint, altera ex voluntate occupata, altera non ex voluntate: eveniet, ut altera revocari possit, altera non. Idemque erit probandum, & in una re, cujus pars ex voluntate, altera pars non ex voluntate occupata est: nam pars sola per Interdictum auferetur. §. 13. Illud tenendum, siue a te, siue ab eo, in cujus locum successisti, possideri aliquid coeptum est: Interdictum huic locum fore. Idem locum successisse accipimus, siue per universitatem, siue in rem his (sit) successum. §. 14. Prodest autem possidisse, quotiens voluntate ejus, ad quem ea res pertinet, possideri coeptum est. Sed & si postea voluntas accessit ejus, ad quem ea res pertinebat: tamen prodesse possessori debere. Unde si quis coepit quidem ex voluntate ejus, ad quem ea res pertinet, possidere, postea vero voluntas non perseveravit; nihil noceat: quia semel possideri coepit ex voluntate. §. 15. Si alter ex heredibus, siue, ad quos ea res pertinet, voluerit rem a legatario possideri, alter non: ei, qui noluit, Interdictum competet; ei, qui voluit, non competere palam est. §. 16. Quod ait Prætor, *Nisi satisfidatum sit*, accipere debemus, si perseveret satisfidatum: scilicet, ut si non perseveret cautum, mittatur, in possessionem legatorum servandorum causa. §. 17. Satisfidatum sic arbitror, si sic satisfidatum sit, ut legatario, vel ipso jure acquisita sit idonea cautio, vel per mandati actionem adquiri possit; & tunc Interdictum locum fore. §. 18. Si quarundam rerum nomine satisfidatum sit, quarundam non sit satisfidatum: earum rerum nomine sine impedimento agi poterit, de quibus satisfidatum est; ceterarum non poterit.

2. De eo, qui non restituit, condemnando. 3. De cautione.

2. PAULUS (lib. 63. ad Edictum.)

Diversum est, si postea pars legato adcreverit; nam hoc nomine tenentur fidejussores in 9 totum. §. 1. Quod ait Prætor, *Si per bonorum possessorem non stat, ut satisfidetur*, sic accipimus, si paratus sit satisfidare: non ergo offerre debet satisfidatinnem; sed petenti satis, moram non facere. §. 2. Ex hoc Interdicto, qui non

restituit, in id, quod interest, debet condemnari. §. 3. Si legatarius repromissione retentus fuit, dandum est Interdictum. Idem dicendum est, si legatarius pignoribus noluit sibi cavere. §. 4. Si per legatarium factum sit, quominus satisfidetur: licet cautum non sit, tenetur Interdicto. Idem si forte factum sit per legatarium, quominus satisfidetur, eo autem tempore, quo editur Interdictum, satis accipere paratus sit: non competit Interdictum, nisi satisfidatum sit. Idem si per bonorum possessorem stetit, quominus satisfidaret, sed modo paratus est cavere: tenet Interdictum. Illud enim tempus inspicitur, quo Interdictum editur.

TIT. IV.

NE VIS FIAT EI, QUI IN POSSESSIONEM MISSUS ERIT.

Interdictum. 1. Ratio Interdicti. 2. De omnibus in possessionem missis. 3. De eo, qui ingredi prohibuit, aut ingressum expulit. De vi. 4. De errore. 5. De eo, quod interest. 6. De pupillo, furioso, tutore. 7. De domino, vel patre prohibentis. 8. De tempore hujus actionis. Quid persequatur. De successoribus.

1. ULPIANUS (lib. 72. ad Edictum.)

Ait Prætor, *Si quis dolo malo fecerit, quo minus quis permissu meo ejusve, cujus ea jurisdictio fuit, in possessionem bonorum sit, in eum in factum judicium, quanti ea res fuit, ob quam in possessionem missus erit, dabo.* 2. §. 1. Hoc Interdictum summa providentia Prætor proposuit; frustra enim in possessionem mitteret rei servandæ causa, nisi missos tueretur, & prohibentes venire in possessionem coerceret. §. 2. Est autem generale hoc Edictum: pertinet enim ad omnes, qui in possessionem a Prætoribus missi sunt: convenit enim Prætori, omnes, quos ipse in possessionem misit, tueri. Sed siue rei servandæ causa, siue legatorum, aut ventris nomine in possessionem missi fuerint: habent ex hoc Edicto in factum actionem, siue doli, siue aliter prohibuerint. §. 3. Hæc actio non tantum eum tenet, qui prohibuit quem venire in possessionem: sed etiam eum, qui possessione pulsus est, cum venisset in possessionem. Nec exigitur, ut vi fecerit, qui prohibuit. §. 4. Si quis ideo possessione arcuerit, quia rem suam putabat, vel sibi nexam, vel certe non esse debitoris, consequens est, ut hoc Edicto non teneatur. §. 5. Hæc verba, *Quanti ea res erit, ob quam in possessionem missus erit, continent utilitatem creditoris, ut quantum ejus interest, possessionem habere, ad tantum, qui prohibuit, condemnatur.* Proinde si ob falsum creditum, vel ob falsam petitionem missus est in possessionem, vel si exceptione summoveri potuit: nihil ei debet prodesse hoc Edictum: quia propter nullam causam in possessionem missus est. §. 6. Hoc Edicto neque pupillum, neque furiosum teneri constat; quia affectu carent. Sed pupillum, eum debemus accipere, qui doli capax non est: ceterum si jam doli capax sit, contra erit dicendum. Ergo & si tutor dolo fecerit, in pupillum dabitur actionem: si modo solvendo sit tutor. Sed & ipsum tutorem posse conveniri, Julianus scribit. §. 7. Si domini, vel patris voluntate prohibitus quis sit a possessione, in ipsos dabitur actio, quasi per alios hoc fecerint. §. 8. Hanc actionem, excepta legatorum missione, intra annum competere, & non postea, sciendum est: cum sit pœnalis. Nec in heredes similesque personas dabitur, nisi in id, quod ad eas pervenit. Sed heredi similibusque personis dabitur. Nam cum prohibitus quis est legatorum, vel fideicommissorum causa possessionem adipisci; tunc actio & perpetua est, & in heredem dabitur: quia est in potestate successorum evitare Interdictum satisfidatione; oblata.

De eo, qui suo, vel alieno nomine prohibitus est, vel prohibuit.

2. PAULUS (lib. 59. ad Edictum.)

Suo quis, an alieno nomine prohibitus sit, nihil interest; hæc enim verba, *quanti ea res est*, referenda sunt ad personam domini. §. 1. Item tam is tenetur, qui suo nomine, quam qui alieno nomine prohibuit.

De fideicommissis. De bonis heredis. 2. De ventre.

3. ULPIANUS (lib. 68. ad Edictum.)

SI quis missus fuerit in possessionem fideicommissi servandi causa, & non admittatur: potestate 7 ejus inducendus est in possessionem, qui eum misit, aut si quis volet uti 8 Interdicto, consequens erit dicere, Interdictum locum habere. Sed melius erit dicere, extra ordinem ipsos jure suæ potestatis exsequi oportere decretum suum: nonnumquam etiam per manum militarem. §. 1. Constitu-

(4. v. l. 2. C. de donat. caus. mort. (5. l. 18. C. ad leg. Falcid. (6. l. 5. in pr. supr. ut in possess. legat. (7. l. 11. supr. de acquir. vel amic. poss. (8. l. 17. supr. ut legator. (9. l. 54. in pr. supr. locati.

TIT. IV. (1. §. 5. infr. h. l. (2. l. 4. §. 2. supr. de damno infect. (3. l. 4. infr. h. l. (4. l. 3. in fin. infr. uti possid. (5. Adde l. 1. §. 9. supr. tit. prox. (6. l. 14. supr. si quis cautionib. (7. l. 68. supr. de rei vind. (8. l. 1. §. 27. supr. ut in possess. legat.

tum est ab Antonino 9, ut etiam in bona heredis quis admittatur cæris modis. Si quis igitur in his bonis non admittatur: dicendam est, actionem hanc utilem competere: ceterum poterit uti & extraordinaria 10 executione. §. 2. Prætor ventrem in possessionem mittit, & hoc Interdictum prohibitorium, & restitutorium est. Sed si mulier velit in factum actione uti, ad exemplum creditorum, magis quam Interdicto posse eam experiri sciendum est. §. 3. Si mulier dicatur calumniæ 11 causa in possessionem venisse, quod non sit prægnans, vel non ex eo prægnans, vel si de statu mulieris aliquid dicatur: (ex) epistola D. Hadriani, ad exemplum præsumtionis Carboniani Edicti, ventri Prætor pollicetur possessionem.

De damno infecto, 4. Vel alia causa.

4. IDEM (lib. 69. ad Edictum.)

Per Interdictum etiam 12 ei subvenit Prætor, qui damni infecti ab eo in possessionem missus est, ne ei vis fiat. §. 1. Pœna autem ejus, qui non promittit, vel satis non dat, hæc est, ut in possessionem mittatur adversarius. Sive ergo promittat, sive per eum non fiat, quominus promittat, non tenebit Interdictum, repulso per exceptionem eo, qui experitur. §. 2. Prætor in eum, qui neque cavet; neque possidere passus est eum, qui missus est, iudicium pollicetur in tantum, quantum 13 præstare eum oporteret, si de ea re cautum fuerat. §. 3. Sed & ex alia causa hoc iudicium proposuit, si eo tempore, quo in possessionem mitti desiderabat, prætoris adeundi potestas non fuerit; scilicet ut, si cum potestas Prætoris adeundi non esset, damnum interim datum est, haberet iudicium, qui damnum passus est. §. 4. Item subjectum: si ex alia causa in possessionem missus prohibitus esse dicitur; habere in factum actionem.

TIT. V.

DE I TABULIS EXHIBENDIS.

Interdictum. 1. De confitente, vel negante. 2. De tabulis testamenti, vel aliis ultima voluntatis. 3. De testamento, quod valet, vel non valet. 4. De supremis tabulis, vel prioribus. 5. De omni scriptura testamenti. 6. De pluribus tabulis. 7. Si filiusfamilias, vel servus testatus esse dicatur. 8. De captivo 10. De vivente 11. De testamento deletio.

1. ULPIANUS (lib. 68. ad Edictum.)

Prætor ait: Quas tabulas Lucius Titius ad causam testamenti sui pertinentes reliquisse dicitur, si hæc penes se sunt, aut dolo malo tuo factum est, ut desinere esse: ita eas illi exhibeas. Item si libellus, aliudve quid relictum esse dicitur, decreto comprehendam. §. Si quis forte confiteatur 2 penes se esse testamentum, jubendus est exhibere: & tempus ei dandum est, ut exhibeat, si non potest in præsentiarum exhibere. Sed si neget se exhibere posse, vel oportere: Interdictum hoc competit. §. 2. Hoc Interdictum pertinet non tantum ad testamenti tabulas, verum ad omnia, quæ 3 ad causam testamenti pertinent; utputa & ad 4 codicillos pertinet. §. 3. Sive autem valet testamentum, sive non (vel quod ab initio inutiliter factum est, sive ruptum sit, vel in quo alio vitio (sit); sed etiam si falsum esse dicatur, vel ab eo factum, qui testamenti factionem non habuerit) dicendum est, Interdictum 5 valere. §. 4. Sive supremæ tabulæ sint, sive non sint, sed priores: dicendum, Interdictum hoc locum habere. §. 5. Itaque dicendum est, ad omnem omnino uscripturam testamenti, sive perfectam sive 6 imperfectam, Interdictum hoc pertinere. §. 6. Proinde & si plures 7 tabulæ sint testamenti, quia sæpius fecerat: dicendum est, Interdicto locum fore: est enim quod ad causam testamenti pertineat, quidquid quoquo tempore factum exhiberi debeat. §. 7. Sed & si de statu disceptetur, si testator filiusfamilias, vel servus hoc fecisse dicatur: & hoc exhibebitur. §. 8. Item, si filiusfamilias fecerit testamentum, qui de castrensi peculio testabatur: habet locum Interdictum. §. 9. Idem est, (&) si is, qui testamentum fecit, apud hostes decessit. §. 10. Hoc Interdictum ad vivi tabulas non pertinet: quia verba Prætoris reliquerit fecerunt mentionem. §. 11. Sed & si deletum sine dolo sit testamentum,

2. PAULUS (lib. 64. ad Edictum.)

Vel totum, vel pars ejus,

(9. l. 5. §. 16. supr. d. t. (10. l. 68. supr. de rei vind. (11. l. 15. l. 16. supr. de his, qui no: ant infam. l. 1. §. 14. supr. de ventre in possess. (12. l. 1. §. 2. supr. h. e. (13. l. 15. in fin. supr. de damno infect.

TIT. V. (1. Lib. 8. C. 7. (2. l. 2. §. fin. super testam. quemadm. aper. (3. d. l. 2. §. 2. (4. l. ult. C. quemadm. testam. aper. (5. Vide tamen l. 6. in pr. infr. ad leg. Cornel. de fals. (6. l. 2. §. 1. supr. testam. quemadm. aper. (7. l. 3. §. infr. h. e.

De pluribus codicibus. 2. De deposito. De adituo, vel tabulario custodiente. 4. De servo. 5. Si testator vivus suas tabulas esse dicat, & de ceteris, qui corpora sua esse dicunt instrumentorum. 6. De eo, qui dolo fecit, quominus tabulæ penes se essent. 7. Hoc Interdictum esse exhibitorium. 8. Quid sit exhibere. 9. Apud quem exhibetur, si testes admoniti non veniant. 10. De his, qui quid in testamento ad scriptum habent. 11. Quid veniat in condemnationem. 12. Si hoc iudicio consecutus est æstimationem, postea rem petat. 16. De anno 17. De successoribus.

3. ULPIANUS (lib. 68. ad Edictum.)

Locum habet hoc Interdictum §. 1. Si tabulæ in pluribus 8 codicibus scriptæ sint omnes Interdicto isto continentur: quia unum testamentum est. §. 2. Si tabulæ testamenti apud aliquem depositæ sunt a Titio, hoc Interdicto agendum est, & cum eo, qui desinet, & cum eo, qui deposuit. §. 3. Proinde & si custodiam tabularum adituo, vel tabularius suscepit: dicendum est, teneri eum interdicto. §. 4. Si penes servum tabulæ fuerint, dominus Interdicto tenebitur. §. 5. Si ipse testator, dum vivit 9, tabulas suas esse dicat, & exhiberi desideret: Interdictum hoc (locum) non habebit, sed ad exhibendum erit agendum, ut exhibitas vindicet. Quod in omnibus, qui corpora sua esse dicunt instrumentorum, probandum est. §. 6. Si quis dolo malo fecerit, quominus penes eum tabulæ essent, nihilominus hoc Interdicto tenebitur. Nec 10 præjudicatur aliquid Legi Corneliæ testamentariæ, quasi dolo malo testamentum suppresserit: nemo enim ideo impune retinet tabulas, quod majus facinus admisit: cum exhibitis tabulis admissum ejus magis manifestetur: & posse aliquem dolo malo facere, ut in eam Legem non incidat: utputa si neque amoverit, neque celaverit tabulas, sed idcirco alii tradiderit, ne eas interdicenti exhiberet; hoc est, si non supprimendi animo, vel consilio fecit, sed ne huic exhiberet. §. 7. Hoc Interdictum exhibitorium est. §. 8. Quid 11 sit exhibere, videamus? Exhibere, hoc est, materiæ ipsius apprehendendæ copiam facere. §. 9. Exhibere autem apud Prætores oportet, ut ex auctoritate ejus signatores admoniti venirent ad recognoscenda signa: & si forte non obtemperent testes, Labeo scribit, coerceri eos a Prætores debere. §. 10. Solent autem exhiberi tabulas desiderare omnes 12 omnino, qui 13 quid in testamento adscriptum habent. §. 11. Condemnatio autem hujus iudicii, quanti interfuit, æstimari debet. §. 12. Quare si heres scriptus hoc Interdicto experiat: ad hereditatem referenda est æstimatio. §. 13. Et si legatum sit, tantum venit in æstimationem, quantum sit in legato. §. 14. Et si sub conditione legatum sit, quasi conditione existente, sic æstimandum est, nec compelli debet (ad cavendum) ut se restitutum caveat, quidquid consecutus est, si conditio defecerit: quia pœna contumaciæ præstatur ab eo, qui non exhibet. §. 15. Inde quaeritur, si hinc consecutus æstimationem legatarius, postea legatum petat: an sit audiendus? Et putem, si heres idem præstitit, exceptione doli repellendum: si alius, repelli non oportere. † Et ideo & si heres sit, qui Interdicto usus (est) æstimationem consecutus, eadem est distinctio. §. 16. Interdictum hoc & post annum competere constat. §. 17. Sed & heredi, ceterisque successoribus competit.

De pupillo, & tutore.

4. PAULUS (lib. 69. ad Edictum.)

Si sint tabulæ apud pupillum, & dolo tutoris 14 desierint esse: in ipsum tutorem competit Interdictum: æquum enim est, ipsum ex delicto suo teneri, non pupillum.

De controversia hereditatis. De publica quaestione.

5. JAVOLENUS (lib. 13. ex Cassio.)

De tabulis proferendis Interdictum competere non oportet, si hereditatis controversia ex his pendet, aut si ad publicam quaestionem pertinet: itaque in æde sacra interim deponendæ sunt, aut apud virum idoneum.

TIT. VI.

NE QUID IN LOCO SACRO FIAT.

Interdictum. 1. De loco sacro, & de sacrario. 2. De ornamento, deformitate, & commodo. De his, qui ades sacras curant.

1. ULPIANUS (lib. 68. ad Edictum.)

Ait Prætor: In loco sacro facere, inve eum immittere quid veto. §. 1. Hoc interdictum de sacro loco, non de sacrario 1 competit. §. 2.

(8. l. 1. §. 6. supr. de bon. poss. secund. tab. (9. l. 3. §. 14. supr. ad exhib. (10. arg. l. 9. §. 2. in fin. supr. de dolo (11. l. 2. supr. ad exhib. (12. l. 3. §. 9. supr. d. t. (13. §. 13. §. 14. ult. infr. hic l. un. C. h. e. (14. l. 11. §. 6. infr. quod ai aut.

TIT. VI. (1. l. 9. §. 2. supr. de rer. divis.

Quod ait Prætor, ne quid in loco sacro fiat: non ad hoc pertinet, quod ornamenti causa fit, sed quod deformitatis, vel incommodi. §. 3. Sed & cura ædium locorumque sacrorum mandata est his, qui ædes sacras curant.

De damno, aut incommodo.

2. HERMOGENIANUS (lib. 3. Juris Epitomarum.)

In muris, itemque portis, & aliis sanctis 2 locis aliquid facere

3, ex quo damnum, aut incommodum irrogetur, non permittitur.

De habitatione.

3. PAULUS (lib. 5. Sententiarum.)

Neque muri, neque portæ habitari sine permisso Principis propter fortuita incendia possunt.

TIT. VII.

DE LOCIS, ET ITINERIBUS PUBLICIS.

Qui petere possunt.

1. POMPONIUS (lib. 30. ad Sabinum.)

Cuilibet in publicum petere permittendum est id, quod ad usum omnium pertineat: veluti 1 vias publicas, itinera publica, & ideo quolibet postulante de his interdicitur.

De monumento.

2. ULPIANUS (lib. 48. Digestorum.)

Nemini licet in via publica monumentum extruere.

De via vicinali. 1. Differentia via vicinalis, & militaris.

3. ULPIANUS (lib. 33. ad Sabinum.)

Via vicinales 2, quæ ex agris privatorum collatis factæ sunt, quarum memoria non existat, publicarum viarum numero sunt. §. 1. Sed inter eas, & ceteras vias militares hoc interest: quod via militares exitum ad mare, aut in urbes 3, aut in flumina publica, aut ad aliam viam militarem habent; harum autem vicinalium viarum dissimilis conditio est: nam pars earum in militares vias exitum habent, pars sine ullo exitu intermoriuntur.

TIT. VIII.

NE QUID IN LOCO PUBLICO, VEL ITINERE FIAT.

Ad primum interdictum prohibitorium de loco publico præfatio.

1. PAULUS (lib. 64. ad Edictum.)

In loco publico Prætor prohibet ædificare, & Interdictum proponit. Verba. 1. Hoc Interdictum esse prohibitorium. 2. De utilitate publica, vel privata. 3. De areis, insulis, agris, viis, itineribus. 4. De rebus fiscalibus. 5. De usui publico destinatis. De damno privati. 6. De velo immisso in maniano. 7. De refectioe. 8. De mari. 9. De piscatione, navigatione, lusu, lavatione, spectatione. 10. De permisso Principis. 11. De qualicumque commodo amisso. 12. De profectu & aditu. 13. Si ædificium ei, quod destruit. 14. Vel luminibus. 15. Vel alii ædificio in publico posito obstat. 16. De permisso Principis. 17. An ædificium in publico factum deponatur. 18. De cautione non fieri. 19. An ædificium in loco sacro possum deponatur. 20. Ad secundum Interdictum prohibitorium. De via, itinereve publico verba. 21. De via solo. 22. De viarum divisione in publicas, privatas, & vicinales. 24. De viis rusticis vel urbanis. 25. De comœatu exempto. De via coarctata. 26. De cloaca. 27. De fossa. 28. De restagnatione. 29. De odore. 30. De pastu. 31. De his, qui statim nocent vel postea. 32. Deterioratio quomodo accipitur. 33. De specu, & ponte. 34. Hoc Interdictum esse perpetuum, & populare. De condemnatione in id, quod interest. 35. Ad tertium Interdictum restitutorium. De via publica, itinereve publico verba. 36. Collatio hujus Interdicti & superioris. 37. De eo, qui fecit, vel factum habet. 38. De arbore, quæ in via publica cecidit. 39. De eo, cujus opus utile est. De his, qui communiter fieri curaverint. 42. De eo, qui dolo fecit, quomodo possideret, vel haberet. 43. De restitutione, & sumtibus restitutionis. 44. De tempore interdicti. De condemnatione in id, quod interest. 45. Quartum Interdictum prohibitorium. De usu via itinerisve publici.

2. ULPIANUS (lib. 68. ad Edictum.)

Prætor ait: Ne quid in loco publico facias, inve eum locum immittas, qua ex re quid illi detur: præterquam quod lege, Senatusconsulto 1, edicto, decretove Principum tibi concessum est: de eo, quod factum erit, Interdictum (non) dabo. §. 1. Hoc Interdictum prohibitorium est. §. 2. Et tam publicis utilitatibus, quam privatorum per hoc prospicitur. Loca enim publica utique privatorum usibus deserviunt, jure scilicet Civitatis, non quasi propria cujusque: & tantum juris habemus ad obtinendum, quantum quilibet ex populo ad prohibendum habet; propter quod, si (quod) forte opus in Publico fiet, quod ad privati damnum redundet: prohibitorio Interdicto potest conveniri,

(2. §. 10. Inst. d. t. (3. l. 8. §. ult. l. 9. §. 4. supr. d. t.)

TIT. VII. (1. l. 2. §. 35. infr. tit. prox. (2. §. 5. Inst. de leg. Aquil. l. 2. §. 22. infr. tit. prox. (3. l. ult. circa fin. supr. de servit. præd. rustic.)

TIT. VIII. (1. l. 2. infr. de flumin.)

propter quam rem hoc Interdictum propositum est. §. 3. Publici loci appellatio quemadmodum accipiatur, Labeo definit: ut & ad areas, & ad insulas, & ad agros, & ad vias (publicas) itineraque publica pertineat. §. 4. Hoc Interdictum ad ea loca, quæ sunt in fisci patrimonio, non puto pertinere: in his enim neque facere quicquam, neque prohibere privatus potest; res enim fiscales 2 quasi propriæ & privatæ Principis sunt: igitur si quis in his aliquid faciat, nequaquam hoc Interdictum locum habebit; sed si forte de his sit controversia, Præfetti eorum judices sunt. §. 5. Ad ea igitur loca hoc Interdictum pertinet, quæ publico usui destinata sunt: ut si quid illic fiat, quod privato noceret, Prætor interdiceret Interdicto suo. §. 6. Cum quidam velum in mœniano immisissum haberet, qui vicini luminibus officiebat: utile Interdictum competit, ne quid in publico immittas, quæ ex re luminibus Gaji Seji officias. §. 7. Si quis quod in publico loco positum habuit, reficere voluit: hoc Interdicto locum esse Aristo ait, ad prohibendum eum reficere. §. 8. Adversus eum, qui molem in mare projecit, Interdictum utile competit ei, cui forte hæc res nocitura sit; si autem nemo damnum sentit, tuendus est is, qui in litore ædificat, vel molem in mare jacit. §. 9. Si quis in mari piscari, 3 aut navigare prohibeatur, non habebit Interdictum: quemadmodum nec is, qui in campo publico ludere, vel in publico 4 balineo lavare, aut in theatro spectare arceatur; sed in omnibus his casibus 5 injuriarum actione utendum est. §. 10. Merito ait Prætor, qua ex re quid illi damni detur: nam quotiensque aliquid in publico fieri permittitur, ita oportet permitti, ut 6 sine injuria cujusquam fiat: & ita solet Princeps, quotiens aliud novi operis instituendum petitur, permittere. §. 11. Damnum autem pati videtur, qui commodum amittit, quod ex publico consequeretur, qualequale sit. §. 12. Proinde si cui prospectus, si cui aditus sit deterior, aut angustior. Interdicto opus est. §. 13. Si quid in loco publico ædificavero, ut ea, quæ ex meo ad te nullo jure defluebant, definant fluere: Interdicto me non teneri, Labeo putat. §. 14. Plane si ædificium hoc effecerit, ut minus luminis insula tua habeat: Interdictum hoc competit. §. 15. Idem ait, si in publico ædificem, deinde hoc ædificium ei obstat, quod tu in publico ædificaveris; cessare hoc Interdictum, cum tu quoque illicite ædificaveris; nisi forte tu jure tibi concessio ædificaveras. §. 16. Si quis a Principe simpliciter impetraverit, ut in publico loco ædificet: non est credendum, sic ædificare, ut cum incommodo alicujus id fiat: neque sic conceditur, nisi forte quis hoc impetraverit. §. 17. Si quis nemine prohibente in publico ædificaverit: non esse eum cogendum tollere, ne ruinis 8 Urbs deformetur: & quia prohibitorium est Interdictum, non restitutorium; si tamen obstat id ædificium publico usui: utique is, qui operibus publicis procurat, debet id deponere: aut si non obstat, solarium ei imponere; vestigal enim hoc sic appellatur, solarium, ex eo, quod pro solo pendatur. §. 18. Si tamen adhuc nullum opus factum fuerit, officio judicis continetur, ut caveatur non fieri; & ea omnia etiam in persona heredum, ceterorumque successorum erunt cavenda. §. 19. Locorum sacrorum diversa causa est: in loco enim sacro non solum facere vetamur 9, sed & factum restituere jubemur hoc propter religionem. §. 20. Ait Prætor: In via publica, itinereve publico facere, immittere quid, quo ea via, idve iter deterius sit, fiat, veto. §. 21. Viam publicam eam dicimus, cujus etiam solum publicum est: non enim sicuti in privata via, ita & in publica accipimus; via privatæ solum alienum est, jus tantum eundi (&) agendi nobis competit: via autem publicæ solum publicum est, relictum ad directum certis 10 finibus latitudinis ab eo, qui jus publicandi habuit, ut ea publice iretur, comœaretur. §. 22. Viarum quædam publicæ sunt, quædam privatæ, quædam vicinales. † Publicas vias dicimus, quas Græci βασιλικὰς, id est, regias, nostri prætorias, alii consulares vias appellant. † Privatæ sunt, quas agrarias quidam dicunt. † Vicinales 11 sunt viæ, quæ in vicis sunt, vel quæ in vicis ducunt; has quoque publicas esse quidam dicunt: quod ita verum est, si non ex collatione privatorum hoc iter constitutum est: aliter, atque si ex collatione privatorum reficiatur; nam si ex collatione privatorum reficiatur, non utique privata est: refectio enim idcirco de communi fit, quia usum utilitatemque communem habet. §. 23. Privatæ viæ dupliciter accipi possunt: vel hæc, quæ sunt in agris, quibus imposita est servitus, ut ad agrum alterius ducant; vel hæc, quæ ad agros ducunt, per

(2. l. ult. C. de quadriennii præscr. (3. l. 13. §. ult. infr. de injur. §. 2. Inst. de rer. divisi. (4. d. §. ult. (5. d. §. ult. (6. §. 16. infr. hic l. 17. supr. de servit. præd. rustic. l. 14. supr. de condi. indeb. l. 6. in fin. supr. de jur. dot. l. 40. supr. de admin. & peric. tut. l. 50. supr. de acquir. rer. domin. l. 206. infr. de reg. jur. (7. §. 10. supr. h. l. (8. l. ult. infr. h. t. (9. l. 1. in pr. supr. ne quid in loco sacro. (10. v. l. 3. supr. de servit. præd. rustic. (11. l. ult. in pr. supr. tit. prox.

quas omnibus permeare liceat, in quas exitur de via consulari: & sic post illam excipit via, vel iter, vel actus ad villam ducens; has ergo, quæ post consulariam excipiunt in villas, vel in alias colonias ducentes, putem etiam ipsas publicas esse. §. 24. Hoc Interdictum tantum ad vias rusticas pertinet, ad urbicas vero non: harum enim cura pertinet ad magistratus. §. 25. Si viæ publicæ exemptus commeatus sit, vel via coarctata: interveniunt magistratus. §. 26. Si quis cloacam in viam publicam immitteret, exque ea re minus habilis via per cloacam fiat: teneri eum, Labeo scribit: immisisse enim eum videri. §. 27. Proinde & si fossam quis in fundo suo fecerit, ut ibi aqua collecta in viam decurrat, hoc Interdictum tenebitur: immisissum enim habere etiam hunc videri. §. 28. Idem Labeo scribit: si quis in suo ita ædificaverit, ut aqua in via collecta restagnet: non teneri eum Interdicto: quia non immittat aquam, sed non recipit. Nerva autem melius scribit, utrumque teneri. † Plane si fundus viam publicam contingat, & ex eo aqua derivata deteriorem viam faciat, quæ tamen aqua ex vicini fundo in tuum veniat; si quidem necesse habeas eam aquam recipere, Interdictum locum habebit adversus vicinum tuum: si autem necesse non sit, non teneri vicinum tuum, te tamen teneri; cum enim videri factum habere, qui usum ejus aquæ habeat. † Idem Nerva scribit, si tecum Interdicto agatur, nihil ultra te facere cogendum, quam ut arbitrato ejus, qui tecum experitur, cum vicino experiaris: ceterum aliter observantibus futurum, ut tenearis, etiam si jam bona fide cum vicino egeris, neque per te stet, quo minus arbitrato actoris cum vicino experiaris. §. 29. Idem ait, si odore solo locus pestilentiosus fiat, non esse ab re, de ea Interdicto uti. §. 30. Hoc Interdictum etiam ad ea, quæ pascuntur in via publica, itinereve publico, & deteriorem faciant viam, locum habet. §. 31. Deinde ait Prætor: Quo ea via, idque iter deterius sit, fiat: hoc, sive statim deterior via sit, sive postea: ad hoc enim pertinent hæc verba: sit, fiat: etenim quædam sunt talia, ut statim facto suo noceant: quædam talia, ut in præsentiarum quidem nihil noceant, in futurum autem nocere debeant. §. 32. Deteriorem autem viam fieri sic accipiendum est: si 12 usus ejus ad commeandum corrumpatur, hoc est, ad eundem, vel agendum: ut cum plane fuerit, clivosa fiat, vel ex molli aspera, aut angustior ex latiore, aut palustris ex sicca. §. 33. Scio tractatum, an permittendum sit specus & pontem per viam publicam facere? & plerique probant, interdicto eum teneri 13: non enim oportere eum deteriorem viam facere. §. 34. Hoc interdictum perpetuum, & populare est; condemnatioque ex eo facienda est, quanti actoris intersit. §. 35. Prætor ait: Quod in via 14 publica, itinereve publico factum, immisissum habes, quo ea via, idve iter deterius sit, fiat, restituas. §. 36. Hoc interdictum ex eadem causa proficitur, ex qua & superius: & tantum interest, quod hoc restitutorium, illud prohibitorium est. §. 37. Hoc Interdicto non is tenetur, qui in via publica aliquid fecit; sed is, qui factum habet: proinde si alius fecit, alius factum habet: is tenetur, qui factum habet; & hoc est utilius; quia is potest restituere, qui factum immisissum habet. §. 38. Habere eum dicimus, qui utitur, & jure possessionis fruitur: sive ipse opus fecit, sive ex causa emtionis, vel conductionis, vel legato, vel hereditate, vel quo alio modo adquisit. §. 39. Unde Ofilius putat eum, qui pro derelicto reliquit id opus, quod fecit, si viam publicam corrumpit, & reliquit, non teneri hoc Interdicto: non enim habet, quod fecit. † Sed an in eum actio debeat dari, videbimus? & putô utile Interdictum competere: ut quod in via publica ædificavit, restituat. §. 40. Si ex fundo tuo arbor in via publica sic ceciderit, ut itineri sit impedimento, eamque pro derelicto habeas: non teneri (te), Labeo scribit: si tamen (inquit) actor sua impensa arborem tollere paratus fuerit: recte tecum acturum Interdicto de via publica rescindenda. Sed si pro derelicto non habeas, recte tecum agi hoc Interdicto. §. 41. Idem Labeo scribit, si vicinus meus viam opere corruerit, quamvis opus, quod fecit, tam mihi, quam ipsi utile sit; tamen si is vicinus fundi sui causa id fecerit, me (tamen) non posse hoc Interdicto conveniri: si autem communiter hoc opus fieri curaverimus, utrumque nostrum teneri. §. 42. Hoc Interdictum locum habet etiam adversus eum, qui dolo malo fecit, quominus possideret, vel haberet: etenim patem esse conditionem oportet ejus, qui quid possideat, vel habeat, atque ejus, cujus dolo malo factum sit, quominus possideret, vel haberet: & mihi videtur vera Labeonis sententia. §. 43. Restituas, inquit. † Restituere videtur, qui in pristinum statum reducit: quod

(12.l.1. §. 15. infr. de fluminibus. (13. l. l. infr. d. t. (14. l. 1. supr. de locis, & itiner. publ. (15. l. 131. l. 150. infr. de reg. jur.

fit, sive quis tollit id, quod factum est; vel reponat, quod sublatum est: & interdum suo sumtu: nam si ipse, quo qui interdixit, fecerit, vel jussu ejus alius, aut ratum habitum sit, quod fecit: ipse suis sumtibus debet restituere: si vero nihil horum intervenit, sed habet factum, tunc dicemus, patientiam solam eum præstare debere. §. 44. Interdictum hoc non 16 esse temporarium, sciendum est: pertinet enim ad publicam utilitatem; condemnatioque ex eo facienda est, quanti actoris intersit, tolli quod factum est. §. 45. Prætor ait: Quo 17 minus illi via publica, itinereve publico ire, agere liceat, vim fieri veto.

De litoribus. 1. De mari, & pilis in mari jactis.

3. CELSUS (lib. 39. Digestorum.)

Litora, in quæ populus Romanus imperium habet, populi 18 Romani esse arbitror. §. 1. Maris communem 19 usum omnibus hominibus, ut aeris: jactaque in id pilas 20, ejus esse, qui jecerit; sed id concedendum non esse, si deterior litoris marisve usus eo modo futurus sit.

De litore.

4. SCÆVOLA (lib. 5. Responsorum respondit.)

In litore jure gentium ædificare licere 21, nisi usus publicus impeditet.

De rivo.

5. PAULUS (lib. 16. ad Sabinum.)

Si per publicum locum rivus aquæ ductus privato nocebit, erit actio privato ex Lege XII. Tabularum, ut noxa domino caveatur.

De procuratore.

6. JULIANUS (lib. 43. Digestorum.)

Ei, qui hoc Interdicto experitur, ne quid in loco publico fiat, quo damnum privato detur: quamvis de loco publico interdicat, nihilominus procuratoris 22 dandi facultas est.

An ædificium in publico factum deponatur.

7. IDEM (lib. 48. Digestorum.)

Sicut is, qui nullo prohibente in loco publico ædificaverat, cogendus non est demolire, ne ruinis 23 Urbis deformetur: ita qui 24 adversus Edictum Prætoris ædificaverit, tollere ædificium debet, alioquin inane, & lusorium 25 Prætoris imperium erit.

TIT. IX.

DE LOCO PUBLICO FRUENDO.

Interdictum. 1. Ratio Interdicti. 2. De conductore, & ejus socio. 3. De lege locationis.

1. ULPIANUS (lib. 68. ad Edictum.)

Prætor ait: Quominus loco publico, quem is, cui locandi jus fuerit, fruendum alicui locavit: ei, qui conduxit, sociove ejus e lege locationis frui liceat, vim fieri veto. §. 1. Interdictum hoc publica utilitatis causa proponi palam est; uetur enim vectigalia publica 1, dum prohibetur quis vim facere ei, qui id fruendum conduxit. §. 2. Sed si simul veniant ad Interdictum movendum ipse, qui conduxerit, & socius ejus: magis est, ut ipse conductor præferatur. §. 3. Ait Prætor: Quo minus e lege locationis frui liceat: merito ait e lege locationis: ultra 2 legem enim, vel contra legem, non debet audiri, qui frui desiderat.

De imaginibus, & statuis.

2. PAULUS (lib. 5. Sententiarum.)

Concedi solet, ut imagines, & statuas, quæ ornamenta Reipublicæ sunt futuræ, in publicum ponantur.

TIT. X.

DE VIA PUBLICA, ET SI QUID IN EA FACTUM ESSE DICATUR.

De complanatione viarum. De fluminibus. De pontibus. 1. De parietibus privatis. 2. Ne viæ perfodiantur, vel obruantur. 3. Sed reparentur. 4. Si quid ante officinas proponatur. 5. De rixis. De his, quæ in viam projiciuntur.

Ex lib. singul. PAPINIANI de officio Ædilium.

Ædiles studeant, ut quæ secundum civitates sunt viæ, adæquentur, & effluxiones non noceant domibus, & pontes fiant, ubicumque oportet. §. 1. Studeant etiam, ne eorum, aut aliorum

(16. §. 34. supr. h. l. (17. l. 11. C. de servit. (18. l. 65. §. 1. supr. de adq. rer. domin. (19. l. 24. in pr. supr. de damn. infect. (20. l. 30. in fin. supr. de adq. rer. domin. adde l. 2. §. 8. supr. h. t. (21. l. 50. supr. de adq. rer. domin. (22. l. 42. in pr. supr. de procurat. (23. l. 2. §. 17. supr. h. t. l. 20. §. 10. supr. de oper. novi nunc. (24. v. l. 102. in pr. infr. de reg. jur. (25. l. 75. supr. de judic.

TIT. IX. (1. l. un. §. 7. infr. ut in flum. publ. (2. l. 2. supr. si ager. vectig. parietes,

prietates, etiam domorum, qui ad viam ducunt, sint caduci; sed ut oportet, emendent domini domorum, & construant. Si autem non emendaverint, neque construxerint; multent eos, quousque firmos effecerint. §. 2. Curent autem, ut nullus effodiat vias, neque subruat, neque construat in viis aliquid. † Si autem servus quidam fuerit, ab obviante fustigetur: si liber, demonstretur. Adilibus: Adiles autem multent secundum legem, & quod factum est, dissolvant. §. 3. Construat autem vias publicas unusquisque secundum propriam domum: & aqueductus purget, qui subditi sunt, (id est, caelo libero), & construat ita, ut non prohibeatur vehiculum transire. † Quicumque autem mercede habitant: si non construat dominus, ipsi construentes computent dispendium in mercedem. §. 4. Studeant autem, ut ante officinas nihil (projectum sit, vel) propositum; praeter quam si fullo vestimenta siccet, aut faber currus exterius ponat. Ponant autem & hi, ut non prohibeant vehiculum ire. §. 5. Non permittant autem rixari in viis, neque stercora projicere, neque morticina, neque pelles jacere.

T I T. XI.

DE VIA PUBLICA ET ITINERE PUBLICO REFIENDO.

Interdictum. 1. De apertione, purgatione, refectioe. 3. De tempore hujus Interdicti. Quibus, & in quos competit. De condemnatione in id, quod interest.

1. ULPIANUS (lib. 68. ad Edictum.)

Prator ait: Quominus illi viam publicam, iterve publicum aperire, reficere liceat, dum ne ea via, idve iter deterius fiat: vim fieri veto. §. 1. Viam aperire est, ad veterem altitudinem, latitudinemque restituere. Sed & purgare refectiois portio est. † Purgari autem proprie dicitur ad libramentum proprium redigere, sublato eo, quod super eam esset. Reficit enim, & qui aperit, & qui purgat, & omnes omnino, qui in pristinum statum reducant. §. 2. si quis, in specie refectiois, deteriore viam facit: impune vim patietur: propter quod neque latiore, neque longiore, neque altiore, neque humiliore viam sub nomine refectiois is, qui interdicit, potest facere: vel in viam terrenam glaream injicere, aut sternere viam lapide, quae terrena sit, vel contra lapide stratam, terrenam facere. §. 3. Interdictum hoc perpetuo dabitur, & omnibus, & in omnes; & habet condemnationem in id, quod actoris intererit.

De non usu.

2. JAVOLENUS (lib. 10. ex Cassio.)

Viam publicam populus non utendo amittere (non) potest. De via in agrum vicini rejecta. 1. De exaratione.

3. PAULUS (lib. 1. Sententiarum.)

Si in agrum vicini viam publicam quis rejecerit: tantum in eum via receptae actio dabitur, quanti ejus interest, cujus fundo injuria irrogata est. §. 1. Qui viam publicam exaraverit, ad mutationem ejus solus compellitur.

T I T. XII.

DE FLUMINIBUS, NE QUID IN FLUMINE (PUBLICO), RIPAVE EJUS FIAT, QUO PEJUS NAVIGETUR.

Interdictum prohibitorium. 1. Differentia fluminis, & rivi. 2. De flumine perenni, vel torrenti. 3. Publico, vel privato. 5. Definitio ripae. 6. De insula. 7. De alveo. 8. De fossa. 9. De inundatione. 10. De eo, quod amnis circumit. De flumine, vel alio loco privato. 11. De eo, quod sit in aqua, vel extra aquam. 12. De flumine navigabili, vel non navigabili. De deterioratione. 16. De exceptione. 17. De mari. 18. De flumine non navigabili. 19. Interdictum restitutorium. 20. Collatio hujus cum superiore interdicto. 21. Summa. 22. De eo, qui fecit, immisit, aut factum immisissum habet.

1. ULPIANUS (lib. 68. ad Edictum.)

Ait Prator: Ne quid in flumine publico, ripave ejus facias, ne quid in flumine publico, neve in ripa ejus immittas, quo statio iterve navigio deterius sit, fiat. §. 1. Flumen a rivo magnitudine discernendum est, aut existimatione circumcolentium. §. 2. Item Fluminum quaedam sunt perennia, quaedam torrentia; perenne est, quod semper fluat *εὐρεός*; torrentis, *ὁ χερσαίος*, id est, hyeme fluens, † Si tamen aliqua aestate exaruerit, quod alioquin perenne fluebat: non ideo minus perenne est. §. 3. Fluminum quaedam publica sunt, quaedam non. Publicum flumen esse Cassius definit, quod perenne sit. Hae sententia Cassii, quam (&)

Celsus probat, videtur esse probabilis. §. 4. Hoc Interdictum ad flumina publica pertinet: si autem flumen privatum sit, cessabit Interdictum: nihil enim differt a ceteris locis privatis flumen privatum. §. 5. Ripa autem ita recte definitur, id, quod flumen continet, naturalem rigorem cursus sui tenens. Ceterum si quando vel imbris, vel mari, vel qua alia ratione ad tempus crevit: ripas non mutat. Nemo denique dixit, Nilum, qui incremento suo Aegyptum operit, ripas suas mutare, vel ampliare. Nam cum ad perpetuam sui mensuram redierit, ripae alvei ejus munienda sunt. † Si tamen naturaliter creverit, ut perpetuum incrementum nactus sit, vel alio flumine admixto, vel qua alia ratione: dubio procul dicendum est, ripas quoque eum mutasse: quemadmodum si alveo mutato, alia coepit currere. §. 6. Si insula 2 in publico flumine fuerit nata, inque ea aliquid fiat, non videtur in publico fieri: illa enim insula aut occupantis est, si limitati agri fuerint; aut ejus, cujus ripam contingit, aut si in medio alveo nata est, eorum (est), qui prope utraque ripas possident. §. 7. Simili modo & si flumen alveum suum reliquit 3, & alia fluere coeperit: quidquid in veteri alveo factum est, ad hoc Interdictum non pertinet; non enim in flumine publico factum erit, quod est utriusque vicini; aut, si limitatus est ager, occupantis alveus fiet: certe definit esse publicus. Ille etiam alveus, quem sibi flumen fecit, etsi privatus ante fuit, incipit 4 tamen esse publicus, quia impossibile est, ut alveus fluminis publici non sit publicus. §. 8. Si fossa manu facta sit, per quam fuit publicum flumen: nihilominus publica sit; & ideo, si quid ibi fiat, in flumine publico factum videtur. §. 9. Aliter, atque si flumen aliquam terram inundaverit, non alveum sibi fecerit; tunc enim non sit publicum, quod aqua opertum est. §. 10. Item, si amnis 5 aliquid circumeat, sciendum est, ejus manere, cujus fuit; si quid igitur illic factum est, non est factum in publico flumine; nec pertinet ad hoc Interdictum, si quid in privato factum sit: ne quidem si in privato flumine fiat: nam quod sit in privato flumine, perinde 6 est, atque si in alio privato loco fiat. §. 11. In flumine publico factum accipere debemus, quidquid in aqua fiat: nam si quid extra factum sit, non est in flumine factum: & quod in ripa fiat, non videtur in flumine factum. §. 12. Non autem omne, quod in flumine publico, ripave sit, coercet Prator: sed si quid fiat, quo deterius statio 7 & navigatio fiat. † Ergo hoc Interdictum ad ea tantum flumina (publica) pertinet, quae sunt navigabilia: ad cetera non pertinet. Sed Labeo scribit, non esse iniquum, etiam, si quid in eo flumine, quod navigabile non sit, fiat, ut exarescat, vel aquae cursus impediatur, utile Interdictum competere: ne vis ei fiat, quominus id opus, quod in alveo fluminis, ripave ita factum sit, ut iter, cursus fluminis, deterius sit, fiat, tollere, demoliri, purgare, restituere viri boni arbitratus possit. §. 13. Stationem 8 dicimus a statuendo: is igitur locus demonstratur, ubicumque naves tuto stare possunt. §. 14. Ait Prator, iterque navigii deterius 9 fiat; hoc pro navigatione positum est: imo navigium solemus dicere etiam ipsam navem. † Iter ergo navigio potest & sic accipi, iter navi deterius fiat. † Navigii appellatione etiam rates continentur: quia plerumque & ratium usus necessarius est. Si pedestre iter impediatur, non ideo minus iter navigio deterius fit. §. 15. Deterius 10 statio, itemque iter navigio fieri videtur, si usus ejus corrumpatur, vel difficilior fiat, aut minor vel rarior, aut si in totum auferatur. Proinde, sive derivetur aqua ut exiguior facta, minus sit navigabilis: vel si dilatetur, aut diffusa, brevem aquam faciat: vel contra sic coangustetur, ut rapidius flumen faciat: vel si quid aliud fiat quod navigationem incommodet, difficilior faciat, vel prorsus impediatur: Interdicto locus erit. §. 16. Labeo scribit, non esse dandam exceptionem 11 ei, qui Interdicto convenitur, aut nisi ripave tuenda causa factum sit: sed ita excipiendum ait, extra quam, si quid ita factum sit, uti de Lege fieri licuit. §. 17. Si in mari aliquid fiat, Labeo ait, competere tale Interdictum: Ne quid in mari, inve litore, quo portus, statio, iterve navigio deterius fiat. §. 18. Sed & si in flumine publico, non tamen navigabili fiat, idem putat. §. 19. Deinde ait Prator, Quod in flumine publico, ripave ejus fiat, sive quid in id flumen, ripave ejus immisissum habes, quo statio, iterve navigio deterius sit, fiat, restituas. §. 20. Superius Interdictum prohibitorium est: hoc restitutorium, ad eandem

(2.l.7.§.3.l.29.sup.de adq.rer.domin. (3.d.l.7.§.5. (4.l.10.sup.de rer.divis. (5.d.l.7.§.4. (6.§.4.sup.h.l. (7.§.13.infr.h.l. (8.In pr.& §.12.sup.h.l.adde l.99.inf.de verbor.significat. (9. §.15.inf.h.l. (10.l.2.§.32.sup.ne quid in loco publ. (11. Adde l.1.§.6.inf.sic.prox.aufa

TIT. X. (1.l.2.§.17.sup.ne quid in loco publico.

TIT. XI. (1.l.3.§.15.infr.de itinere,actuque privat.

TIT. XII. (1. §.19.infr.h.l.

causam pertinens. §. 21. Jubetur autem is, qui factum, vel immissum habet, restituere, quod habet, si modo id, quod habet, rationem, vel navigium deterius faciat. §. 22. Hæc verba, factum habes, vel immisum habes, ostendunt, non eum teneri, qui fecit, vel immisit, sed qui factum, immisum habet. Denique Labeo scribit, si auctor tuus aquam derivaverit, & hoc Interdicto: si quæ tu utaris.

De aqua ex flumine publico ducenda.

2. POMPONIUS (lib. 34. ad Sabinum.)

Quo minus ex publico flumine ducatur aqua, nihil impedit, nisi 12 Imperator, aut Senatus vetet: si modo ea aqua in usu publico non erit; sed si 13 aut navigabile est, aut ex eo aliud navigabile sit: non permittitur id facere.

De jure fluminis, & riparum. 1. Definitio ripæ. 2. De jure locorum secundum ripas.

3. PAULUS (lib. 16. ad Sabinum.)

Flumina publica 14, quæ fluunt, ripæque eorum publicæ sunt. §. 1. Ripa ea putatur esse, quæ plenissimum flumen continet. §. 2. Secundum ripas fluminum loca non omnia publica sunt, cum ripæ cedant, ex quo primum a plano vergere incipit usque ad aquam.

De ponte.

4. SCÆVOLA (lib. 5. Responsorum.)

Quæsitum est, an is, qui in utraque ripa fluminis publici domus habeat, pontem 15 privati juris facere potest? Respondit, non posse.

T I T. XIII.

NE QUID IN FLUMINE PUBLICO FIAT, QUO ALITER AQUA FLUAT, ATQUE UTI PRIORE ÆSTATE FLUXIT.

Interdictum prohibitorium. 1. Ratio Interdicti. 2. Ad quæ flumina pertinet. 3. De fluxu aquæ. De damno accolis contingente. 4. De rivo aperto, vel tecto. 5. De incili. De mutatione alvei. 6. Si quis ripa munienda, 7. Vel agri sui tuendi causa faciat. 8. De fluxu aquæ. De æstate, & hyeme. 9. Quibus, & in quos Interdictum competit. 10. Interdictum restitutorium. 12. Collatio hujus cum superiore interdicto. 13. De eo, qui dolo fecit, quo minus haberet.

1. ULPIANUS (lib. 68. ad Edictum.)

Ait Prætor in flumine publico, 1, inve ripa ejus facere, aut in id flumen, ripamve ejus immittere, quo 2 aliter aqua fluat, quam priore æstate 3 fluxit, veto. §. 1. Hoc Interdicto prospexit Prætor, ne derivationibus minus concessis, flumina excrescant, vel mutatus alveus vicinis injuriam aliquam adferat. §. 2. Pertinet autem ad flumina publica, sive navigabilia sunt, sive non sunt. §. 3. Ait Prætor: Quo aliter aqua fluat, quam priore æstate fluxit: non omnis ergo, qui immisit, vel qui fecit, tenetur; sed qui faciendo, vel immittendo effecit aliter, quam priore æstate fluxit, aquam fluere. † Quod autem ait, aliter fluat, non ad quantitatem aquæ fluentis pertinet, sed ad modum, & ad rigorem cursus aquæ referendum est. Et generaliter dicendum est, ita demum Interdicto quem teneri, si mutetur aquæ cursus per hoc, quod factum est, dum vel depressior, vel arctior fiat aqua, ac per hoc rapidior sit cum incommodo accolentium. Et si quod aliud vitii accolæ ex facto ejus, qui convenitur, sentient, Interdicto locus erit. §. 4. Si quis ex rivo tecto per apertum ducere velit, vel contra, qui ante aperto duxit, nunc operto velit: Interdicto teneri placuit; si modo hoc factum ejus incommodum circa colentibus adferat. §. 5. Simili modo, & si incile 4 ducat, aut alio loco fiat, aut si alveum fluminis mutet: hoc Interdicto tenebitur. §. 6. Sunt, qui putent, excipiendum hoc Interdicto: Quod ejus ripa muniendæ causa non fiet; scilicet ut si quid fiat, quo aliter aqua fluat, si tamen muniendæ ripæ causa fiat, Interdicto locus non sit: sed nec hoc quibusdam placet; neque enim ripæ cum incommodo accolentium muniendæ sunt; hoc tamen jure utimur, ut Prætor ex causa æstimet, an hanc exceptionem dare debeat: plerumque enim utilitas suadet exceptionem istam dari. §. 7. Sed & si alia utilitas vertatur ejus, qui quid in flumine publico fecit; pone enim grande damnum flumen ei dare solitum, prædia ejus depopulari: si forte aggeres, vel quam aliam

(12. l. 18. in fin. sup. de aqua, & aquæ pluv. (13. l. 10. in fin. sup. d. l. (14. l. 4. in fin. l. 5. in pr. sup. §. 2. §. 4. Inst. de rer. divis. (15. l. 2. §. 33. sup. ne quid in loco publ. TIT. XIII. (1. §. 2. infr. h. l. (2. §. 3. infr. h. l. (3. §. 3. infr. h. l. (4. l. 2. §. 5. infr. de rivis. (5. Adde l. 1. §. 16. sup. de flum. (6. §. 3. sup. h. l.

munionem adhibuit, ut agrum suum tueretur, eaque res cursum fluminis ad aliquid immutavit: cur ei non consulatur? Plerosque scio profus flumina avertisse, alveosque mutasse, dum prædiis suis consulunt: oportet enim in hujusmodi rebus utilitatem, & tutelam facientis spectari, sine 6 injuria utique accolarum. §. 8. Is autem hoc Interdicto tenetur, qui aliter fecit fluere, quam priore æstate fluxit: Et idcirco ajunt, Prætorum priorem æstatem comprehendisse, quia semper certior est naturalis cursus fluminum æstate potius, quam hyeme. Nec ad instantem æstatem, sed ad priorem Interdictum hoc refertur: quia illius æstatis fluxus indubitator est. † Æstas ad æquinoctium autumnale refertur. Et si forte æstate interdiceretur, proxima superior æstas erit intuenda; si vero hyeme, tunc non proxima hyeme æstas, sed superior erit inspicienda. §. 9. Hoc Interdictum cuivis ex populo competit; sed non adversus omnes, verum adversus eum, qui deneget, ut aliter aqua flueret, cum jus non haberet. §. 10. Hoc Interdictum & in heredes competit. §. 11. Deinde ait Prætor: Quod in flumine publico, ripave ejus factum, sive quid in flumen, ripamve ejus immisum habes 7: si ob id aliter aqua fluit, atque (uti) priore æstate fluxit, restituas 8. §. 12. Hoc Interdictum restitutorium proponitur: superius 9 enim prohibitorium est, & pertinet ad ea, quæ nondum facta sunt. Si quid igitur jam factum est, per hoc Interdictum restituetur: si quid ne fiat, prospicitur, superiore Interdicto erit utendum: & si quid post Interdictum redditum fuerit factum, coercetur. §. 13. In hoc Interdicto restitutorio non est iniquum (ut Labeo ait) venire etiam, quod dolo factum est, quominus haberes.

T I T. XIV.

UT IN FLUMINE PUBLICO NAVIGARE LICEAT.

Interdictum. 1. Summa, & ratio Interdicti. 2. De fluminibus, lacubus, fossis, stagnis privatis. 3. Definitio lacus, 4. Stagni, 5. Fossæ. 6. De heredis jure. 7. De publicano. 8. De pecoris ad aquam appulsu.

1. ULPIANUS (lib. 68. ad Edictum.)

Prætor ait: Quominus illi in flumine publico navem 1, ratem agere, quove minus per ripam onerare, exonerare liceat, vim fieri veto. Item, ut per locum 2, fossam 3, stagnum 4 publicum navigare liceat, interdico. §. 1. Hoc Interdicto prospicitur, ne quis in flumine publico navigare prohibeatur: sicuti enim ei, qui via publica uti prohibeatur, Interdictum supra propositum est: ita hoc quoque proponendum Prætor putavit. §. 2. Si privata sunt superscripta, Interdictum cessat. §. 3. Lacus 5 est, quod perpetuam habet aquam. §. 4. Stagnum est, quod temporalem contineat aquam ibidem stagnantem, quæ quidem aqua plerumque hyeme cogitur. §. 5. Fossa (est) receptaculum aquæ, manu facta. §. 6. Possunt autem etiam hæc esse publica. §. 7. Publicano plane, qui lacum, vel stagnum conduxit, si 6 piscari prohibeatur, utile Interdictum competere, Sabinus consentit: & ita Labeo. † Ergo & si a municipibus conductum habeat, æquissimum erit ob vesticialis favorem Interdicto eum tueri. §. 8. Si quis velit Interdictum tale movere, ut locus deprimatur pecoris appellendi gratia, non debet audiri; & ita Mela scribit. † Idem ait tale Interdictum competere, ne cui vis fiat, quominus pecus ad flumen publicum, ripamve fluminis publici appelleretur.

T I T. XV.

DE RIPA MUNIENDA.

Interdictum. 1. Ratio Interdicti. 2. De deterioratione navigationis. 3. De cautione. 6. Si ripa, lacus, fossæ, stagni muniendi sint.

1. ULPIANUS (lib. 68. ad Edictum.)

Prætor ait; Quominus illi in flumine publico, ripave ejus opus facere, ripæ, agrive, qui circa ripam est, tuendi causa, liceat: dum ne ob id navigatio deterior fiat, si tibi damni infecti in annos decem, viri boni arbitrato, vel cautum, vel satisfdatum est, aut per illum non stat, quominus viri boni arbitrato caveatur, vel satisfdetur: vim fieri veto. §. 1. Ripas fluminum publicorum reficere, munire, utilissimum est. Sicuti igitur de via publica reficienda Interdictum propositum est 1, ita etiam de ripa fluminis munienda proponen-

(7. v. §. ult. infr. h. l. (8. §. 12. infr. h. l. (9. In pr. sup. h. l. TIT. XIV. (1. l. 5. sup. de rer. divis. (2. v. §. 3. inf. h. l. (3. v. l. 5. infr. h. l. (4. v. §. 4. infr. h. l. (5. l. 112. infr. de verb. sign. (6. l. 1. sup. de loco publ. fruendo. TIT. XV. (1. l. 1. in pr. sup. da via publ. & itin.

dum fuit. §. 2. Merito adjicit, *Dum ne ob id navigatio deterior fiat*: illa enim sola refectio toleranda est, quæ navigationi non est impedimento. §. 3. Is autem, qui ripam vult munire, de damno futuro debet vel cavere, vel satisfacere secundum qualitatem personæ. Et hoc Interdicto expressum est, ut damni infecti in annos decem viri boni arbitrato vel caveatur, vel satisfacatur. §. 4. Dabitur autem satis vicinis: sed & his, qui trans flumen possidebunt. §. 5. Etenim curandum fuit, ut eis ante opus factum caveretur. Nam post opus factum, persequendi hoc Interdicto nulla facultas superest, etiamsi quid damni postea datum fuerit: sed Lege Aquilia experiendum est. §. 6. Illud notandum est, quod ripæ, lacus, fossæ, stagni muniendi nihil Prætor hic cavet; sed idem erit observandum, quod in ripa fluminis munienda.

TIT. XVI.

DE VI I, ET DE VI ARMATA.

Interdictum. 1. Ratio, & summa. 2. Affinia remedia. 3. De vi. De possessione. De rebus soli, vel aliis rebus. 6. De rebus mobilibus. 7. De nave. 8. De ligneis ædibus. 9. De possessione. 10. De donatione inter virum, & uxorem. De colono. 11. De eo, qui per se vel per alium dejecit, cujusque familia dejecit. 20. De filiofam., vel mercenario dejiciente. 21. De liberali causa. 22. Si is, per quem possidetur, dejectus fuerit. 23. De possessione. 26. Amissa vel non acquisita. 27. De vi repellenda. 28. Quis dicatur vi possidere. 29. De metu. 30. De eo, qui vi possidebat, dejecto. 31. De restitutione. 32. De reb. mobilib. restituendis. 35. De ædificio exusto. 36. Si dejiciens desit possidere. 37. De loco, ubi dejectus res habuit. 39. De anno. 40. De fructibus. 41. Et ceteris utilitatibus. 42. Si is, qui dejecit, non possideat. 43. De patronis, & parentibus. 44. De successoribus. 45. Si dejectus retineat possessionem per alios. 46. Si servi, per quos possidetur, aut expellantur, aut ab alio possideri incipiant. 47. De possessore victo. 48. De successoribus.

I. ULPIANUS (lib. 60. (9.) ad Edictum.)

Prætor ait, *Unde tu illum vi dejecisti, aut familia tua dejecit: De eo, quæque ille tunc ibi habuit, tantummodo intra annum: post 2 annum de eo, quod ad eum, qui vi dejecit, pervenerit, judicium 3 dabo.* §. 1. Hoc interdictum proponitur ei, qui vi dejectus est: etenim fuit æquissimum, vi dejecto subvenire, propter quod ad recuperandam possessionem Interdictum hoc proponitur. §. 2. Ne quid autem per vim admittatur, etiam Legibus Julii 5 prospicitur publicorum, & privatorum, necnon & Constitutionibus Principum. §. 3. Hoc Interdictum non ad omnem vim pertinet, verum ad eos, qui de possessione dejecti sunt. Ad solam autem atrocem vim pertinet hoc Interdictum. Et ad eos tantum 7, qui de solo dejecti sunt: ut puta de fundo, sive ædificio; ad alium autem non pertinet. Et si quis de area dejectus sit, sine dubio Interdicto locus est. §. 4. Et generaliter ad omnes hoc pertinet Interdictum, qui de re solo coherenti dejecti sunt: qualisqualis enim fuerit locus, unde quis vi dejectus est, Interdicto locus erit. §. 5. Proinde & si superficiaria insula fuerit, qua quis dejectus est, apparet, Interdicto fore locum. §. 6. Illud utique in dubium non venit, Interdictum hoc ad res mobiles 8 non pertinere. Nam ex causa furti, vel vi bonorum raptorum actio competit: potest & ad exhibendum agi. Plane si quæ res sint in fundo, vel in ædibus, unde quis dejectus est: etiam eorum nomine Interdictum competere, non est ambigendum. §. 7. Si quis de nave vi dejectus est, hoc Interdicto locus non est: argumento ejus, qui de vehiculo detractus est, quem nemo dixit Interdicto hoc uti posse. §. 8. Plane si quis de ligneis ædibus dejectus fuerit, nemo ambigit, Interdicto locum fore: quia qualequale sit, quod solo coheret: inde, qui vi dejectus est, habet Interdictum. §. 9. Dejectus is, qui possidet, sive civiliter, sive naturaliter possideat; nam & naturalis possessio ad hoc Interdictum pertinet. §. 10. Denique & si maritus uxori donavit, eaque dejecta sit: poterit Interdicto uti: non tamen, si colonus 10. §. 11. Ait Prætor, *Dejecisti, aut familia dejecit*: merito familiæ mentio habita: nam cum dejecisti verbum refertur ad personam ejus, qui dejecit, nec pertineat ad eum, cujus familia dejecit, (nec enim ego videor dejecisse, si familia mea dejecerit), consequens fuit addere, *aut familia tua dejecit*. §. 12. Dejecisse autem etiam is videtur, qui mandavit 11 vel jussit, ut aliquis deiceretur; parvi enim referre visum est, suis

TIT. XVI. (1. Lib. 8. C. 4. 5. (2. l. 7. §. 5. sup. communi. divid. l. 4. sup. de interdict. l. 2. C. unde vi. (3. §. 6. Inst. de interdict. (4. d. §. 6. (5. d. §. 6. lib. 48. tit. 6. 7. infr. l. 4. C. unde vi. l. 12. sup. quod met. caus. C. ad leg. Jul. de vi publ. (6. d. §. 6. (7. §. 6. 7. infr. h. l. (8. l. 3. §. 15. infr. h. t. (9. §. 6. sup. hic. jan. l. 20. §. 4. inf. quod vi, aut clam. (10. Obft. l. 12. l. 18. infr. h. t. (11. §. 15. infr. hic. l. 12. sup. quæ in fraud. cred. l. 152. §. 1. infr. de reg. jur.

manibus quis deiciat, an vero per alium. Quare (&) si familia mea ex voluntate mea dejecerit, ego videor dejecisse. §. 13. Quoties verus procurator dejecerit, cum utrolibet eorum, id est, sive domino, sive procuratore, agi posse Sabinus ait, & alterius nomine alteri eximi: sic tamen, si ab altero eorum litis æstimatio fuerit præstita; non 12 enim excusatus est, qui jussu alicujus dejecit: non magis, quam si jussu alicujus occidit. Cum autem falsus est procurator, cum ipso tantum procuratore interdicti debere, sabinus sententia vera est. §. 14. sed & si, quod alius dejecit, ratum habuero: sunt, qui putent secundum Sabinum, & Cassium, qui ratihabitionem mandato comparant, me videri dejecisse, Interdictoque isto teneri: & hoc verum est; rectius enim dicitur, in 13 maleficio ratihabitionem mandato 14 comparari. §. 15. Quod igitur additur, *aut familia tua dejecit*, merito scriptum est in eum casum, in quem familia mea vi dejecit, & Ceterum si jussit 15, ipse dejecit: nec gravari debet dominus, qui non jussit, si servorum suorum factum præstaret, (&) si non jussu ejus dejecerunt; nam non gravabitur hoc nomine: quippe cum aut pervenit ad eum aliquid, & restitueret; aut non pervenit, & ipsos servos maleficii causa noxæ dedendo, indemnis erit 16, quod enim noxæ dedere compellitur, in damno debet reputare, cum servus hoc possit domini deteriore conditionem facere. §. 16. Familiæ 17 autem appellatio servos continet. §. 17. Sed queritur, quem numerum servorum contineat: utrum plurium, an vero (&) duum, vel trium? Sed verius est, in hoc Interdicto, etiam si unus 18 servus vi dejecerit, familiam videri dejecisse. §. 18. Familiæ appellatione & 19 eos, quos 20 loco servorum habemus, contineri oportere dicendum est. §. 19. Si quis tamen neget, se servum, vel familiam defendere: cogendus est pati hoc Interdictum: ad hoc scilicet, ut, quod ad eum pervenit, restituat. §. 20. Si filiusfamilias, vel mercenarius vi dejecerit, utile Interdictum competit. §. 21. Si adversus eum, qui in libertatem ex servitute vel contra petitur, post Inchoatum liberale judicium utar Interdicto, & liber judicatus fuerit, & apparuerit ignorante eo, a servis ejus vi me dejectum: in possessionem restituatur. §. 22. Quod servus, vel procurator, vel colonus tenent, dominus videtur 21 possidere; & ideo his dejectis, ipse dejecti de possessione videtur, etiam 22 si ignoret eos dejectos, per quos possidebat. Et si quis igitur alius, per quem possidebam, dejectus fuerit: mihi competere Interdictum, nemini dubium est. §. 23. Interdictum autem hoc nulli competit, nisi ei, qui tunc, cum deiceretur, possidebat: nec alius dejecti visus est, quam qui possidet. §. 24. Sive autem corpore, sive animo possidens quis dejectus est: palam est, eum vi dejectum videri. Idcircoque si quis de agro suo, vel de domo processisset nomine suorum relicto, mox revertens, prohibitus 23 sit ingredi vel ipsum prædium; vel si quis eum in medio itinere detinuerit 24, & ipse possederit: vi dejectus videatur: ademisti enim ei possessionem, quam animo retinebat, etiam non corpore. §. 25. Quod vulgo dicitur 25, *æstivorum, hibernorumque saltuum nos possessiones animo retinere*: id exempli causa didici Proculum dicere; nam ex 26 omnibus prædiis, ex quibus non hac mente recedimus, ut omissemus possessionem vellemus, idem est. §. 26. Eum, qui neque animo, neque corpore possidebat, ingredi autem & incipere possidere prohibeatur, non videri dejectum, verius est: dejectus enim, qui amittit possessionem, non qui non accipitur. §. 27. Vim (vi) repellere licere 27, Cassius scribit: idque jus natura comparatur. Apparet autem (inquit) ex eo, arma armis repellere licere. §. 28. *Vi possidere* eum definiendum est, qui expulso veteri possessore, acquisitam per vim possessionem obtinet; aut qui in hoc ipsum aptatus, & præparatus venit, ut contra bonos mores, auxilio, ne prohiberi possit ingrediens in possessionem, facit. Sed qui per vim possessionem suam retinuerit, Labeo ait, non vi possidere. §. 29. Idem Labeo ait, eum, qui metu turbæ 28 perterritus fugerit,

(12. l. 37. in pr. sup. ad l. Aquil. l. 13. in fin. inf. quod vi, aut clam. l. 11. §. 3. infr. de injur. l. 5. C. de accusat. limit. ex l. 169. in pr. inf. de reg. jur. l. 37. in pr. sup. ad leg. Aquil. (13. l. 152. §. 2. inf. de reg. jur. (14. l. 3. §. 10. inf. h. t. l. 12. in fin. inf. de solution. l. ult. in pr. C. ad SC. Maced. (15. §. 12. sup. h. l. (16. §. 2. Inst. de nox. act. (17. l. 2. §. 14. inf. de vi bon. rapt. l. 195. §. 3. in fin. inf. de verb. sign. (18. Immo v. l. 40. §. ult. infr. de verb. sign. (19. l. 25. §. 2. sup. de ædil. edict. l. 1. §. 5. sup. de publican. l. 2. §. 14. inf. vi bon. rapt. (20. l. 4. in fin. pr. sup. de usu & habitat. (21. l. 1. C. de acquir. vel retinend. poss. (22. l. 44. §. ult. sup. de acquir. vel amitt. poss. (23. l. 3. §. 14. inf. h. t. (24. §. pen. inf. h. l. (25. l. 3. §. 11. sup. de acquir. vel amitt. poss. (26. l. 44. in fin. sup. d. t. (27. l. 17. infr. h. t. l. 3. sup. de justitia, & jure. l. 4. in pr. sup. ad leg. Aquil. l. 1. C. unde vi. (28. l. 33. §. 2. sup. de usurp. & usucap.

videri dejectum. Sed Pomponius ait, vim sine 29 corporali vi locum non habere. † Ego, etiam eum, qui fugatus est superveniens quibusdam, si illi vi occupaverunt possessionem, videri vi dejectum §. 30. Qui a me vi possidebat, si ab alio deiciatur, habet Interdictum. §. 31. Qui vi dejectus est, quidquid 30 damni senserit ob hoc, quod dejectus est, recuperare debet: pristina enim causa restitui debet, quam habiturus erat, si non fuisset dejectus. §. 32. Si fundus, a quo vi expulsus sum, mihi restitutus esset, ceteræ vero res, quæ vi ablatae sunt, non restituantur: hic dicendum est, Interdictum nihilominus tenere: quia verum est, vi esse dejectum. † Plane, si quis velit de possessione quidem rei soli per hoc Interdictum experiri, de rebus vero mobilibus 31 ad exhibendum actione; potest hoc suo arbitrio habere: & ita Julianus scribit. † Idem scribit, & si quis vi bonorum raptorum de huiusmodi rebus velit experiri. §. 33. Quod autem ait Prator, *Quaque ibi habuit*, sic accipimus, ut omnes res continentur, non solum quæ propriæ ipsius fuerunt, verum etiam si quæ apud eum depositæ, vel ei commodatæ, vel pignoratæ, quarumque usum, vel usumfructum, vel custodiam habuit, vel si quæ ei collocatæ sunt: cum enim dicat Prator, *habuit*, omnia hæc habendi verbo continentur. §. 34. Rectissime autem Prator addidit, *Tunc ibi 32 habuit: tunc*, sic accipimus, cum deiceretur. Et ideo, & si quid postea desit illic esse, dicendum erit, in Interdictum venire. Sic fit, ut etiam si homines, vel pecora demortua sint post dejectionem, Interdicto locus sit. † Denique scribit Julianus eum, qui vi deiecit ex eo prædio, in quo homines fuerant, propius esse, ut etiam sine 33 culpa ejus mortuis hominibus æstimationem eorum per Interdictum restituere debeat, sicuti fur hominis etiam 34 mortuo eo tenetur. §. 35. Huic consequens esse ait, ut villæ quoque, & ædium incendio consumptarum pretium restituere cogatur: ubi enim quis (inquit) deiecit, per eum stetit 35 videtur, quo minus restitueret. §. 36. Idcirco constare ait, eum, qui vi deiecit, quique vi sine 36 dolo malo deserit possidere, Interdicto teneri. §. 37. *Ibi autem* ait Prator, ut ne quis, & quæ illic non habuit, complectatur. §. 38. Sane, quod ait Prator, *Ibi*, quomodo accipimus? utrum in eo loco, unde quis vi dejectus est: an vero in omni possessione? Et melius dicitur, non ad angulum referendum, vel locum, in quo fuerit, verum etiam ad omnem partem possessionis, qua quis caruit, cum deiecit. §. 39. Annus in hoc Interdicto 37 utilis est. §. 40. Ex die, quo quis dejectus est, fructuum 38 ratio habetur; quamvis in ceteris Interdictis, ex quo 39 edita sunt, non retro computantur. † Idem est, & in rebus mobilibus, quæ ibi erant: nam, & earum fructus computandi sunt, ex quo quis vi dejectus est. §. 41. Non solum autem fructuum ratio in hoc Interdicto habetur, verum ceterarum etiam utilitatum habenda est; nam & Vivianus refert, in hoc Interdicto omnia, quæcumque habiturus, vel adsecutus erat is, qui dejectus est, si vi dejectus non esset, restitui, aut eorum litem a iudice æstimari debere: eumque tantum consecuturum, quanti 40 sua interesset, se vi dejectum non esse. §. 42. Ex Interdicto *unde vi*, etiam is, qui non possidet restituere cogetur. §. 43. Interdictum hoc, quia atrocitatem 41 facinoris in se habet, quaesitum est, an liberto in patronum, vel liberis adversus parentes competit? Et verius est 42, nec liberto in patronum, nec in parentes liberis dandum esse; meliusque 43 erit, in factum actionem his comperere: aliter, atque si vi armata usus sit adversus liberum patronum, vel adversus liberos parens: nam hic Interdictum competit. §. 44. Hoc Interdictum, & heredi 44, & ceteris successoribus competit. §. 45. Non alii autem, quam ei, qui possidet, Interdictum *Unde vi* competere, argumentum præbet, quod apud Vivianum relatum est, si quis me vi deiecerit, meos non deiecerit, non posse me hoc Interdicto experiri: quia per eos retineo possessionem, qui dejecti non sunt. §. 46. Idem Vivianus refert, Servos quosdam vi depulit, alios retinuit, & vinxit, aut etiam eis imperavit: vi te dejectum intelligi: desisse enim possidere, cum servi ab alio possideantur. † Et quod in parte servorum dictum

est, idem in omnibus dici ait, si forte nemo depulsus esset, sed possideri ab eo cœpissent, qui ingressus in possessionem esset. §. 47. Quid dicturi essemus, tractat, si aliquo possidente ego quoque ingressus sum in possessionem, & non deiciam possessorem, sed vinctum 45 opus facere cogam: quatenus res (inquit) esset? Ego verius puto, eum quoque dejectum videri, qui illic vinctus est. §. 48. Ex causa huius Interdicti, in heredem 46, & bonorum possessorem, ceterosque successores, in factum actio competit in id 47, quod ad eos pervenit;

2. PAULUS (lib. 65. ad Edictum.)

Dolove malo eorum factum est, quominus perveniret.

2. *Armis dejectus, quomodo accipitur. 9. De vi armata repellenda. 10. De procuratore. 11. De familia. 12. De eo, qui dolo fecit, quo quis armis deieceretur. 13. De usufructu, & usu. 18. De herede.*

3. ULPIANUS (lib. 69. ad Edictum.)

Quod est, & si quis armis dejectus est: quia ex facinoribus defunctorum de 48 eo, quod ad heredem pervenit, actio datur: sufficit 49 enim, non in lucro versari eum heredem, non etiam damnum subire. §. 1. Hæc actio, quæ adversus 50 heredem ceterosque successores pertinet, perpetuo competit: quia 51 in ea rei persecutio continetur. §. 2. Armis dejectum quomodo accipimus? *Arma* 52 sunt omnia tela; hoc est, & fustes, & lapides, non solum gladii, hastæ, frameæ, id est, romphea. §. 3. Plane & si unus, vel alter fustem, vel gladium tenuit, armis dejectus possessor videtur. §. 4. Plus dicitur, etsi inermes venerant, si in ipsa concertatione, qui inermes venerant, eo processerunt, ut fustes, aut lapides fumerent: vis erit armata. §. 5. Qui armati venerunt, etsi armis non suat usi ad deiciendum, sed deiecerunt: armata vis facta esse videtur; sufficit enim terror armorum, ut videantur armis deiecit. §. 6. Si quis autem visis armatis, qui alibi tendebant, metu hoc deterritus profugerit: non videtur dejectus: quia non hoc animo fuerunt, qui armati erant; sed alio tendebant. §. 7. Proinde & si cum armatos audisset 53 venire, metu decesserit (de) possessione: sive verum, sive falsum audisset: dicendum est, non esse eum armis dejectum; nisi 54 possessio ab his fuerit occupata. §. 8. Si autem, cum dominus veniret in possessionem, armati eum prohibuerunt, qui invaserant possessionem: videri eum armis dejectum. §. 9. Eum igitur, qui cum armis venit, possumus 55 armis repellere, sed hoc confestim 56, non ex intervallo: dummodo sciamus, non solum resistere permissum, ne deiciatur: sed etsi dejectus quis fuerit, eundem deicere non ex intervallo, sed ex continenti. §. 10. Cum procurator 57 armatus venit, & ipse dominus armis deiecit videtur, sive mandavit, sive (ut Julianus ait) ratum 58 habuit. §. 11. Hoc & in familia dicendum est; nam cum familia sine me armata venit, ego non videor venisse, sed familia; nisi iussi, vel ratum habui. §. 12. Hoc Interdictum etiam adversus eum proponitur, qui dolo malo fecit, quo quis armis deieceretur: & post 59 annum reddetur in id 60, quod pervenit ad eum, qui prohibuit. §. 13. *Unde vi* Interdictum necessarium fuisse fructuario apparet, si prohibeatur uti frui usufructu fundi. §. 14. Uti frui autem prohibuisse is videtur, qui vi deiecit utentem, & fruentem: aut non admisit 61, cum ex fundo exisset non usufructus deferendi causa. † Ceterum si quis ab initio 62 volentem incipere uti frui, prohibuit: hoc Interdictum locum non habet: Quid ergo est? debet fructuarius usufructum vindicare. §. 15. Pertinet autem hoc Interdictum ad eum, qui fundus uti frui prohibitus est: pertinebit etiam ad eum, qui ædificiis uti frui prohibetur. † Consequenter autem dicemus, ad res mobiles 63 hoc Interdictum non pertinere, si quis uti frui prohibitus est; re mobili nisi (si) rei soli accedebant res mobiles. Si igitur ibi fuerunt, dicendum est, etiam ad eas referri hoc Interdictum debere. §. 16. Item si non usufructus, sed usus sit relictus: competit hoc Interdictum; ex quacumque enim causa constitutus est usufructus 64, vel usus, hoc Interdictum locum habebit. §. 17.

(45. §. 24. *supr. h. l. (46. l. 3. in fin. inf. h. t. l. 2. in fin. C. unde vi. (47. l. 9. in fin. pr. infr. h. t. (48. l. 5. in pr. supr. de calumniat. l. 16. in fin. l. 19. supr. quod met. caus. l. 35. in pr. infr. de oblig. & act. l. 38. infr. de reg. jur. l. un. C. ex delict. defunctor. (49. d. l. 38. (50. l. 1. in fin. supr. h. t. (51. l. 35. in pr. infr. de oblig. & act. (52. §. 6. in fin. Inst. de interd. l. 41. infr. de verb. sign. (53. l. 9. in pr. supr. quod met. caus. (54. l. 1. §. 29. supr. h. t. (55. l. 1. §. 27. supr. eod. l. 12. §. 1. supr. quod met. caus. l. 45. §. 4. supr. ad l. Aquil. l. 3. supr. de just. & jur. (56. l. 17. infr. h. t. (57. l. 1. §. 13. supr. eod. (58. d. l. 1. §. 14. (59. l. 7. §. 5. supr. communi divid. (60. l. 1. in fin. supr. h. t. (61. d. l. 1. §. 24. l. 6. in fin. supr. de acquir. vel amit. poss. (62. d. l. 1. §. 26. (63. d. l. 1. §. 6. (64. §. 13. §. 14. supr. §. 17. infr. hic l. 9. §. 1. infr. h. t.*

Qui

(29. l. 3. §. 7. *infr. h. t. l. 9. in pr. supr. quod met. caus. (30. l. 6. infr. h. t. (31. l. 14. in fin. inf. eod. (32. §. 38. infr. h. l. (33. l. pen. inf. h. t. (34. l. 7. §. ult. l. 8. l. 16. supr. de cond. furt. l. 30. in pr. supr. de act. emt. l. 46. in pr. l. 67. in fin. inf. de furt. l. ult. C. de cond. ob. turp. caus. l. 9. C. de furt. (35. l. pen. infr. h. t. adde l. 82. in fin. infr. de verb. oblig. (36. l. 15. infr. h. t. (37. l. 2. C. unde vi. (38. l. 4. C. d. t. l. 38. §. 5. supr. de usur. (39. l. 3. supr. de interd. (40. l. 6. l. 15. infr. h. t. l. 3. §. 3. infr. de iun. act. que privat. (41. §. 3. vers. ad solam supr. h. l. (42. l. 2. in fin. l. 7. §. 2. supr. de obsequiis. (43. l. 11. in fin. supr. de dolo. (44. §. 1. vers. sed heredibus Inst. de perpet. temporal. act.*

Qui usufructus nomine qualiterqualiter 65 fuit quasi in possessione, utetur hoc Interdicto. † Sed si quis, posteaquam prohibitus est, capite minutus sit, vel mortuus: recte dicitur, heredibus, 66 & successoribus competere hoc Interdictum, non ut in futurum constituatur usufructus; sed ut præterita causa, & damnum præteritum sarciantur. §. 18. Heres quoque simili modo debet in factum actionem suscipere in id 67, quod ad se pervenit.

De municipibus.

4. IDEM (lib. 10. ad Edictum.)

Si vi me dejecerit quis nomine municipum, in municipes 68 mihi Interdictum reddendum, Pomponius scribit, si quid 69 ad eos pervenit.

De compulsio in possessionem inducere.

5. IDEM (lib. 11. ad Edictum.)

Si rerum tibi possessionem tradidero, dicit Pomponius, Unde vi Interdictum cessare: quoniam non est (vi) dejectus, qui compulsus 70 est in possessionem inducere.

De condemnatione in id, quod interest.

6. PAULUS (lib. 17. ad Edictum.)

In Interdicto Unde vi tanti 71 condemnatio facienda est, quanti interfit possidere, & hoc jure nos uti, Pomponius scribit; id est, tanti rem videri, quanti actoris interfit: quod alias 72 minus esse, alias plus: nam sæpe actoris pluris interesse, hominem retinere, quam quanti is est, veluti cum quæstionis 73 habendæ, aut rei probandæ gratia, aut hereditatis 74 adeundæ, interfit ejus, eum possideri.

Si alius dejecit, alius possidet.

7. IDEM (lib. 24. ad Edictum.)

Cum a te vi dejectus sim, si Titius eandem rem possidere cœperit: non possum cum alio, quam 75 tecum Interdicto experiri.

De non domino.

8 IDEM (lib. 54. ad Edictum.)

Fulcinus dicebat, vi possideri, quotiens vel non dominus 76, cum tamen possideret, vi dejectus est.

De heredibus. De usufructu.

9. IDEM (lib. 65. ad Edictum.)

Si plures heredes sunt, unusquisque non (in) amplius, quam 77 ad eum pervenerit, tenetur. Qua de causa interdum in solidum tenebitur is, ad quem totum pervenerit, quamvis ex parte heres sit §. 1. Dejectum ab usufructu 78, in eandem causam Prætor restitui jubet: id est, in qua futurus esset, si dejectus non esset: itaque si tempore usufructus finitus fuerit; postquam dejectus est a domino: nihilominus cogendus erit restituere, id est, usufructum iterum constituere.

10. GAJUS (lib. 2. ad Edictum Prætoris Urbani, titulo de liberali causa.)

Si de fundo proprietarium, & fructuarium 79 prædo expulerit, atque ob id fructuarium constituto tempore non usus, perdidit jus suum: nemo dubitat, quin dominus, sive experiatur cum fructuario adversus prædonem, sive non experiatur, retinere debeat reversum ad se usufructum; & quod fructuarium perdidit, id ad damnum ejus pertineat, cujus facto periit.

Si quis re possessa prohibeatur uti arbitrio suo.

11. POMPONIUS (lib. 6 ex Plantio.)

Vim facit, qui non sinit possidentem eo, quod possidebit, uti arbitrio suo: sive in ferendo 80, sive fodiendo, sive arando, sive quid ædificando 81, sive quid omnino faciendo, per quod liberam possessionem adversarii non relinquit.

Si colonus qui emtorem non admittit, ab alio dejiciatur.

12. MARCELLUS (lib. 19. Digestorum.)

Colonus eum, cui 82 locator fundum venderat, cum is in possessionem missus esset, non admittit; deinde colonus vi ab alio dejectus est: quarebatur, quis haberet Interdictum Unde vi Dixi, nihil 83 interesse, colonus dominum ingredi volentem prohi-

buisse, an emtorem, cui jussisset dominus tradi possessionem, non admittit: igitur Interdictum Unde vi colono competiturum, ipsumque simili Interdicto locatori 84 obstrictum fore, quem dejecisse tunc videretur, cum emtori possessionem non tradidit: nisi forte propter justam, & probabilem causam 85 id fecisset.

De fama.

13. ULPIANUS (lib. 8. ad Sabinum.)

Neque Unde vi, neque aliud Interdictum, famosum 86 est. De eo, qui vi, clam, aut precario possidet. De fundo, & rebus mobilibus.

14. POMPONIUS (lib. 29. ad Sabinum.)

Sed si vi armata dejectus es: sicut ipsum fundum recipis, etiam 87 si vi, aut clam, aut precario eum possideres: ita res quoque mobiles 88 omnino recipies.

Si is, qui dejecit, vel vi, aut clam fecit, possidere deserit.

15. PAULUS (lib. 13. ad Sabinum.)

Si vi me dejeceris, vel vi, aut clam feceris: quamvis sine 89 dolo, & culpa amiseris possessionem, tamen damnandus es, quanti mea interfit; quia in eo ipso culpa tua processit, quod omnino vi dejecisti, aut vi, aut clam fecisti.

De patre dejicientis.

16. ULPIANUS (lib. 29. ad Edictum.)

In Interdicto Unde vi dicendum est, ut ejus causa, quod ad patrem 90 pervenit, ipse teneatur.

De dejectione, & recuperatione.

17. JULIANUS (lib. 48. Digestorum.)

Qui possessionem vi ereptam, vi in 91 ipso congressu recuperat, in pristinam causam reverti potius, quam vi possidere intelligendus est; ideoque si te (vi) dejecero, illico tu me, deinde ego te: Unde vi Interdictum tibi utile erit.

Si emtor colonum, a quo non fuit admittus, expulerit.

1. De rei vindicatione.

18. PAPINIANUS (lib. 26. Quæstionum.)

Cum fundum, qui locaverat, vendidisset: jussit emtorem in vacuum possessionem ire; quem colonus intrare prohibuit: postea emtor vi colonum expulit; Interdictis Unde vi quæsitum est: placebat colonum Interdicto venditori 92 teneri: quia nihil interesset, ipsum, an alium ex voluntate ejus missum intrare prohibuerit: neque enim ante omissam possessionem videri, quam si tradita fuisset emtori; quia nemo eo animo esset, ut possessionem omitteret, propter emtorem, quam emtor adeptus non fuisset: emtorem quoque, qui postea vim adhibuit, & ipsum Interdicto colono teneri: non enim ab ipso, sed a venditore, per vim fundum esse possessum, cui possessio esset ablata. † Quæsitum est, an emtori succurri debeat, si (ex) voluntate venditoris colonum postea vi expulisset? Dixi, non esse juvandum, qui mandatum illicitum suscepit. §. 1. Eum 93, qui fundum vindicavit ab eo, cum quo Interdicto Unde vi potuit experiri: pendente judicio nihilominus Interdicto recte agere, placuit.

De periculo interitus.

19. TRYPHONINUS (lib. 15. Disputationum.)

Merito Julianus respondit, si me de fundo vi dejeceris, in quo res moventes fuerunt; cum mihi interdicto Unde vi restituere debeas non solum possessionem soli, sed & ea, quæ ibi fuerunt: quamquam ego moram 94 fecero, quo minus Interdicto te convenirem; subtractis tamen mortalitate 95 servis, aut pecoribus, aliisque rebus casu intercidentibus, tuum (tamen) onus nihilominus in eis restituendis esse: quia ex ipso tempore delicti plus quam frustrator debitor constitutus est.

20. LABEO (lib. 3. Pithanon a Paulo Epitomatorum.)

Si colonus tuus 96 vi dejectus est, ages Unde vi Interdictum Idem, si inquilinus tuus vi dejectus fuerit. † Paulus: Idem dici potest de coloni colono, item inquilini inquilino.

(65. l. 10. infr. eod. l. 60. in pr. sup. de usufr. (66. l. 1. §. 44. supr. h. t. (67. d. l. 1. in fin. (68. l. 9. §. 1. supr. quod met. caus. l. 15. §. 1. supr. de dolo. (69. l. 27. supr. de reb. cred. (70. l. 9. in fin. pr. sup. quod met. caus. (71. l. 1. §. 31. & 41. sup. h. t. l. 4. C. unde vi (72. l. 13. in pr. sup. de re judic. (73. l. ult. supr. ad exhib. (74. l. 52. §. 28. infr. de furt. (75. l. 15. infr. h. t. l. 4. §. 22. supr. de usurp. & usucap. (76. l. 1. §. 30. supr. h. t. l. 4. §. 7. supr. si servit. vind. l. ult. supr. de acquir. vel amitt. poss. l. 2. in fin. infr. tit. prox. (77. l. 1. in fin. sup. h. t. (78. l. 3. §. 13. §. 14. §. 15. §. 16. supr. l. 10. inf. eod. (79. v. l. 9. in fin. supr. eod. (80. l. 3. §. 4. in fin. inf. tit. prox. (81. d. l. 3. §. 2. (82. l. 18. infr. h. t. l. 20. supr. de acquir. vel amitt. poss. (83. l. 156. §. 3. infr. de reg. jur.

(84. l. 3. §. 3. infr. tit. prox. (85. l. 62. in fin. pr. sup. locati l. 20. in fin. supr. de acquir. vel amitt. poss. (86. l. 31. infr. de panis (87. §. 6. Inst. de interd. l. 1. §. 30. supr. h. t. (88. d. l. 1. §. 6. §. 8. l. 3. §. 15. vers. consequenter. (89. d. l. 1. §. 36. (90. d. l. 1. §. 20. l. 3. §. 12. supr. de pecul. (91. l. 3. §. 9. supr. h. t. (92. l. 12. supr. eod. (93. l. 12. §. 1. supr. de acquir. vel amitt. poss. (94. l. 1. §. 34. §. 35. in fin. supr. h. t. (95. d. §. 34. (96. d. l. 1. §. 22.

T I T. XVII.

UTI I POSSIDETIS.

Interdictum. Summa, 2. Et ratio Interdicti. Quibus casibus locum habet. 4. De possessione acquirenda, vel restituenda: collatio hujus Interdicti, & Interdicti Unde vi. 5. De vi, clam, precario. 6. De possessore. 7. Totius vel partis. 8. De rebus soli. 9. De violenta, clandestina, precaria possessione.

1. ULPIANUS (lib. 69. ad Edictum.)

Ait Prætor: *Uti eas ades, quibus de agitur, nec vi, nec clam, nec precario alter ab altero possidetis: quo minus ita possideatis, vim fieri veto. De cloacis hoc Interdictum non dabo; neque pluris, quam quanti res erit, intra annum, quo primum experiundi potestas fuerit, agere permittam.* §. 1. Hoc Interdictum de soli 3 possessore scriptum est, quem potiorum Prætor in soli possessione habebat: & est prohibitorium ad retinendam 4 possessionem. §. 2. Hujus autem Interdicti proponendi causa hæc fuit, quod separata 5 esse debet possessio a proprietate; fieri enim potest, ut alter possessor sit, dominus non sit: alter dominus quidem sit, possessor vero non sit: fieri potest, ut & possessor idem, & dominus sit. §. 3. Inter litigatores ergo (quotiens) est proprietatis controversia, aut convenit (inter litigatores) uter possessor sit, uter petitor: aut non convenit. si convenit, absolutum est: ille possessoris commo-
modo, quem convenit possidere; ille petitoris onere fungetur. † Sed si inter ipsos contendatur, uter possideat, quia alteruter se magis possidere adfirmat: tunc, si res soli sit, in cujus possessione contenditur, ad hoc Interdictum remittentur. §. 4. Est igitur hoc Interdictum, quod vulgo *uti possidetis* appellatur, retinendæ 6 possessionis: nam hujus rei causa redditur, ne vis fiat ei, qui possidet. Et consequenter proponitur post Interdictum *unde vi*: illud 7 enim restituit vi amissam possessionem; hoc (Interdictum) tuetur, ne amittatur possessio; denique Prætor possidenti vim fieri vetat: & illud quidem Interdictum oppugnat possessorem; hoc tuetur. † Et (ut Pedius ait) omnis de possessione controversia aut eo pertinet, ut quod non possidemus, nobis restituatur: aut ad hoc, ut retinere nobis liceat, quod possidemus. † Restituta possessionis ordo aut Interdicto expeditur, aut per actionem. Retinendæ itaque possessionis duplex via est: aut exceptio, aut Interdictum: exceptio datur ex multis causis ei, qui possidet. §. 5. Perpetuo autem hoc Interdicto insunt hæc 8: *Quod nec vi, nec clam, nec precario, ab illo possides.* §. 6. Interdictum autem possessorem prædii tuetur, quod est *uti possidetis*: actio enim nunquam 9 ultro possessori datur; quippe sufficit ei, quod possideat. §. 7. Hoc Interdictum locum habet, si quis totum fundum possidere se dicat, si pro certa parte, si pro indiviso (possideat) §. 8. Hoc Interdictum in omnibus etiam possessionibus, quæ sunt soli sine dubio locum habebit, dummodo possideri possit. §. 9. Quod ait Prætor in Interdicto, *nec vi, nec clam, nec precario, alter ab altero possidetis*, hoc eo pertinet: ut si quis possidet vi, aut clam, aut precario, si quidem ab alio 10, profit ei possessio; si vero ab adversario suo, non debeat eum propter hoc, quod ab eo possidet, vincere; has enim possessiones non debere proficere palam est.

2. PAULUS (lib. 65. ad Edictum.)

Justa enim, an injusta adversus ceteros possessio sit, in hoc Interdicto nihil refert: qualiscumque enim possessor, hoc ipso, quod possessor est, plus juris habet, quam ille, qui non possidet.

De duobus in solidum possidentibus. 1. De actore, & reo. 2. De eo, qui prohibetur adificare, 3. Vel ades reficere, 4. Vel fundum colere. 5. De projectione supra solum, 6. Vel in ades vicini. 7. De cœnaculo, & superficie. 8. De his, qui in possessionem missi sunt. 9. De rectoriis. 10. De eo, qui a vi possidente accepit. 11. In quantum sit condemnatio.

3. ULPIANUS (lib. 69. ad Edictum.)

Si duo possideant in solidum 11, videamus, quid sit dicendum: quod qualiter procedat, tractemus. Si quis proponeret 12 possessionem justam, & injustam: ego possideo ex justa causa, tu vi, aut clam 13, si a me possides, superior sum Interdicto; si

vero non a me, neuter nostrum vincetur, nam & tu possides, & ego. §. 1. Hoc Interdictum duplex 14 est: & hi, quibus competit, & actores, & rei sunt. §. 2. Hoc Interdictum sufficit ei, qui adificare 15 in suo prohibetur: etenim videris mihi possessionis controversiam facere, qui prohibes me uti mea possessione. §. 3. Cum inquilinus 16 dominum ades reficere volentem prohiberet: æque competere Interdictum Uti possidetis, placuit: testatque dominum, non prohibere inquilinum, ne habitaret, sed ne possideret. §. 4. Item videamus, si auctor vicini tui ex fundo tuo vites in suas arbores transduxit, quid juris sit? Et ait Pomponius, posse te ei denunciare, (&) vites præcidere: idque & Labeo scribit; aut uti eum debere Interdicto Uti possidetis de eo loco, quo radices continentur vitium: nam si tibi (vim) fecerit, quo minus eas vites vel præcidas, vel transducas: vim tibi facere videtur, quominus possideas; etenim qui colere fundum prohibetur, possidere prohibetur, inquit Pomponius. §. 5. Item videamus, si projectio supra vicini solum, non jure haberi dicatur, an Interdictum Uti possidetis sit utile alteri adversus alterum. Et est apud Cassium relatam, utriusque esse inutile, quia alter solum possidet, alter cum ædibus superficiem. §. 6. Labeo quoque scribit: Ex ædibus meis in ades tuas projectum habeo; interdicis mecum, si eum locum possideamus, qui projecto tegetur: An, quo facilius possim retinere possessionem ejus projectionis, interdicis tecum, sicuti nunc possidetis eas ades, ex quibus projectus est? §. 7. Sed si supra ades, quas possideo, cœnaculum sit, in quo alius quasi dominus moretur, Interdicto Uti possidetis me uti posse, Labeo ait, non eum, qui in cœnaculo moraretur; *semper enim superficiem solo cedere*, † Plane si cœnaculum ex publico aditum habeat: ait Labeo, videri non ab eo ades possideri, qui *κρὸν πρὸς* possideret, sed ab eo, cujus ades supra *κρὸν πρὸς* essent; verum est hoc in eo, qui aditum ex publico habuit. † Ceterum superficialium 17 proprio Interdicto & actionibus a Prætoribus utentur: dominus autem soli, tam adversus alium, quam adversus superficialium potior erit Interdicto Uti possidetis, sed Prætor superficialium tuebitur secundum legem locationis; & ita Pomponius quoque probat. §. 8. Creditores missos in possessionem rei servandæ causa, Interdicto Uti possidetis uti non posse: & merito; quia non possident. 18 Idemque, & in ceteris omnibus, qui custodiæ causa missi sunt in possessionem, dicendum est. §. 9. Si vicinus meus in parte mea rectoria habeat, & in parte sua: Uti possidetis mihi efficax est, ut ea tollere compellatur. §. 10. Non videor vi possidere, qui ab eo, quem scirem vi in possessionem esse, fundum accipiam. §. 11. In hoc Interdicto, condemnationis summa refertur ad rei ipsius æstimationem. *Quanti 19 res est*, sic accipimus, quanti uniuscujusque interest, possessionem retinere; Servii autem sententia est, existimantis, tanti possessionem æstimandam, quanti ipsa res est: sed hoc nequaquam opinandum est: longe enim aliud est rei pretium, aliud possessionis.

De fructuariis, & usuariis.

4. IDEM (lib. 70. ad Edictum.)

In summa puto dicendum, & inter fructuarios hoc Interdictum reddendum; etsi alter usumfructum, alter possessionem sibi defendat. † Idem erit probandum, & si ususfructus quis sibi defendat possessionem, & ita Pomponius scribit. Proinde & si alter usum, alter fructum sibi tueatur: & his Interdictum erit dandum.

T I T. XVIII.

DE SUPERFICIEBUS.

Interdictum. 1. Ratio Interdicti, & de actione civili. 2. Collatio hujus Interdicti & superioris. 3. De actione in rem. 5. De evictione. 6. De usufructu, usu, 7. Traditione, legato, donatione, 8. Comuni dividendo. 9. De servitutibus.

1. ULPIANUS (lib. 70. ad Edictum.)

Ait Prætor: *Uti ex lege locationis siue conductionis superficie, qua de agitur, nec vi, nec clam, nec precario alter ab altero fruamini: quominus fruamini, vim fieri veto: si qua alia actio de superficie postulabitur, causa cognita dabo.* §. 1. Qui superficiem in alieno solo habet, civili actione subnixus est: nam si conduxit superficiem ex conducto; si emit, ex emto agere cum domino soli potest.

(14. §. 7. vers. duplicia Inst. de Interdict. l. 37. in fin. infr. de obligat. & act. (15. §. 3. §. 4. infr. hic l. 11. supr. tit. prox. l. 52. §. 1. supr. de acquir. vel amitt. poss. (16. v. l. 12. in fin. supr. tit. prox. (17. l. 1. §. 2. infr. tit. prox. (18. l. 9. supr. de rei vind. l. 3. in fin. l. 10. §. 1. supr. de acquir. vel amitt. poss. l. 12. supr. quib. ex caus. in poss. (19. l. 1. in pr. supr. h. t.

Etenim

TIT. XVII. (1. Lib. 8. C. 6. §. 4. Inst. de interdict. (2. l. 3. in fin. infr. h. t. (3. d. §. 4. vers. sed interdicto. (4. §. 4. infr. h. l. d. §. 4. Inst. de interdict. (5. l. 12. §. 1. supr. de acquir. vel amitt. poss. (6. §. 1. supr. h. l. (7. l. 1. §. 1. supr. tit. prox. (8. §. 4. Inst. de interdict. (9. Immo vide §. 2. Inst. de act. l. 2. in pr. supr. de lege Rhodian. (10. l. 2. l. 3. in pr. infr. h. t. l. ult. supr. de acquir. vel amitt. poss. l. 4. §. 23. supr. de usurp. & usucap. l. 17. infr. de precar. §. 4. Inst. de Interdict. (11. Oblit. l. 3. §. 5. supr. de acquir. vel amitt. poss. (12. d. l. 3. §. 5. (13. l. 7. §. 4. supr. comm. divid.

Etenim si ipse eum prohibeat, quod interest, agendo consequetur. Sin autem ab alio prohibeatur, præstare ei actiones suas debet dominus, & cedere. Sed longe utile visum est, quia (&) incertum erat, an locati existeret, & quia melius est possidere potius, quam in personam experiri hoc Interdictum proponere, & quasi in rem actionem polliceri. §. 2. Proponitur autem Interdictum duplex, exemplo 2 Interdicti *uti possidetis* & Tuetur itaque Prætor eum, qui superficiem petit, velut *uti possidetis* Interdicto; neque exigit ab eo, quam causam possidendi habeat: unum tantum requirit, num forte vi, clam, precario adversario possideat. & Omnia quoque, quæ in *uti possidetis* Interdicto servantur, hic quoque servabuntur. §. 3. Quod ait Prætor: *Si actio de superficie postulabitur, causa cognita dabo*; sic intelligendum est, ut si ad tempus quis superficiem conduxerit, negetur ei in rem actio. Et sane causa cognita ei, qui non ad modicum tempus conduxit superficiem: in rem actio competet. §. 4. Is autem, in cuius solo superficies est, utique non indiget utili actione, sed habet in rem, qualem habet de solo. Plane si adversus superficiarium velit vindicare, dicendum est, exceptione utendum in factum data: nam cui damus actionem, eidem (&) exceptionem competere multo magis quis dixerit. §. 5. Si soli possessori superficies evincatur, æquissimum erit, subvenire ei vel ex stipulatu de evictione, vel certe ex emto actione. §. 6. Quia autem etiam 3 in rem actio de superficie dabitur, petitori quoque in superficiem dari, & quasi usumfructum, sive usum quemdam (ejus) esse, & constitui posse per utiles actiones, credendum est. §. 7. Sed & tradi posse intelligendum est, ut & legari, & donari possit. §. 8. Et, si duobus sit communis, etiam utile communi dividendo iudicium dabimus. §. 9. Servitutes quoque Prætorio jure constituentur: & ipsæ ad exemplum earum, quæ ipso jure constitutæ sunt, utilibus actionibus petentur: sed & Interdictum de his utile competet.

Definitio, & jus ædium superficiariarum.

2. GAJUS (lib. 25. ad Edictum provinciale.)

Superficiarias ædes appellamus, quæ in conducto solo posita sunt, quarum proprietas, & civili, & naturali jure ejus est, ejus & solum.

TIT. XIX.

DE ITINERE ACTUQUE PRIVATO.

Prius Interdictum de usu itineris actusque. 1. Hoc Interdictum esse prohibitorium. De servitute rustica, vel urbana, 2 Jure imposta, vel non. De usu servitutis. 3. De anni computatione. 4. De probatione. 5. Quousque competit Interdictum. 6. De eo, qui per proximum vicini agrum iter fecit. 7. De usu per alium. 9. De restitutione in integrum, & repetitione diei. 11. De precario. 12. De eo, qui primum recte, deinde precario usus est. De eo, qui prohibitus, vel alio prohibito, per quem id jus pertinebat, utitur.

1. ULPIANUS (lib. 70. ad Edictum.)

Prætor ait *Quo itinere actuque privato, quo da agitur, vel via, hoc anno nec vi, nec clam, nec precario ab illo usus es: quominus ita utaris, vim fieri veto.* §. 1. Hoc Interdictum prohibitorium est, pertinens ad tuendas rusticas tantummodo servitutes. §. 2. Hoc Interdicto Prætor non inquirat, utrum habuit jure servitutem impositam, an non: sed hoc tantum, an itinere actuque hoc anno usus sit non vi, non clam, non precario: & tuetur eum, licet eo tempore, quo Interdictum redditur, usus non sit. Sive igitur habuit jus viæ, sive non habuit: in ea conditione est, ut ad tuitionem Prætoris pertineat: si modo anno usus est; vel modico tempore, id est, non minus quam triginta diebus. Neque ad præsens tempus refertur usus: quia plerumque itineribus, vel via non semper utimur, nisi cum usus exegerit: ita annui temporis spatio conclusit usum. §. 3. Annum ex die Interdicti retrorsum computare debemus. §. 4. Si quis hoc Interdicto utatur, sufficit alterutrum probare, vel iter, vel actum in usu habuisse. §. 5. Julianus ait, quoad usque ingressus est, eo usque ei Interdictum competere: quod verum est. §. 6. Vivianus recte ait, eum, qui propter incommoditatem rivi, aut propterea, quia via publica interrupta erat, per proximi vicini agrum iter fecerit; quamvis id frequenter fecit, non videri omnino usum; itaque inutile esse Interdictum, non quasi precario usum, sed quasi nec usum; ergo secundum (hoc) nec utro usus videtur: multo enim minus illo usus est, per quem

TIT. XVIII. (1. §. 4. vers. & quia longe. Inst. de interd. §. 14. Inst. de oblig. quæ ex delict. (2. l. 3. §. 7. supr. tit. prox. (3. l. 73. in fin. l. 74. l. 75. supr. de rei vind.

TIT. XIX. (1. Nov. 17. cap. 6.

non iit, propter incommoditatem rivi, aut propterea, quia via prærupta erat. & Idem erit dicendum, & si non erat via publica, sed iter privatum: nam & hic eadem quæstio est. §. 7. Is cujus colonus 2, aut hospes, aut quis alius 3 iter ad fundum fecit, usus videtur itinere, vel actu, vel via; & idcirco Interdictum habebit: & hæc ira Peditus scribit, & adjicit, etiam si ignoravit, cujus fundus esset, per quem iret, retinere eum servitutem. §. 8. Si quis autem, cum putaret fundum ad se pertinere, suo nomine iter fecerit amicus meus: utique sibi, non mihi Interdictum adquisisse intelligitur. §. 9. Si quis propter inundationem usus non sit itinere actuque hoc anno, cum superiore usus sit: potest repetita die hoc Interdicto uti per in integrum restitutionem ex illa parte, *Si qua mihi justa causa esse videbitur.* Sed etsi per vim hoc ei contigerit, in integrum eum restitui oportere, Marcellus probat. & Præterea & aliis casibus Interdictum repetita die competit, ex quibus in integrum quis restitutionem impetrare solet. §. 10. Præterea sciendum est: si, dilatione data adversario, futurum est, ut causa Interdicti mei deterior fiat, æquissimum esse, repetita die reddi Interdictum. §. 11. Si tibi fundum precario concessero; cui via debebatur; deinde tu a domino fundi precario rogaveris, ut ea via ad eum fundum utaris: an noceat tibi exceptio, si adversus eum velis interdicare, a quo precario viam rogasti? Et magis est, ut noceat. Idque colligi potest ex eo, quod Julianus scribit in specie hujusmodi. Quærit enim, si ego tibi fundum precario dederam, cui via debebatur; & tu rogaveris precario, ut ea via utaris; nihilominus utile Interdictum mihi esse: quia sicuti me precarium 4 rei meæ non tenet, ita nec per te precario possidere intelligor; quotiens enim colonus 5 meus, aut is, cui precario fundum dedi, via utitur: ego ire intelligor: propter quod & recte dico, me itinere usum; quæ ratio (inquit) efficit, ut (&) si (ego) viam precario rogavero, & tibi fundum precario dederam: quamvis hac mente ieris, quasi fundo meo deberetur: inutile esse Interdictum: & precario eo itinere usus esse videar non immerito: non enim opinio tua, sed mea quærenda est; tu tamen (credo) poteris Interdicto uti, etsi de hoc nihil scribat Julianus. §. 12. Si quis supradicto 6 tempore anni non vi, non clam, non precario itinere usus sit, verum postea non sit usus, sed clam, precariove: videndum est, an ei noceat; & magis est, ut nihil ei noceat, quod attinet ad Interdictum.

2. PAULUS (lib. 66. ad Edictum.)

Nec enim corrumpi, aut mutari, quod recte transactum est, superveniente delicto 7 potest.

2. De eo, qui ab auctore nostro vitiose possidet. 3. De eo, quod interest. 4. De usu per alium. De proprietario, & fructuario. 6. De donatione, 7. Mandato, 8. Emptione legati, 9. Dote, 10. Et ceteris causis. 11. Alterum Interdictum. De itinere actuque rescindendo. 12. Ratio Interdicti. 13. Collatio hujus Interdicti cum superiore. 14. De jure rescindendi. 15. Rescindere quomodo accipitur. 16. De ponte.

3. ULPIANUS (lib. 70. ad Edictum.)

Inde etiam illud Labeo scribit: si, cum a me recte via utebaris, fundum vendidero, per quem utebaris: deinde emtor te prohibuit: licet clam videaris ab eo uti, (nam qui prohibitus utitur, clam 8 utitur); tamen Interdictum tibi competere intra annum: quia hoc anno non vi, non clam, non precario usus es. §. 1. Item sciendum est, non tantum eum clam via uti, qui ipse Prohibitus utitur: verum eum quoque, per quem quis id jus retinebat, si eo prohibito, per quem retinebat, utatur. & Plane si ignoravi prohibitorum, & persevero uti: nihil mihi nocere dicendum est. §. 2. Si quis ab auctore meo vi, aut clam, aut precario usus est: recte a me via uti prohibetur, & Interdictum ei inutile est; quia a me videtur vi, vel clam, vel precario possidere, qui ab auctore meo vitiose possidet. & Nam & Peditus scribit: si vi, aut clam, aut precario ab eo sit usus, in cuius locum hereditate, vel emptione, aliove quo jure successi, idem esse dicendum: cum enim successerit 9 (quis) in locum eorum, æquum 10 non est, nos noceri hoc, quod adversus eum non nocuit, in cuius locum successimus. §. 3. In hoc Interdicto examinatur, quanti ejus interesse, via non prohiberi, sive itinere. §. 4. Uti videtur servitutibus etiam per servos 11, vel colonos, vel amicos, vel etiam hospites: & fere per eos omnes,

(2. §. 11. infr. hic l. 3. §. 4. infr. h. t. l. 9. supr. de acquir. vel amitt. poss. (3. d. l. 3. §. 7. (4. l. 4. §. 3. infr. de precar. l. 40. in fin. supr. de acquir. vel amitt. poss. l. 45. infr. de reg. jur. (5. §. 7. supr. h. l. (6. §. 2. supr. h. l. (7. l. 1. §. 20. infr. tit. prox. (8. Immo vide l. 1. §. 5. infr. quod vi aut clam (9. l. 59. l. 156. §. 2. l. 177. pr. infr. de reg. jur. l. 76. §. 1. supr. de contrah. emt. l. 28. C. de evict. (10. d. l. 156. §. 2. (11. l. 1. §. 7. supr. h. t. l. 9. supr. de acquir. vel amitt. poss. qui

qui nobis retinent servitutes; sed enim per fructuarium quidem servitus retinetur: per fructuarium autem Interdictum hoc domino non competere, Julianus ait. §.5. Idem Julianus scribit, si meus usufructus in fundo tuo, proprietate vero tua fuerit; & uterque nostrum per vicini fundum ierit: utile Interdictum de itinere nos habere; & si forte ab extraneo fructuarium prohibeatur, siue etiam a domino; sed & si dominus a fructuario, competit; nam & si quilibet prohibeat ire, Interdictum adversus eum competit. §.6. Hoc Interdictum & ei competit, qui donationis causa fundi vacuum possessionem adeptus est. §.7. Si quis (ex) mandato meo fundum emerit: aequissimum est, mihi hoc Interdictum dari; ut ille usus 13 est, qui mandatum meo emit. §.8. Sed & si quis usufructum emit, vel usum; vel cui legatus est, & traditus: uti hoc Interdictum poterit. §.9. Hoc amplius & is, cui dotis causa fundus traditus est, experiri hoc Interdictum poterit. §.10. Et generaliter ex omnibus causis, quæ instar habent venditionis, vel alterius contractus, dicendum est, hoc Interdictum locum fore.

§.11. Ait Prætor: *Qui itinere, actuque hoc anno non vi, non clam, non precario ab alio usus es, quo minus (id) iter, actumque, ut tibi jus esset, rescias, vim fieri veto: qui hoc Interdictum uti volet, is adversario damni infecti, quod per ejus vitium datum sit, caveat.* §.12. Utilitas suavit, hoc quoque Interdictum proponere, namque consequens erat, eum, qui itinere utitur, Interdictum proponere, ut resciri iter possit; quemadmodum enim alias uti potest itinere, vel actu commode, quam si rescierit? corrupto enim itinere, minus commode frui, aut agi potest. §.13. Hoc autem a superiore distat, quod illo quidem Interdictum omnes uti possunt, qui hoc anno usi sunt: hoc autem Interdictum eum demum uti posse, qui hoc anno usus est, & jus sibi esse rescindi, oporteat. Jus autem esse videtur ei, cui 15 servitus debetur. † Itaque, qui hoc Interdictum utitur, duas res debet docere: & hoc anno se usum, & ei servitutum competere. Ceterum, si desit alterutrum, deficit Interdictum: nec immerito; qui enim vult ire agere tantisper, quoad de servitute constet, non de jure suo docere: quid enim perdit, qui eum patitur hoc facere, qui hoc anno fecit? Enim vero qui vult rescire, aliquid novi facit: neque debet ei in alieno permitti id moliri, nisi vere habet servitutum. §.14. Fieri autem potest, ut qui jus eundi habeat, & agendi, rescindi jus non habeat; quia in servitute constituenda cautum sit, ne ei rescindi jus sit; aut sic, ut si velit rescire, nisi ad certum modum rescindi jus sit; merito ergo ad rescinditionem se Prætor retulit. *Ut tibi (inquit) jus est, rescias; uti jus est, hoc est, sicuti per servitutum impositam licet.* §.15. Rescire sic accipimus, ad pristinam formam 16 iter, & actum reducere: hoc est, ne quis dilatet 17, aut producat, aut deprimat 18, aut exaggeret: & aliud est enim rescire, longe aliud facere. §.16. Apud Labeonem quaeritur: si pontem quis novum velit facere viæ muniendæ causa, an ei permittatur? & ait permittendum, quasi pars sit rescinditionis hujusmodi munitio. Et ego puto veram Labeonis sententiam: si modo sine hoc commeari non possit.

De apportatione eorum, quæ rescinditioni necessaria sunt.

4. VENTULEJUS (lib. 1. Interdictorum.)

Veteres nominatim adjiciebant, ut 19 ea quoque, quæ ad rescinditionem utilia essent, adportanti vis non fieret: quod supervacuum est; quoniam 20 qui adportari non patitur ea, sine quibus resciri iter non possit, vim facere videtur, quo minus rescidatur. §.1. Si quis autem, cum posset compendiarie 21 adportare, quæ rescinditioni necessaria sunt, longiori itinere velit adportare, ut deteriorem causam eundi faciat: impune ei vis fiet, quia ipse sibi impedimento sit, quo minus rescidat.

2. De successoribus. De emtore. 3. De eo qui diu usus est servitute, quam jure impositam non habet. 4. uti caveatur de vitio operis.

5. ULPIANUS (lib. 20. ad Edictum.)

Apparet ergo eum, qui non 22 patitur hæc congeri, vim facere, quo minus quis perficiat. §.1. Plane si quis, cum posset alia 23 parte agri sine incommodo domini fundi impensam adportare, id egit, ut alia parte adportet: impune ei vim fieri, recte placuit. §.2.

(12.l.2.§.ult.in pr. sup. si servit. vind. (13.l.1.§.7. sup. h. t. (14.l.5. in fin. infr. eod. (15. Excip. §.14. inf. h. l. (16.l.1.§.1. sup. de de via pub. & itin. (17.l.1. inf. inf. de rivis. (18. Immo vide l.11. in fin. pr. sup. commun. præd. (19.l.5. in pr. infr. h. t. l.3. in fin. inf. de rivis l.4. §.5. sup. si servit. vind. l.11. §.1. sup. commun. præd. l.1. §.3. sup. de mortuo inferendo. (20.l.2. sup. de juris d. (21.l.5. §.1. inf. h. t. (22. l.4. in pr. sup. eod. (23. d. l.4. §.1.

Tom. I.

Hoc Interdictum non solum ipsi, verum successoribus quoque esse dandum non est ambigendum. Emtori 24 quoque dabitur, & in eantorem. §.3. si quis servitutum jure impositam non habeat, habeat autem velut longæ possessionis prerogativam ex eo, quod diu usus est servitute: Interdictum hoc uti potest. §.4. Qui hoc Interdictum usus est, de vitio operis cavere 25 adversario debet.

De recta, & vitiosa possessione.

6. PAULUS (lib. 66. ad Edictum.)

Sicut non nocet ei, qui sine 26 vitio usus est, quod eodem anno vitiose usus est: ita emtori, heredique non nocebit, quod ipsi vitiose usi sunt, si 27 testator, venditorve recte usi sunt.

De eo, qui usus est, non facturus si prohiberetur.

7. CELSUS (lib. 25. Digestorum.)

Si per fundum tuum nec vi, nec clam, nec precario commeavit aliquis; non tamen tamquam 28 id suo jure faceret, sed si prohiberetur, non facturus: inutile est ei Interdictum de itinere, actuque: nam ut hoc Interdictum competat, jus fundi possidisse oportet.

TIT. XX.

DE AQUA QUOTIDIANA I, ET ÆSTIVA.

Interdictum de aqua quotidiana. 1 Summa. 2. Quæ sit aqua quotidiana. 3. Distinctio aquæ quotidiana & æstiva. 4. Quæ aqua duci possunt. 7. De aqua, quæ ducitur a capite, vel aliunde. 8. Quid sit caput. 9. De jure qualitercumque constituto. 10. Vel opinato. 11. De irrigatione, vel alio usu aquæ. 12. Si ductus aquarum non sit fundi. 13. De aquis frigidis, vel calidis, ad irrigandum, vel ad alium usum necessariis. 14. In urbe, vel extra urbem. 15. Ut aqua eo modo ducatur quo ducta est hoc anno. 16. De singulis partibus fundi, & de alio fundo emto. 27. Si aqua, quæ hoc anno ducebatur, aliis aquis admisceantur. 18. De pluribus pecoribus quam liceret, appulsis. 19. De bona, vel mala fide. 20. De justa, & vitiosa possessione. 21. Si aqua sponte infuxerit. 22. Si quotidie, vel alteris diebus, vel tertio, vel quinto quoque die aqua debeatur. 23. De jure post prohibitionem amisso. 24. De alienatione fundi ad quem aqua ducebatur. 25. Qui tenentur Interdicto. 26. De rivalibus. 27. Ne quid in fundo fiat, quo aqua ducenda deterioretur. 28. De cessione, ne liceat aquam querere. 29. Interdictum de aqua æstiva. Clausula pertinens tam ad primum, quam ad secundum Interdictum. 30. Interpretatio secundi Interdicti. 31. Interpretatio dictæ clausulæ. 32. Interdictum de aqua castellaria. 33. Et ejus interpretatio.

1. ULPIANUS (lib. 70. ad Edictum.)

Ait Prætor, *Uti hoc anno aquam, quæ de agitur non vi, non clam, non precario ab illo duxisti, quo minus ita ducas, vim fieri veto.* §.1. Hoc Interdictum prohibitorium, & interdum restitutorium est, & pertinet ad aquam quotidianam. §.2. Quotidiana autem aqua non illa est, quæ quotidie ducitur: sed ea, quæ quis quotidie possit uti, si vellet: quamquam quotidianam interdum hieme ducere non expedit, etsi possit duci. §.3. Duo autem sunt genera aquarum: est quotidiana, est & æstiva. Quotidiana ab æstiva usu differt, non jure. † Quotidiana (ea) est, quæ duci assidue solet vel æstivo tempore, vel hiberno, etiam si aliquando ducta non est: ea quoque dicitur quotidiana, cujus servitus intermissione temporis divisa est. † Æstiva autem ea est, quæ æstate sola uti expedit: sicuti dicimus vestimenta æstiva, saltus æstivos, castra æstiva, quibus interdum etiam hieme, plerumque autem æstate utamur. † Ego puto probandum, ex proposito utentis, & ex natura locorum aquam æstivam a quotidiana discerni. Nam si sit ea aqua, quæ perpetuo duci possit, ego tamen æstate sola ea utar: dicendum est, hanc aquam esse æstivam; rursus si ea sit aqua, quæ non nisi æstate duci possit: æstiva dicitur; & si ea sint loca, quæ natura non admittant aquam, nisi æstate: dicendum erit, recte æstivam dici. §.4. Quod autem scriptum est in Interdicto, *Uti hoc anno aquam duxisti*, hoc est: non quotidie, sed hoc anno, vel una die, vel nocte. Ergo quotidiana quidem aqua (alia) est, quæ quotidie duci possit, vel hieme, vel æstate, etsi aliquo momento temporis ducta sit. Æstiva ea, quæ quotidie quidem duci possit, vel sola æstate: ducatur autem æstate tantum, non & hieme: non, quia non possit & hieme, sed quia non solet. §.5. Loquitur autem Prætor in hoc Interdicto de ea aqua sola, quæ perennis est: nulla enim alia aqua

(24.l.3. §.2. in fin. §.8. sup. eod. l.2. in fin. sup. si servit. vind. l.35. sup. de act. emt. (25.l.3. §.11. in fin. sup. h. t. (26.l.1. §.20. infr. tit. prox. (27. l.7. §.12. sup. de Publiciana. (28.l.ult. sup. quemdm. servit. amitt.

TIT. XX (1.v.l.1. §.2.3.4. l.6. infr. h. t. (2.d.l.6.

C c c

duci

duci potest, nisi quæ perennis est. §. 6. Quamquam (autem) ad perennes aquas dixerimus hoc Interdictum pertinere; ad eas tamen perennes pertinet, quæ duci possunt. † Ceterum sunt quædam, quæ, etsi perennes sunt, duci tamen non possunt, ut puta puteales, & quæ ita sunt summersæ, ut defluere extra terram, & usui esse non possint, sed huiusmodi aquis, quæ duci non possunt, haustus servitus imponi potest. §. 7. Hæc Interdicta de aqua, item de fonte, ad eam aquam pertinere videntur, quæ a capite ducitur, non 3 aliunde: harum enim aquarum etiam servitus Jure Civili constitui potest. §. 8. *Caput aquæ* illud est, unde aqua nascitur: si ex fonte nascatur, ipse fons; si ex flumine vel lacu, incilia, vel principia fossarum, quibus aquæ ex flumine, vel ex lacu, prima in primum rivum (communem) pelli solent. † Plane si aqua, sudoribus manando, in aliquem primum locum effluere, atque ibi apparere incipit: ejus hoc caput dicemus, ubi primum emergit §. 9. Et qualiter sit constitutum jus aquæ: dicendum est, hoc Interdictum locum habere. §. 10. Sed etsi jure aqua non debetur alicui, si tamen jure 4 ducere se putavit: cum non in jure, sed in facto erravit: dicendum est, (eoque jure utimur), ut Interdicto hoc uti possit; sufficit enim, si jure se ducere putavit, nec vi, nec clam, nec precario duxit. §. 11. Illud quæritur, utrum ea tantum aqua his Interdictis contineatur, quæ ad agrum irrigandum pertinet; an vero omnis, etiam ea, quæ ad usum quoque & commodum nostrum? Et hoc jure utimur, ut; hæc quoque contineatur. Propter quod etiam si in urbana prædia quis aquam ducere velit, hoc Interdictum locum habere potest. §. 12. Præterea Labeo scribit, etsi quidem ductus aquarum non sunt fundi, quia a quocumque duci possint: tamen ad hoc Interdictum pertinere. §. 13. Idem Labeo scribit, etiam si Prætor hoc Interdicto de aquis frigidis sentiat: tamen de calidis aquis Interdicta non esse deneganda. Namque harum quoque aquarum usum esse necessarium: nonnumquam enim refrigeratæ usum irrigandis agris præstant; his accedit, quod in quibusdam locis, & cum calidæ sunt, irrigandis tamen agris necessariae sunt; ut Hierapoli: constat enim apud Hierapolitanos in Asia agrum aqua calida rigari. Et quamvis ea sit aqua, quæ ad rigandos non sit necessaria, tamen nemo ambiget his Interdictis locum fore. §. 14. Sive autem intra urbem sit aqua, sive extra urbem: hoc Interdicto locus erit. §. 15. Illud tamen hic intelligendum est, eodem modo Prætorem duci aquam jussisse, quo ducta est hoc anno. Proinde neque amplioris modi, neque alia 6 permisisse potest videri. † Quare si alia aqua sit, quam quis velit ducere, quam hoc anno duxit; vel eadem, per aliam tamen regionem velit ducere: impune ei vis fiet. §. 16. Illud Labeo dicit, omnes 7 partes illius fundi, in quem loci aqua ducitur, ejusdem numero esse. † Ergo & si forte actor confinem agrum emerit, & ex agro, in quem hoc anno aquam duxerit, postea fundi emti nomine velit aquam ducere: ita demum eum recte hoc Interdicto, ut de itinere, actuque, uti putant: ut semel in suum ingressus, inde egredi, qua velit, possit, nisi ei nocitum sit, ex quo aquam ducit. §. 17. Item quæritur, si quis aqua, quam hoc anno ducebat, aliam aquam admiscuerit, an impune prohiberi? Et extat Ofilii sententia existimantis, recte eum prohiberi: sed eo loci, in quo primum aquam aliam in rivum admittit: & (Ofilius) in tota aqua recte eum prohiberi ait: ego Ofilio adsentio, non posse dividi; quia non potest ita in parte vis fieri, ut non in tota aqua fiat. §. 18. Trebatius: cum amplior numerus pecoris ad aquam appelletur, quam debet appellari: posse universam pecus impune prohiberi: quia junctum pecus ei pecori, cui adpulsus debeat, totum corrumpat pecoris adpulsus. Marcellus autem ait, si quis jus habens pecoris (ad aquam) appellendi, plura pecora adpulerit: non in omnibus pecoribus eum prohibendum: quod est verum; quia pecora separari possunt. §. 19. Aristoteles putat, eum demum Interdictum hoc habere: qui se putat 8 suo jure uti: non eum, qui scit se nullum jus habere, & utitur. §. 20. Idem ait, eum, qui hoc anno aquam duxerit, nec vi, nec clam, nec precario, & eodem anno vitiose 9 usus est: recte tamen hoc Interdicto usum, quod referri ad id tempus, quod sine vitio fuerit: esse enim verum, hoc anno non vi, non clam, non precario usum. §. 21. Quæsitum est, si quis ante annum aquam duxit, deinde sequenti tempore, hoc est, intra annum, aqua influxerit

ipsa 10 sibi, me non ducente, an hoc Interdicto locus sit? Et refert Severus Valerius, competere hoc ei Interdictum, quasi duxisse videatur: licet penitus prospicientibus non videtur iste duxisse. §. 22. Item quæsitum est: si quis, dum putat, tertio quoque die habere se jus aquæ ducendæ, duxerit una die: an recte, & sine captione possessoris recte duxisse videatur, ut hoc Interdictum habeat: ait enim Prætor: *Uti hoc anno aquam duxisti*, id est, alternis diebus. † Illud autem nihil interest, utrum quinto die aqua debeat, an alternis diebus, an quotidie, ei, qui hoc Interdicto uti velit: nam cum sufficiat, vel uno die hoc anno aquam duxisse; nihil refert, qualem aquæductum habens duxerit: dum si quis, cum quinto quoque die uteretur, quasi alternis diebus ducens, interdixerit, nihil ei prodesse videtur. §. 23. Præterea illud sciendum est, si cum aquam duxisses, adversarius te prohibuerit; deinde tu interim jus aquæ ducendæ amiseris, in restitutionem hoc venire, ut tibi præstetur per hoc Interdictum, quod amisisti: & hoc verum puto. §. 24. Si fundum, ad quem aquam ducebas, vendideris, & tradideris: nihilominus Interdictum tibi utile est. §. 25. Competit hoc Interdictum adversus eum, qui prohibet me aquam ducere. Et nihil 11 interest, utrum quis dominium fundi habeat, an non: idcircoque is tenetur Interdicto: nam etsi servitus cœpit, adversus quemvis posse vindicari. §. 26. Si inter rivales (id est, qui per eundem rivum aquam ducunt) sit contentio de aquæ usu, utroque suum usum esse contendente: duplex Interdictum utrique competit. §. 27. Labeo putat, per hoc Interdictum prohiberi quem, *ne quid in illo fundo faciat, fodiat, serat, succidat, putet, ædificet, quare ex ea re aqua, quam ille hoc anno per fundum tuum sine vitio duxit, inquinetur, vitietur, corrumpatur, deteriorve fiat*: & similiter de æstiva aqua debere interdici ait. §. 28. Si quis hoc cesserit, ne 12 liceat sibi aquam quærere: ea cessio valet. §. 29. Deinde ait Prætor: *Uti priore æstate aquam, qua de agitur, nec vi, nec clam, nec precario ab illo duxisti, quominus ita ducas, vim fieri veto, inter heredes, emtores, & bonorum possessores interdiciam*. §. 30. Hoc Interdictum de aqua æstiva proponitur. §. 31. Quia autem diximus 13, æstivam aquam aliquo distare ab aqua quotidiana: sciendum est, etiam Interdictis distare: quod, qui de aqua quotidiana interdicit, ita interdicit: *Uti hoc anno aquam duxisti*: at qui de æstiva (sic) *Uti priore æstate*: nec immerito; nam, quia hyeme non utitur, referre se non ad præsentem æstatem, sed ad priorem debuit. §. 32. *Æstatem* incipere sic peritiores tradiderunt, ab æquinoctio verno, & finiri æquinoctio autumnali: & ita senis mensibus æstas, atque hyems dividitur. §. 33. Priorem æstatem ex comparatione duarum æstatum accipi. §. 34. Propter hoc, si æstate interdicitur, nonnumquam annum, & sex menses continere: quod ita contingit, si initio vernali æquinoctii ducta sit aqua, & sequenti æstate pridie æquinoctium autumnale interdicitur. † Et proinde si hyeme interdicitur, etiam in biennium hæc res extendetur. §. 35. Si quis hyeme tantum aquam solitus fuit ducere, æstate non fuit solutus: utile Interdictum ei competit. §. 36. Qui hac æstate duxit, non superiore: utile Interdictum habet. §. 37. Ait Prætor: *Inter heredes, & emtores, & bonorum possessores interdiciam*: hæc verba, non solum ad æstivam aquam, verum etiam ad quotidianam quoque referenda esse sciendum est: nam sicuti de itinere actuque & successoribus 14 dantur Interdicta & emtori, ita hæc quoque danda Prætor putavit. §. 38. Ait Prætor: *Quo ex castello 15 illi aquam ducere ab eo, cui ejus rei jus fuit, permillum est: quo minus ita, uti permillum est, ducat, vim fieri veto*. Quandoque de opere faciundo Interdictum erit, *damni infecti caveri jubebo*. §. 39. Hoc Interdictum necessario propositum est: namque superiora Interdicta ad eos pertinent, qui a capite ducunt, vel imposita servitute, vel quia putant impositam: æquissimum visum est, ei quoque, qui ex castello ducit, Interdictum dari: id est, ex eo receptaculo, quod aquam publicam suscipit, castellum accipe. §. 40. Si ex castello permillum est, dandum erit Interdictum. §. 41. Permittitur autem aquam ex castello, vel ex rivo, vel ex quo alio loco publico ducere. §. 42. Idque a Principe 16 conceditur: alii nulli competit jus aquæ dandæ. §. 43. Et datur interdum prædiis, interdum personis. Quod prædiis datur, extincta persona non extinguitur: quod datur personis, cum personis amittitur 17; ideo-

(3. l. 9. supr. de servit. præd. rustic. (4. §. 19. infr. h. l. (5. l. 3. in pr. infr. h. l. (6. l. 9. circa fin. supr. de servit. præd. rustic. (7. l. 23. §. ult. in pr. d. t. (8. §. 10. supr. hic l. ult. quemad. servit. amitt. l. ult. supr. tit. prox. (9. l. 1. in fin. l. 2. l. 3. in pr. l. 6. supr. tit. prox.

(10. l. 12. in fin. supr. quemadm. servit. amitt. (11. l. 10. in fin. supr. si servit. vind. l. 3. C. de servit. (12. l. 14. in fin. pr. supr. de servit. (13. §. 3. supr. h. l. (14. l. 2. in fin. supr. si servit. vind. (15. §. 39. in fin. inf. h. l. (16. l. 18. in fin. supr. de aqua & aquæ pluv. (17. l. 4. in fin. l. pen. supr. de servit. præd. rustic. v. l. 28. in fin. supr. de legat. 2. l. 6. in fin. supr. de servit. legat. l. 1. §. 1. inf. de jure immun. l. 13. C. de excusat. muner. que

que neque ad alium dominum prædiorum, neque ad heredem, vel qualemcumque successorem transit. §. 44. Plane ei, ad quem dominium transit, impetrabile est; nam si docuerit prædiis suis aquam debitam & si nomine ejus fluxisse, a quo dominium ad se transit: indubitate impetrat jus aquæ ducendæ; nec est hoc beneficium, sed injuria, si quis forte non impetraverit. §. 45. Meminisse autem debemus, in hoc interdicto totam questionem finiri adsignationis; non enim præparat hoc interdictum causam, ut superiora Interdicta; nec ad possessionem temporariam pertinet: sed aut habet jus adsignatum sibi, aut non habet, & Interdictum totum finitur.

De horis.

2. POMPONIUS (lib. 32. ad Sabinum.)

Si diurnarum, aut nocturnarum 18 horarum aquæ ductum habeam; non possum alia hora ducere, quam qua jus habeam ducendi.

De causa aquæ ducendæ. 1. Ne cui noceatur. 2. De mutatione alvei. 3. De aqua, qua in rivo nascitur. 4. De ductu ante omnem memoriam. 5. De fistula in rivo ponenda, vel alia re facienda. 6. De aqua supra aquam per pontem ducenda.

3. IDEM lib. 34. ad Sabinum.

Hoc jure utimur, ut etiam non ad irrigandum 19, sed pecoris causa, vel amenitatis, aqua duci possit. §. 1. Ex flumine aquam ducere plures 20 possunt: ita 21 tamen, ut vicinis non noceant; vel si angustus amnis sit, etiam ei, qui in alia ripa sit. §. 2. Si aquam ex flumine publico duxeris, & flumen recesserit: non potes subsequi flumen: quia ei (loco) servitus imposita non sit, quamvis is locus meus sit. † Sed si alluvione paullatim accesserit fundo tuo, subsequi potes: quia locus totus fluminis serviat ductioni. † Sed si circumfluere cœperit mutato alveo, non potes: quia medius locus non serviat, interruptaque sit servitus. §. 3. Aqua, quæ in rivo nascitur, tacite lucrifit ab eo, qui ducit. §. 3. Ductus aquæ, cujus origo memoriam 22 excessit, jure constituti loco habetur. §. 5. Is 23, qui aquæ quotidianæ (jus) habet, vel fistulam in rivo ponere, vel aliud quodlibet facere potest; dummodo ne fundum domino, aut aquagium rivalibus deterius faciat. §. 6. Si aqua ducatur, supra eam alia aqua per pontem 24, qui supra rivum factus sit, jure ducitur; dum inferiori rivo non noceatur.

De aquæ ductu duobus cesso.

4. JULIANUS (lib. 41. Digestorum.)

Lucio Titio ex fonte meo ut aquam duceret, cessi: Quæsitum est an & Mævio cedere possim ut per eundem aquæ ductum aquam ducat? (&) si putaveris posse cedi per eundem aquæ ductum duobus: quemadmodum uti debeant? Respondit: Sicut iter, actus, via pluribus 25 cedi vel simul, vel separatim potest, ita aquæ ducendæ jus recte cedetur, sed si inter eos, quibus aqua cessa est, non convenit, quemadmodum utantur: non erit iniquum, utile judicium reddi: sicut inter 26 eos, ad quos ususfructus pertinet, utile communi dividendo judicium reddi, plerisque placuit.

De aqua temporibus vel mensuris divisa. 1. De permutatione temporis inter duos ex eodem rivo ducentes.

5. IDEM (lib. 4. ex Minicio.)

Cum constet, non solum temporibus 27, sed etiam mensuris posse aquam dividi: potest eodem tempore alius quotidianam, alius æstivam aquam ducere: ita ut æstate dividatur inter eos aqua, hyeme solus ducat is, qui quotidianæ jus habeat. §. 1. Inter duos, qui eodem rivo aquam certis horis separatim ducebant, convenit, ut permutatis inter se temporibus aqua uterentur: quæro, cum amplius tempore servitutis præfinito ita duxissent, ut neuter eorum suo tempore usus esset, num jus utendi amisissent? negavit, amisisse 28.

Quæ dicatur aqua æstiva.

6. NERATIUS (lib. 3. Membranarum.)

De Interdicto de aqua æstiva, item quotidiana quærentes, primum constituendum existimabamus, quæ 29 esset aqua æstiva, de qua proprium Interdictum ad prioris æstatis tempus re-

(18. l. 10. §. 1. sup. quemadm. servitut. amitt. l. 17. in pr. sup. de aqua & aquæ pluv. (19. l. 1. §. 11. sup. h. t. (20. l. 4. infr. eod. (21. §. ult. infr. hic l. 17. in fin. sup. de servit. præd. rustic. (22. l. 10. in pr. sup. si servit. vind. l. ult. sup. de aqua & aquæ pluv. (23. l. 15. sup. de servit. præd. rustic. (24. l. 11. in pr. sup. de aqua & aquæ pluv. (25. l. 3. §. 1. sup. h. t. l. 2. §. 1. & 2. sup. de servit. præd. rustic. l. 15. sup. commun. præd. (26. l. 13. §. 3. sup. de usufr. l. 7. §. 7. sup. commun. divid. (27. l. 5. in fin. sup. de servit. l. 7. §. 20. l. 19. in fin. sup. commun. divid. (28. Immo vide l. 13. C. de servit. l. 10. §. 1. sup. quemadm. servit. amitt. (29. l. 1. §. 3. sup. h. t.

latum reddi solet: hoc est, æstiva aqua utrum ne ex jure æstivo dumtaxat tempore utendi diceretur; an ex mente propositoque ducentis, quod æstate eam ducendi consilium haberet; an ex natura ipsius aquæ, quæ æstate tantum duci potest; an ex utilitate locorum, in quæ duceretur? Placebat igitur, aquam ob has duas res, naturam suam, utilitatemque locorum, in quæ deducitur proprie appellari: ita ut, sive ejus natura erit, ut nisi æstate duci non possit, etiam si hyeme quoque desideraretur, sive omni tempore anni duci eam ipsius natura permetteret, si utilitas personis, in quam ducitur, æstate dumtaxat usum ejus exigeret: æstiva recte diceretur.

De cautione.

7. PAULUS (lib. 5. Sententiarum.)

Si de via, itinere, actu, aquæ ductu agatur: hujusmodi cautio 30 præstanda est, quamdiu quis de jure suo doceat, non se impediturum agentem, & aquam ducentem, & iter facientem. Quod si neget, jus esse adversario agendi, aquæ ducendæ: cavere sine præjudicio ammittendæ servitutis debet, donec questio finietur, non se usum.

De rivo faciend.

8. SCEVOLA (lib. singulari ópov.)

Cui per fundum iter aquæ debetur: quacumque vult 31, in eo rivum licet faciat, dum ne 32 aquæ ductum interverteret.

TIT. XXI.

DE RIVIS.

Interdictum, 1. Et ejus utilitas. 2. Definitio rivi, 3. Et specus. Etymologia specus. 4. De septis. 5. De incili. 6. Quid sit reficere. 7. Quid sit purgare. 8. De aquæ ducendæ causa, 9. Et jure. 10. De refectioe.

1. ULPIANUS lib. 70. ad Edictum.

Prætor ait, Rivos 1, specus 2, septa 3 reficere, purgare, aquæ ducendæ causa, quominus liceat illi: dum ne aliter aquam ducat, quam uti priore æstate non vi, non clam, non precario a te duxit: vim fieri veto. §. 1. Hoc Interdictum utilissimum est: nam nisi permittatur alicui reficere, alia ratione usu incommodabitur. §. 2. Ait ergo Prætor: Rivum, specus. † Rivus est locus per longitudinem depressus, quo aqua decurrat, cui nomen est ἀρο τῶ περῶ, id est, a fluendo. §. 3. Specus autem est locus ex quo despicitur. Inde spectacula sunt dicta. §. 4. Septa sunt, quæ ad incile 4 opponuntur, aquæ der vandæ, compellendæve ex flumine causa: sive ea lignea sunt, sive lapidea, sive qualibet alia materia sint ad continendam transmittendamque aquam excogitata. §. 5. Incile autem est locus depressus ad latus fluminis, ex eo dictus, quod incidatur: inciditur enim vel lapis, vel terra, unde primum aqua ex flumine agi possit. Sed & fossæ, & putei hoc Interdicto continentur. §. 6. Deinde ait Prætor reficere, purgare. Reficere est, quod corruptum est, in pristinum statum restaurare. verbo reficendi 5 tegere, substituere, sarcire, ædificare, item advehere, adportareque 6 ea, quæ ad eandem rem opus essent, continentur. §. 7. Purgandi 7 verbum plerique quidem putant ad eum rivum pertinere, qui integer est: & palam est, & ad eum pertinere, qui refectioe indiget: plerumque enim (ut) refectioe, & purgatione indigent. §. 8. Aquæ, inquit, ducendæ causa; merito hoc additur, ut ei demum permittatur & reficere, & purgare rivum, qui aquæ ducendæ causa id fecit. §. 9. Hoc Interdictum competit etiam ei, qui jus aquæ ducendæ non habet, si modo aut priore æstate, aut eodem anno aquam duxerit: cum sufficiat, non vi, non clam, non precario duxisse. §. 10. Si quis terrenum rivum signinum (id est, lapideum,) facere vult, videri eum non 8 recte hoc Interdicto uti: non enim reficit 9, qui hoc facit; & ita Ofilio videtur. §. 11. Proinde etsi per alium locum velit ducere, impune prohibetur. Sed etsi eundem rivum deprimat, 10 vel attollat, aut dilatet, vel extendat, vel operiat apertum, vel contra. Ego ceteros quidem impune prohiberi puto: at enim eum, qui operiat apertum, vel contra: eum non puto prohi-

(30. l. 60. §. 1. sup. de usufr. l. 15. sup. de novi oper. nunciat. (31. l. 9. sup. de servit. (32. l. 3. §. 1. sup. h. t.

TIT. XXI. (1. §. 2. infr. h. l. (2. §. 3. infr. h. l. (3. §. 4. infr. h. l. (4. §. 5. infr. h. l. (5. l. 3. §. 15. sup. de itin. actuque privat. l. 11. sup. commun. præd. l. 1. §. 1. sup. de via publ. & itin. (6. l. 3. in fin. inf. h. t. l. 4. in pr. sup. de itin. actuque privat. (7. l. 1. §. 1. sup. de via publ. & itin. (8. Immo vide l. 3. §. 1. infr. h. t. (9. l. 3. §. pen. sup. de itin. actuque privat. (10. Immo vide l. 11. in fin. pr. sup. commun. præd.

bendum, nisi si quam majorem utilitatem suam adversarius ostendat.

2. PAULUS (lib. 66. ad Edictum.)

Labeo non posse ait ex aperto rivo terrenum fieri: quia commodum domino soli auferetur appellendi pecus, vel hauriendi aquam; quod sibi non placere, Pomponius ait: quia id domino magis ex occasione, quam ex jure contingere; nisi si ab initio in imponenda servitute id actum esset.

3. De lacu. 4. De loco publico, vel privato. 5. De aquis calidis. 6. De cuniculo balneario. 7. Quibus, & in quos Interdictum datur. 8. De operis novi nunciatione. De actione in rem. 9. De damno infecto. 10. De exportatione, & vectura.

3. ULPIANUS (lib. 70. ad Edictum.)

Servius autem scribit, aliter duci aquam, quæ ante per specus ducta est, si nunc per apertum ducatur; nam si operis aliquid faciat quis, quo magis aquam conservet, vel contineat: non impune prohiberi; ego & in specu contra, si non major utilitas versetur, adversarii. §. 1. Servius, & Labeo scribunt, si rivum, qui ab initio terrenus fuit, qui aquam non continebat, cæmentitium velit facere: audiendum esse. Sed & si eum rivum, qui struclitilis fuit, postea terrenum faciat, aut partem rivi: æque non esse prohibendum. Mihi videtur urgens, & necessaria refectio esse admittenda. §. 2. Si quis novum canalem vel fistulas in rivo velit collocare, cum id nunquam habuerit: utile ei hoc Interdictum futurum Labeo ait; nos & hic opinamur, utilitatem ejus, qui ducit sine incommoditate ejus, cujus ager est, spectandam. §. 3. Si aqua in unum lacum conducatur, & inde per plures ductus ducatur: hoc Interdictum utile erit volenti reficere ipsum lacum. §. 4. Hoc Interdictum ad omnes rivos pertinet, sive in publico, sive in privato sint constituti. §. 5. Sed et si calidæ 11 aquæ rivus sit, de hoc reficiendo competit Interdictum. §. 6. Aristo & de cuniculo restituendo, per quem vapor trahitur in balneariis vaporibus, putat utilem actionem competere: & erit dicendum, utile Interdictum ex hac causa competere. §. 7. Iisdem autem personis, & in eisdem Interdictum hoc datur, quibus, & in quas de aqua Interdicta redduntur, quæ supra sunt enumerata. §. 8. Si quis rivum reficienti opus 12 novum nunciat, belle dictum est, posse contemni operis novi nunciationem: cum enim Prætor ei vim fieri vetet, absurdum est, per operis novi nunciationem eum impediri. Plane per in rem 13 actionem dicendum est, posse adversus eum vindicari, jus ei non esse; dubium non est. §. 9. De damno quoque infecto cavere eum debere, minime dubitari oportet. §. 10. Si quis eum exportare 14, vehere, quæ refectio-ni necessaria sunt, prohibeat: hoc Interdictum ei competere Offilius putat; quod est verum.

De jure aquæ ducendæ.

4. VENULEJUS (lib. 1. Interdictorum.)

De rivis reficiendis (ita) interdicetur, ut non quærat, an aquam ducere actori liceret? non enim tam necessariam refectio-nem itinerum, quam rivorum esse: quando, non refectis rivis, omnis usus aquæ auferretur, & homines siti necarentur; & sane aqua pervenire, nisi refecto rivo, non potest: at non refecto itinere, difficultas tantum eundi, agendique fieret, quæ temporibus æstivis levior esset.

TIT. XXII.

DE FONTE.

Interdictum de usu. 1. De differentia hujus Interdicti, & Interdicti de aqua quotidiana, & æstiva. 2. De usu prohibito. 3. De personis. 4. De cisterna, lacu, piscina, puteo. De aqua viva, vel non viva. 5. De prohibito ire ad haustum. 6. Interdictum de purgatione, & refectio-nem. 7. Utilitas Interdicti. 8. De purgatione, & refectio-nem. 10. De lacu, puteo, piscina. 11. De personis.

1. ULPIANUS (lib. 70. ad Edictum.)

Prætor ait: *Uti de eo fonte, quo de agitur, hoc anno aquam nec vi, nec clam, nec precario ab illo usus es: quo minus ita utaris, vim fieri veto; de lacu, puteo, piscina item interdico.* §. 1. Hoc Interdictum proponitur ei, qui fontana aqua uti prohibetur: servitutes enim non tantum aquæ ducendæ esse solent, verum etiam hauriendæ: & sicut discretæ sunt servitutes ductus aquæ, & haustus aquæ: ita Interdicta separatim redduntur. §. 2. Hoc autem Interdictum locum habet, si quis uti prohibeatur aqua: hoc est, sive haurire prohibeatur, sive etiam pecus ad aquam appellere.

(11. Adde l. 1. §. 13. supr. de aqua quotid. (12. l. 5. §. 11. supr. de oper. novi nunciat. (13. l. 19. supr. d. t. (14. l. 1. §. 6. supr. h. t.

§. 3. Et eadem sunt hic dicenda, quæ ad personam attinent, quæcumque in superioribus Interdictis dicimus 1. §. 4. Hoc Interdictum de cisterna non competit: nam cisterna non habet perpetuam causam, nec vivam aquam. Ex quo apparet, in his omnibus exigendum, ut viva aqua sit. Cisternæ autem imbribus concipiuntur. † Denique constat, Interdictum cessare, si lacus, piscina, puteus vivam aquam non habeat. §. 5. Plane si quis ire ad haustum prohibeatur, æque Interdictum sufficit. §. 6. Deinde ait Prætor: *Quominus fontem, quo de agitur, purges, reficias, ut aquam coercere, utique ea possis: dum ne aliter utaris, utque uti hoc anno non vi, non clam, non precario ab illo usus es, vim fieri veto.* §. 7. Hoc Interdictum eandem habet utilitatem, quam habet Interdictum de rivis reficiendis: nisi enim purgare, & reficere fontem licuerit, nullus usus ejus erit. §. 8. Purgandus autem, & reficiendus est ad aquam coercendam, ut uti quis aqua possit dummodo non aliter utatur, quam sicuti hoc anno usus est. §. 9. *Coercere aquam est, continere sic, ne diffluat, ne dilabatur: dummodo non permittatur: cui novas quarere, vel aperire; hic enim innovat aliquid præter id, quam præcedenti anno usus est.* §. 10. Sed & de lacu, puteo, piscina, reficiendis, purgandis, Interdictum competit. §. 11. Et omnibus personis 2 dabitur, quibus permittitur Interdictum de aqua æstiva.

TIT. XXIII.

DE CLOACIS.

Interdictum prius, quod est de cloaca privata. 1. Communia utriusque Interdicti. 3. Interpretatio prioris Interdicti. De cloacis publicis, vel privatis. 4. Definitio cloacæ. 5. Hoc Interdictum esse prohibitorium. 6. De tubo, & fistula. 7. De usu violento, clandestino, vel precario. 8. De adibus, area, agro. 9. De cloaca privata, & publica. 10. Interpretatio verbi pertinet. 11. De vicino proximo, vel ulteriori. 12. De pavimentis rescindendis. 13. De operis novi nunciatione. 14. De damno infecto. 15. Alterum Interdictum, quod est de cloaca publica. 16. Summa.

1. ULPIANUS (lib. 71. ad Edictum.)

Prætor ait: *Quominus illi cloacam, quæ ex adibus ejus in tuas pertinet, qua de agitur, purgare, reficere liceat: vim fieri veto; damni infecti quod operis vitio factum sit, cavere jubebo.* §. 1. Sub hoc titulo duo Interdicta Prætor subjecit, unum prohibitorium, alterum restitutorium: & primum prohibitorium: §. 2. Curavit autem Prætor per hæc Interdicta, ut cloacæ & purgentur, & reficiantur: quorum utrumque & ad salubritatem civitatum, & ad tutelam pertinet: nam & cælum pestilens, & ruinas minantur inmunditiæ cloacarum; (item) si 1 non reficiantur. §. 3. Hoc autem Interdictum propositum est de cloacis privatis: publicæ enim cloacæ publicam curam merentur. §. 4. Cloaca autem est locus cavus, per quem colluvies quædam fluat. §. 5. Hoc Interdictum, quod primum proponitur, prohibitorium est, quo prohibetur vicinus vim facere, quo minus cloaca purgetur, & reficiatur. §. 6. Cloacæ appellatione & tubus, & fistula continetur. §. 7. Quia autem cloacarum refectio, & purgatio ad publicam utilitatem spectare videtur; idcirco placuit, non esse in Interdicto addendum: *Quod non vi, non clam, non precario ab illo usus;* ut etiam si quis talem usum habuerit, tamen non prohibeatur volens cloacam reficere, 2 vel purgare. §. 8. Deinde ait Prætor: *Quæ ex adibus ejus in tuas pertinet. 3* Edes hic accipere debes pro omni ædificio, hoc est, ex ædificio ejus in tuum ædificium. Hoc amplius Labeo putabat, hoc Interdicto locum esse, & si area ab utralibet parte ædium sit: & si forte (inquit) cloaca ducta sit ex urbano ædificio in proximum agrum. §. 9. Idem Labeo, etiam eum, qui privatam cloacam in publicam immittere velit, tuendum, ne ei vis fiat. Sed & si quis velit talem cloacam facere, ut exitum habeat in publicam cloacam: non esse eum impediendum Pomponius scribit. §. 10. Quod ait Prætor, *pertinet,* hoc significat, quod ex adibus ejus in tuas pertinet, hoc est, dirigitur, extenditur, pervenit. §. 11. Et tam ad proximum vicinum hoc Interdictum pertinet, quam adversus ultiores, per quorum ædes cloaca currit, §. 12. Unde Favius Mela scribit, competere hoc Interdictum, ut in vicini ædes veniat, & rescindat pavimenta purgandæ cloacæ gratia: verendum tamen esse, Pomponius scribit, ne eo casu damni infecti stipulatio committatur; sed hæc stipulatio non committitur, si paratus sit restaurare

TIT. XXII. (1. l. 1. §. 19. supr. de aqua quotid. (2. d. l. 1. §. 37. infin. TIT. XXIII. (1. l. 5. §. 13. supr. de operis novi nunciat. (2. l. 3. §. 8. supr. de rivis. (3. §. 10. infr. h. l.

id, quod ex necessitate reficienda cloaca causa rescinderat. §. 13. Si quis purganti 4 mihi cloacam vel reficienti, opus novum nunciaverit: restissime dicitur, contempta nunciatione me posse reficere id, quod institueram. §. 14. Sed & damni infecti cautionem pollicetur, si quid operis vitio factum est: nam sicuti reficere cloacas & purgare permittendum fuit, ita dicendum, ne damnum adibus alienis detur. §. 15. Deinde ait prator: *Quod in cloaca publica factum, si vis (ea) immittum habes, quo usus ejus deterior sit, fiat: restituas; item ne quid fiat, immittaturve, interdicam.* §. 16. Hoc interdictum ad publicas cloacas pertinet: ne quid ad cloacam immittas neve facias, quo usus deterior sit, neve fiat.

De cloaca reficienda, vel nova facienda.

2. VENULEJUS lib. 1. Interdictorum.

Quamquam de reficienda cloaca, non etiam de nova 5 facienda hoc Interdictum comprehendatur; tamen &que interdicendum, Labeo ait, ne facienti cloacam vis fiat: quia eadem utilitas sit. Prætor enim sic interdixit, ne vis fieret, quominus cloacam in publico facere liceret: idque Ofilio, & Trebatio placuisse; ipse dicendum ait, ut (ne) factam cloacam purgare, & restituere permittendum sit per Interdictum: novam vero facere is demum concedere debeat, cui viarum publicarum cura sit.

TIT. XXIV.

QUOD VI, AUT CLAM. I

Interdictum. 1. Summa. 2. De jure faciendi. 3. De exceptione juris sui. 4. Ad quæ opera pertinet hoc Interdictum. 5. Quid sit vi facere. 6. De jactu lapilli. 7. De testatione, & denunciatione. 8. De eo, qui per vim molitus est, ne prohiberi possit. 9. Si prohibitus destitit, postea facere cœperit. 10. De eo, qui imbecillitate impediens, vel ne quem offenderet, ad prohibendum venire deterruit.

1. ULPIANUS lib. 71. ad Edictum.

Prator ait: *Quod vi, aut clam factum est, qua de re agitur, id, cum experiendi potestas est, restituas.* §. 1. Hoc Interdictum restitutorium 2 est: & per hoc occursum est calliditati eorum, qui vi, 3 aut clam quædam moliantur; jubentur enim ea restituere. §. 2. Et parvi refert, utrum jus habuerit faciendi, an non; sive enim jus habuit, sive non: tamen tenetur Interdicto, propter quod vi, aut clam fecit; tueri enim jus suum debuit, non injuriam comminisci. §. 3. Denique est quaesitum, an hoc Interdicto utenti exceptionem possit objicere, *Quod non jure meo receperim?* Et magis est, ne possit: nam adversus vim, vel quod clam factum est nulla juxta exceptione se tueri potest. §. 4. Hoc Interdictum ad ea sola opera pertinet, quæcumque in solo 4 vi, aut clam fiunt. §. 5. Quid sit vi factum, vel clam factum videamus. *Vi 5 factum* videri 6 Quintus Mucius scripsit, si quis contra quam prohiberetur, fecerit: & mihi videtur plena esse Quinti Mucii definitio. §. 6. Sed & si quis jactu 7 vel minimi lapilli prohibitus facere, perseveravit facere: hunc quoque vi fecisse videri, Peditus & Pomponius scribunt, eoque jure utimur. §. 7. Sed & si contra testationem, denunciationemque fecerit: idem esse Cascellius, & Trebatius putant: quod verum est. §. 8. Sed & Aristo ait, eum quoque vi facere, qui, cum 8 sciret se prohiberi, per vim molitus est, ne prohiberi possit. §. 9. Item Labeo dicit, si quem facientem prohibuero, isque destituerit in presentiarum, rursusque postea facere cœperit, vi eum videri fecisse, nisi permissu meo facere cœperit, vel qua alia justa causa accedente. §. 10. Si quis tamen imbecillitate impeditur, vel etiam ne offenderet vel te, vel eum, qui te magni faciebat, ideo non venerit ad prohibendum: non videbitur adversarius vi fecisse; & ita Labeo scribit. §. 11. Idem ait, & si te volentem ad prohibendum venire deterruerit aliquis, armis forte, sine ullo dolo malo meo, ac propter hoc non veneris; non videri me vim fecisse.

2. VENULEJUS lib. 2. Interdictorum.

Ne in aliena potestate, conditionem meam nihil delinquentis deteriorem 9 facere.

(4.l.5.§.11. sup. de oper. novi nunciat. (5. Ad del. 3. §. 2. sup. de rivis. TIT. XXIV. (1.l.3. §. 7. infr. h. t. (2. §. 1. vers. restitutoria Inst. de interd. (3. Ad del. 7. §. 5. sup. de communi divid. (4. l. 7. §. 5. inf. h. t. (5. Immo vide l. 3. in pr. sup. de itin. actuque privat. (6. l. 73. §. 2. inf. de reg. jur. (7. l. 20. §. 1. inf. h. t. (8. l. 18. in fin. l. 20. in pr. inf. eod. (9. l. 39. in fin. sup. de negot. l. 26. sup. de recept. qui arbitr. l. 5. §. 5. sup. de oper. novi nunciat. l. 74. infr. de reg.

COM. I.

De prohibitione per se, vel per alium 1. De vi semel facta. 2. De permissione. 3. De parato suscipere judicium, 6. Vel cavere damni infecti. 7. Quid sit clam facere.

3. ULPIANUS (lib. 71. ad Edictum.)

Prohibere autem non utique per semetipsum necesse est: sed & si quis per 10 servum suum vel procuratorem 11 prohibuerit, recte videtur prohibuisse; idem etiam si mercenarius meus prohibuerit. Nec quem moveat, quod per liberam personam actio adquiri non solet 12: nam prohibitio hæc demonstrat, vi te facere. Quid mirum, cum, etsi clam tu me feceris, habeam actionem? ergo factio magis tuo delinquentis, quam alieno, acquiritur mihi actio. §. 1. Illud sciendum est, non omnibus momentis vim esse faciendam: sed semel 13 inter initia facta perseverar. §. 2. Sed si permiserit 14, adversus eum, qui utatur Interdicto, exceptio erit necessaria. §. 3. Non tantum autem si ego permisero: sed & si procurator meus, vel tutor, qui tutelam administrat, vel curator pupilli, furiosi sive adolescentis: dicendum erit, exceptioni locum fore. §. 4. Plane si Præses vel curator Reipublicæ permiserit in publico facere: Nerva scribit, exceptionem locum non habere; quia etsi ei locorum (inquit) publicorum procuratio data est: concessio tamen data non est. Hoc ita verum est, si non Lex municipalis Curatori Reipublicæ amplius concedat. Sed & si a principe, vel ab eo, cui Princeps hoc jus concedendi dedit: idem erit probandum. §. 5. Si quis paratus 15 sit se judicio defendere adversus eos, qui interdicendum putant, ne opus fiat: an videatur desinere vi facere? & magis est, ut desinat: si modo satis offerat, & defendere paratus est, si quis agat; & ita Sabinus scribit. §. 6. Sed & si quis damni infecti paratus 16 sit cavere, cum propter hoc tantum esset prohibitus, vel quia non defendebat, vel damni infecti non repromittebat: consequens est dicere, desinere eum vi facere. §. 7. *Clam 17 facere* videri Cassius scribit eum, qui celavit adversarium, neque ei denunciavit: si modo 18 timuit ejus controversiam, aut debuit timere. §. 8. Idem Aristo putat, eum quoque clam facere, qui celandi animo habet eum, quem prohibitorium se intellexerit: & id existimat, aut existimare debet, se prohibutum iri.

4. VENULEJUS lib. 2. Interdictorum.

Servius, etiam eum clam facere, qui existimare debeat sibi controversiam futuram: quia non opinionem cujus, & resupinam 19 existimationem esse oporteat; ne melioris conditionis sint stulti, quam periti.

De denunciatione. 2. De persona cujus celanda causa factum est. 7. De denunciatione. 3. Adversus quos interdicatur.

5. ULPIANUS lib. 70. ad Edictum.

Aut qui aliter fecit, quam denunciavit; vel qui decepto facit eo, ad quem pertinuit non facere; vel consulto tum denunciat adversario, cum eum scit non posse prohibere; vel tam sero pronunciat, ut abire prohibitorius, prius quam fiat, non possit: & hæc ita Labeonem probare, Aristo ait. §. 1. Si quis se denunciaverit opus facturum, non semper non videtur clam fecisse, si post denunciationem fecerit. Debebit enim (& ita Labeo) & diem, & horam denunciatione complecti, & ubi, & quod opus futurum sit: neque perfunctorie, aut obscure dicere, aut denunciare: neque tam arctare adversarium, ut intra diem occurrere ad prohibendum non possit. §. 2. Et si forte non sit, cui denunciatur; neque dolo malo factum sit, ne sit: amicis 20 denique, aut procuratori, aut ad domum denunciandum est. §. 3. Sed & Servius recte ait, sufficere, feminæ viro notum facere, opus se facturum, vel denique sciente eo facere: quamquam etiam illud sufficiat, celandi animum non habere. §. 4. Item ait, si quis in publico municipii velit facere: sufficere ei, si curatori Reipublicæ denunciatur. §. 5. Si quis dum putat locum tuum esse, qui est meus, celandi tui, non mei causa fecerit: mihi Interdictum competere. §. 6. Idem dicit, & si servi mei vel procuratoris celandi causa factum sit: mihi Interdictum competere. §. 7. Si quis, cum non denunciaffet opus se fa-

(10. l. 17. infr. h. t. (11. l. 24. §. fin. sup. de usur. (12. l. 15. sup. de constit. pecun. (13. Fac. l. 87. §. 1. in fin. sup. de legat. 2. (14. l. 20. §. 2. in fin. infr. h. t. l. 1. §. 10. sup. de oper. novi nunciat. (15. v. l. 24. in pr. sup. de us. l. 15. §. 1. sup. de usurp. & usucap. (16. l. 20. §. 5. l. 21. §. 1. sup. de oper. novi nunciat. l. 2. §. 1. sup. quod legat. l. 10. in pr. infr. de fidejuss. (17. l. 73. §. 2. inf. de reg. jur. (18. l. 4. infr. h. t. (19. l. 3. in fin. l. 6. l. 9. §. 2. sup. de jur. & facti ignor. (20. l. 4. §. 5. & 6. sup. de damno infect.

cturum,

aturum, eique denunciatum esset, ne faceret, fecerit: utilius pu-
to, probandum, vi eum fecisse. §. 8. Hæc verba. *Quod vi, aut
clam factum est*, ait Mutius ita esse, Quod tu, aut tuorum quis,
aut tuo jussu 21 factum est. §. 9. Labeo autem ait, plures per-
sonas contineri his verbis: nam ecce primum heredes eorum, quos
enumerat Mutius, contineri putat. §. 10. Idem ait, & adversus
procuratorem, tutorem, (curatorem) municipumve syndicum alie-
no nomine interdici posse. §. 11. Si quid servus meus fecit, non
ob id mecum actio est: sed (si) id meo nomine, aut suo fecit:
nam si tuum servum mercenarium habuero: quidquid ab eo factum
fuerit meo nomine, ob id non tecum, sed mecum, cujus jussu, 22
aut nomine id opus a servo tuo factum fuerit, agendum erit hoc
Interdicto. §. 12. Similiter quod jussu cuius factum erit: ob id
non cum eo, sed cujus nomine jussit, hæc actio est. Nam si
procurator, tutor, curator, dumvir municipii, quod ejus nomi-
ne ageret, cujus negotium procuraret, fieri jussit: ob id agen-
dum erit cum eo, cujus nomine factum quid erit; non cum eo,
qui ita jussit. † Et si tibi mandavero, ut opus fieri juberet, &
in ea rem mihi parueris: mecum, inquit, non 23 tecum erit actio.
§. 13. Et cum Interdictum sic sit scriptum: *Quod vi, aut clam fa-
ctum est*: non ita: *Quod, vi aut clam fecisti*, latius porrigi, quam
ad has personas, quas supra numeravimus, Labeo putat. §. 14.
Et hoc jure utimur, ut, sive ego fecissem, sive fieri jussi 24, In-
terdicto Quod vi, aut clam teneatur.

6. PAULUS (lib. 77.) ad Edictum.)

Si ego tibi mandavero opus novum facere, tu alii: non potest
videri meo jussu factum: teneberis ergo tu, & ille; an & ego
teneatur, videamus? Et magis est, & me, qui initium ei præstite-
rim, teneri: sed uno ex his satisfaciente 25, ceteri liberantur.

2. De novi operis nunciacione. 3. De exceptione Quod non tu vi,
aut clam fecisti, 4. Vel quod incendii defendendi causa factum non
sit. 5. Ad quæ opera hoc Interdictum pertinet. 6. De acervo ster-
coris disjecto. 7. De agro meliorato. 8. De fossa. 9. Si quis ædificium
demolitus fuerit non usque ad solum. 10. De tegulis, de ramis arbor.

7. ULPIANUS (lib. 71. ad Edictum.)

Si alius fecerit me invito: tenebor ad hoc, ut patientiam 26
præstem. §. 1. Neratius quoque scribit, eum, cujus servus vi,
aut clam fecit, aut sua impensa ex Interdicto opus restituere de-
dere; aut patientiam restituendi præstare, & servum noxæ 27 de-
bere: plane si mortuo, alienatove 28 servo interdiceretur, patienti-
am dumtaxat præstare debere ait; ita ut & emtor eo Interdicto
possit conveniri, ut impensam præstet, aut noxam det: domino-
que (operis) sua impensa restituente, aut damnato, quia non re-
stitueret, emtorem liberari. † Eadem, & si contra dominus ser-
vi vel opus restituisset, vel litis æstimatione damnatus esset; quod
si tantum noxæ dedisset: adversus dominum operis utiliter inter-
dici. §. 2. Ait Julianus, qui ante remissionem nunciacionis con-
tra, quam prohibitus fuerit, opus fecerit; duobus Interdictis tene-
bitur: uno, quod ex operis novi nunciacione competit; altero,
Quod vi, aut clam. Remissione autem facta, intelligendus non erit
vi, aut clam facere, (quamvis prohibeatur): licere enim debet ædi-
ficare ei 29, qui satisdederit, cum possessor 30 hoc ipso consti-
tuatur; clamque facere, nec ante remissionem, nec postea existi-
mandus est: cum is, qui opus novum nunciat, non possit videri
celatus, & præoccupatus, antequam controversiam faceret. §. 3.
Bellissime apud Julianum quæritur, an hæc exceptio noceat in hoc
Interdicto: *Quod non tu vi, aut clam feceris?* utputa utor adversus
te Interdicto Quod vi, aut clam: an possis objicere mihi eandem
exceptionem: *Quod non tu vi, aut clam fecisti?* Et ait Julianus,
æquissimum esse, hanc exceptionem dare; nam si tu, inquit,
ædificaveris vi, aut clam; ego 31 idem demolitus fuero vi, aut clam,
& utaris adversus me Interdicto: hanc exceptionem profuturam;
quod non aliter procedere debet, nisi ex magna, & satis necessa-
ria causa: alioquin hæc omnia officio 32 judicis celebrari oportet.
§. 4. Est & alia exceptio, de qua Celsus dubitat, an sit
obiicienda: utputa si incendii arcendi causa vicini 33 ædes inter-
dici, & Quod vi, aut clam mecum agatur, aut damni injuria.
Gallus enim dubitat, an excipi oporteret, *quod incendii defendendi
causa factum non sit?* Servius autem ait, si id magistratus fecisset,
dandam esse: privato non esse idem concedendum, si tamen quid

(21. l. 13. §. 6. infr. h. t. (22. d. l. 13. §. 6. (23. v. l. 6. infr. eod. (24. d. l. 13. §. 6. (25. l. 15. in fin. infr. eod. (26. l. 16. in fin. infr. eod. (27. l. 40. in fin. supr. de hered. petit. (28. l. 14. infr. h. t. (29. l. 5. §. 17. sup. de oper. novi nunciat. (30. l. 1. §. 6. supr. d. t. (31. l. 22. §. 2. infr. h. t. (32. v. l. 3. C. de pignorib. (33. l. 3. §. 7. infr. de incend.

vi, aut clam factum sit, neque ignis usque eo pervenisset, simpli-
litem æstimandam: si pervenisset, absolvi eum oportere. † Idem
ait esse, si damni injuria actum foret: quoniam nullam injuriam,
aut damnum dare videtur, æque perituris ædibus. Quod si nullo
incendio id feceris, deinde postea incendium ortum fuerit: non
idem erit dicendum; quia non ex postfacto, sed ex præsentis statum
damnum factum sit, necne, æstimari oportere, Labeo ait. §. 5.
Notavimus supra, quod quamvis verba Interdicti late pateant; ta-
men ad ea sola opera pertinere Interdictum placere, quæcumque
fiant in solo 34: eum enim, qui fructum tangit, non teneri inter-
dicto Quod vi, aut clam: nullum enim opus in solo facit. At
qui arbores succidit 35, utique tenebitur; & qui arundinem, &
qui salictum: terra enim, & quodammodo solo ipsi corruppendo
manus infert. † Idem & in vineis succisis. Ceterum, qui fru-
ctum auferit, furti debet conveniri. Itaque si quid operis in solo
fiat, Interdictum locum habet. † In solo fieri accipimus, & si
quid circa 36 arbores fiat; non si quid circa fructum arborum.
§. 6. Si quis acervum stercoreis circa agrum pinguem disjecerit,
cum eo, quod vi, aut clam factum est, agi potest, & hoc verum
est: quia solo vitium adhibitum sit. §. 7. Plane si quid agri col-
lendi causa factum sit, Interdictum Quod vi, aut clam locum non
habet, si melior 37 causa facta sit agri: quamvis prohibitus quis,
vi, vel clam fecerit. §. 8. Præterea si fossam 38 feceris in sylva
publica, & bos meus in eam inciderit, agere possum hoc Inter-
dicto: quia in publico factum est. §. 9. Si quis ædificium de-
molitus fuerit, quamvis non usque ad solum; quin Interdicto tene-
atur, dubitari desinit. §. 10. Proinde & si tegulas 39 de ædifi-
cio sustulerit, magis est, ut Interdicto teneatur.

8. VENULEJUS (lib. 2. Interdictorum.)

Nam origo hujus rei a solo proficiscitur. Ceterum per se te-
gula non possidentur 40, sed cum universitate ædificii: nec
ad rem pertinent, adfixa sunt, an tantum posita.

1. De ferra, clavi, cancello, speculario. 2. De statua, vel
alia re ædibus adfixa. 3. De aratione. De fossa.

De acervo succenso, vel disperso.

9. ULPIANUS (lib. 71. ad Edictum.)

Nam & si ramos quis de 41 arboribus abstulerit, adhuc Inter-
dictum hoc admittimus. Hæc ita si de ædificio tegulas 42
sustulerit: ceterum si non de ædificio, sed seorsum positas: cessat
hoc Interdictum. §. 1. Si tamen ferra, vel clavis, vel cancellus,
vel specularium sit ablatum; Quod vi, aut clam agi non poterit,
§. 2. Sed si quis aliquis ædibus adfixum evellerit, statuat forte-
vel quid aliud: Quod vi, aut clam Interdicto tenebitur. §. 3. Si
quis clam, aut vi agrum inaraverit 43, vel fossam fecerit, hoc
Interdicto tenebitur, & si acervam succenderit, vel disperferit
sic, ut non ad usum agri convertat, Interdicto locus non erit.

10. VENULEJUS (lib. 2. Interdictorum.)

Quia acervus solo non cohaeret, sed terra sustinetur: ædificia
autem solo cohaerent.

De effuso in puteum vicini. 1. De statua ex publico sublata. 2.
De sepulcro. 3. De ridicis. 4. De tempore quo factum est. 5. De
eo, quod partim vi, partim clam factum est. 6. De eo, quod jussu
tutoris, vel curatoris factum est. 8. De facto ante, vel post venditio-
nem fundi. 14. De domino prædii, & his, quorum interest.

11. ULPIANUS (lib. 71. ad Edictum.)

Is, qui in puteum vicini aliquid effuderit, (ut) hoc facto aquam
corrumperet, ait Labeo, Interdicto, Quod vi, aut clam, eum
teneri: portio enim agri videtur aqua viva, quemadmodum si quid
operis in aqua fecisset. §. 1. Quæsitum est, si statuam in muni-
cipio ex loco publico quis sustulerit vel vi, vel clam: an hoc Inter-
dicto teneatur? Et existat Cassii sententia, eum, cujus statua in loco
publico in municipio posita sit, Quod vi, aut clam agere posse; quia
interfuerit ejus, eam non tolli: municipes 44 (autem) etiam fur-
ti acturos quia res eorum sit quasi publicata: si tamen deciderit,
ipsi eam detrahant, & hæc sententia vera est. §. 2. Si quis de mo-
numento 45 statuam sustulerit, an ei, ad quem jus sepulcri per-
tineret, agere permittitur? Et placet, & in his Interdicto locum
esse. Et sane dicendum est. Si qua sepulcri ornandi causa appo-
sita sint, sepulcri esse videri. † Idem est & si ostium avellat, vel

(34. l. 1. §. 4. supr. h. t. (35. Adde l. 19. inf. eod. (36. l. 9. in pr. inf. eod. (37. l. 18. in pr. inf. eod. (39. l. 9. in fin. inf. eod. l. 28. l. 29. sup. ad l. Aquil. (39. d. l. 9. in pr. (40. l. 30. in pr. supr. de acquir. vel omitt. poss. l. 23. supr. de usurp. & usucap. (41. l. 7. §. 5. in fin. supr. h. t. (42. d. l. 7. in fin. (43. l. 22. §. 1. infr. eod. (44. l. 41. sup. de acquir. rer. domin. (45. l. 2. infr. de sepulcro violat. adde l. 13. §. 5. l. 15. §. 2. infr. h. t.

effringat. §. 3. Si quis in vineas meas venerit, & inde ridicas abstulerit: hoc Interdicto tenebitur. §. 4. Quod ait Prætor: *Quod vi, aut clam factum est*, ad quod tempus referatur, videamus: utrum ad præteritum; an ad præsens, quæ species apud Julianum exposita est: ait enim, in hoc Interdicto præsentis temporis significationem accipi debere: si tamen, inquit, ex opere damnum datum fuerit; aut dominus, aut is, cujus fundo nocitum erit, sua impensa id sustulerit: utilius probari, quod Julianus tentat, ut & damnum sarciantur, & impendia restituantur. §. 5. Interdictum complectitur id, quodcumque aut vi, aut clam factum est. † Sed interdum evenit, ut quid & vi, & clam fiat partim, & partim in eodem opere; utputa, cum prohiberem, fundamenta posuisti: postea, cum convenissem, ne reliquum opus fieret, absente, & ignorante me, reliquum opus perfecisti, vel contra, fundamenta clam jecisti; deinde cetera prohibente me ædificasti: hoc jure utimur, ut, etsi 46 vi, & clam factum sit, Interdictum hoc sufficiat. §. 6. Si tutoris jussu aut curatoris factum sit, cum placeat, quod Cassius probat, ex dolo tutoris, vel curatoris pupillum, vel furiosum non teneri: eveniet, ut in ipsum tutorem curatoremque aut utilis actio competat, aut etiam utile Interdictum 47 Certe ad patientiam 48 tollendi operis utique tenebuntur pupillus, & furiosus, & ad noxam. §. 7. An ignoscitur servo, qui obtemperavit tutori, aut curatori? nam ad 49 quædam, quæ non habent atrocitatem facinoris, vel sceleris, ignoscitur servis, si vel dominis, vel his, qui vice 50 dominorum sunt, obtemperaverint, quod & in hoc casu admittendum est. §. 8. Si, posteaquam vi, aut clam factum est, venerit fundus: an venditor nihilominus hoc Interdicto experiri possit, videamus. Et existat sententia existimantium, nihilominus competere ei Interdictum, nec finiri venditione; sed nec ex emto actione quicquam ei præstandum emtori ex eo opere, quod ante venditionem factum est: fati enim esse, quod utique propter hoc opus viliori prædium distraxerit. Certe etsi non viliori vendidit, idem erit probandum. §. 9. Plane si post venditionem fundi opus factum est, etsi ipse experietur venditor, quia nondum traditio facta est: tamen 51 ex emto actione emtori tenebitur: omne enim & commodum, & incommodum ad emtorem pertinere debet. §. 10. Si fundus in diem addictus sit, cui competat Interdictum? & ait Julianus 52, Interdictum Quod vi, aut clam ei competere, cujus interfuit, opus non fieri: fundo enim in diem addito, & commodum, & incommodum omne ad emtorem (inquit) pertinet, antequam venditio transferatur: & ideo si quid tunc vi, aut clam factum est, quamvis melior conditio allata fuerit, ipse utile Interdictum habebit, sed eam actionem, sicut fructus medio tempore perceptos, venditi judicio præstare cogendum ait. §. 11. Aristo autem scribit, non possessori esse denunciandum; nam si quis (inquit) fundum mihi vendiderit, & necdum tradiderit; & vicinus, cum opus facere vellet, & sciret me emisse, & in fundo morari, mihi denunciaverit: esse eum tutum futurum, quod ad suspicionem clam facti operis pertineret: quod sane verum est. §. 12. Ego, si post in diem additionem factam fundus precario traditus sit, putem emtorem Interdictum Quod vi, aut clam habere. † Si vero aut nondum traditio facta est, aut etiam facta est precarii rogatio: non puto dubitandum, quin venditor Interdictum habeat; ei enim competere debet, etsi res ipsius periculo non sit: nec multum facit, quod res emtoris periculo est: nam 53 & statim post venditionem contractam periculum ad emtorem spectat; & tamen antequam ulla traditio fiat, nemo dixit Interdictum ei competere. † Si tamen precario sit in possessionem: videamus, ne quia interest ipsius, qualiter possidet, jam Interdicto uti possit? † Ergo, & si conduxit, multo magis: nam & colonum posse Interdicto experiri, in dubium non venit. † Plane si, posteaquam melior conditio allata est, aliquid operis vi, aut clam factum sit: nec Julianus dubitaret, Interdictum venditori competere: nam inter Cassium, & Julianum de illo, quod medio tempore accidit, quæstio est: non de eo opere, quod postea contigit. §. 13. Si ita prædium venerit, ut si displicuisset, inemtum esset; facilius admittimus, Interdictum emtorem habere, si modo est in possessione. † Et si rescissio emtionis in alterius arbitrium conferatur, idem erit probandum. † Idemque & si ita

venisset, ut, si aliquid evenisset, inemtum esset prædium. † Et si forte commissoria venerit, idem dicendum est. §. 14. Idem Julianus scribit, Interdictum hoc non solum domino prædii, sed etiam his, quorum interest 54, opus factum non esse, competere.

De colono, fructuario, proprietario.

12. VENULEJUS (lib. 2. Interdictorum.)

Quamquam autem colonus, & fructuarius fructuum nomine, in hoc Interdictum admittantur: tamen & domino id competet, si quid præterea ejus interfuit.

1. *De filiofamilias.* 3. *De sociis.* 4. *De eo, cui concessum est, ut arbores cæderet.* 5. *De hereditate jacente.*

6. *De colono, & procuratore.*

13. ULPIANUS (lib. 71. ad Edictum.)

Denique si arbores in fundo, cujus usufructus ad Titium pertinet, ab extraneo, vel (a) proprietario succisæ fuerint: Titius & Lege Aquilia 55, & Interdicto Quod vi, aut clam 56 cum utroque eorum recte experietur. §. 1. Labeo scribit, si filio 57 prohibente opus factum sit: Et te habere Interdictum, ac si te prohibente opus factum est, & filium tuum nihilominus. §. 2. Idem ait, adversus filiumfamilias in re peculiari neminem clam videri fecisse: namque, si scit eum filiumfamilias esse, non videtur ejus celandi gratia fecisse, quem certus est nullam secum actionem habere. §. 3. Si ex sociis communis fundi unus arbores succiderit, socius cum eo hoc Interdicto experiri potest: cum ei 58 competat, cujus interest. §. 4. Unde apud Servium amplius relatum est: (si) mihi concesseris 59, ut ex fundo tuo arbores cædam, deinde eas alius vi, aut clam cæderit, mihi hoc Interdictum competere: quia ego sum, cujus interest; quod facilius erit admittendum, si a te emi, vel ex aliquo contractu hoc consecutus sum, ut mihi cædere liceat. §. 5. Quæsitum est, si cum prædium interim nullius esset, aliquid vi, aut clam factum sit; an postea, dominio ad aliquem devoluto, Interdicto locus sit: ut puta hereditas jacebat, postea adiit hereditatem Titius; an ei Interdictum competat? Et est apud Vivianum sapissime relatum, heredi 60 competere hoc Interdictum ejus, quod ante aditam hereditatem factum sit: nec referre Labeo ait, quod non scierit 61 qui heredes (faturi) essent: hoc enim posse quem causari etiam post aditam hereditatem. Ne illud quidem obstare Labeo ait, quod 62 eo tempore nemo dominus fuerit: nam & sepulcri 63 nemo dominus fuit, & tamen si quid in eo fiat, experiri possum Quod vi, aut clam. Accedit his, quod hereditas domina 64 locum obtinet, & recte dicitur, heredi quoque competere, & ceteris successoribus, sive antequam successerit, sive postea aliquid sit vi, aut clam admissum. §. 6. Si colonus meus opus fecerit, si quidem me volente 65, vel ratum habente: perinde est, atque si procurator meus fecisset: in quo placet, sive ex voluntate mea fecerit, teneri me: sive ratum habuero, quod procurator fecit. §. 7. Julianus ait: Si colonus arborem, de qua controversia erat, succiderit, vel quid aliud opus fecerit: si quidem jussu domini id factum sit, ambo tenebuntur, non ut patientiam 66 præstent, sed ut impensam quoque ad restituendum præbeant; si autem dominus non jusserit, colonus quidem tenebitur, ut patientiam, & impensam præstet: dominus vero nihil amplius, quam patientiam præstare cogendus erit.

Si servus ignorante domino fecerit.

14. JULIANUS (lib. 68. Digestorum.)

Nam & si servus 67 meus, ignorante me, opus fecerit, eumque vendidero, vel manumifero: mecum in hoc solum agi poterit, ut patiar opus tolli: cum emtore autem servi, ut aut noxæ dedat; aut impensam, quæ in restitutione facta fuerit, præstet: sed & cum ipso manumisso recte agi poterit.

De possessore. 1. *Si conductor fecerit.* 2. *De sepulcro.* 3. *De successoribus.* 4. *De tempore Interdicti.* 7. *De condemnatione in id quod interest.* 10. *De dolo.* 11. *Culpa.* 12. *Si quis alia actione consecutus sit, quod sua interest.*

15. ULPIANUS (lib. 71. ad Edictum.)

Semper adversus possessorem operis hoc Interdictum competit: idcircoque si quilibet inscio, vel etiam invito me, opus in

(46. l. 4. circa med. C. de verb. sign. (47. l. 4. supr. de tab. exhib. l. 198. inf. de reg. jur. (48. l. 16. in fin. infr. h. t. (49. l. 2. §. 1. supr. de noxal. l. 20. infr. de oblig. & act. l. 17. §. 7. inf. de injur. l. 15. §. 3. 4. 5. inf. ad leg. Corn. de fals. l. 157. in pr. l. 169. in pr. infr. de reg. jur. (50. l. 7. §. 3. in fin. supr. pro emtore. l. 56. §. 4. infr. de furt. (51. l. 13. §. 12. supr. de act. emt. (52. l. 4. §. 4. supr. de in diem addit. (53. §. 3. Inst. de emt. vend.

(54. l. 16. in pr. infr. h. t. (55. l. 27. §. 26. supr. ad leg. Aquil. l. 1. l. 7. §. 2. inf. arbor. furium cæsar. (56. l. 18. in pr. inf. h. t. fac. l. 8. §. 1. inf. arb. furt. cæsar. (57. l. 17. inf. h. t. (58. l. 16. in pr. inf. eod. (59. Fac. l. 6. supr. de donat. (60. l. 13. §. 2. l. 43. in fin. supr. ad leg. Aquil. (61. l. 8. §. 1. inf. de prec. (62. l. 1. in pr. supr. de divis. rer. (63. v. l. 11. §. 2. supr. h. t. (64. l. 13. §. 2. supr. ad leg. Aquil. l. 31. in fin. supr. de hered. inst. l. 9. c. depositi. (65. l. 5. §. 8. & §. ult. supr. l. 15. §. 2. inf. h. t. (66. l. 16. in fin. inf. eod. (67. l. 7. §. 1. supr. eod.

meo fundo fecerit, Interdicto locus erit. §. 1. Is, cui fundum passinandum locaveras, lapides sustulit, & in vicini projecit pradium: ait Labeo, te vi, aut clam non teneri, nisi jussu 68 tuo id factum sit: ego puto conductorem teneri; locatorem autem non alias, nisi aut patientiam prestare possit, aut aliquam actionem habeat, quam praestet; ceterum teneri non oportere. §. 2. Si in sepulcro 69 alieno terra congesta fuerit jussu meo, agendum esse Quod vi aut clam mecum, Labeo scribit; & si communi consilio plurium id factum sit: licere, vel cum uno, vel cum singulis experiri: opus enim, quod a pluribus pro indiviso factum est, singulos in solidum obligare; si tamen proprio quis eorum consilio hoc fecerit, cum omnibus esse agendum; scilicet in solidum. Itaque alter convenus 70 alterum non liberabit: quinimo perceptio ab altero; superiore etenim casu alterius conventio alterum liberat. Praeterea sepulcri 71 quoque violati agi potest §. 3. Hoc Interdictum in heredem ceterosque successores datur in id, quod ad eos pervenit: & post annum non 72 competit. §. 4. Annus autem cedere incipit, ex quo id opus (factum) perfectum est, aut fieri desit, licet perfectum non sit: alioquin, si a principio operis capti annum quis numeret, necesse est, cum his, qui opus tardissime facerent, sapius agi. §. 5. Sed si is sit locus, in quo opus factum est, qui facile non adiretur, utputa in sepulcro vi, aut clam factum est, vel in abdito alio loco; sed etsi sub terra fieret opus, vel sub aqua, vel cloaca aliquid factum sit: etiam post annum causa cognita competit Interdictum de eo, quod factum est; nam causa cognita annuam exceptionem remittendam: hoc est, magna, & justa causa ignorantiae interveniente. §. 6. Si quis Reipublicae causa absuisset, deinde reversus Interdicto Quod vi aut clam uti vellet; verius est, non 73 excludi anno eum, sed reversum annum habere; nam & si minor XXV. annis Reipublicae causa abesse coepisset, deinde major effectus sit, dum abest Reipublicae causa: futurum, ut, ex quo rediit, annus ei computetur, non ex quo implevit XXV. annum: & ita Divus Pius, & deinceps omnes Principes rescripserunt. §. 7. Hoc Interdicto tanti 74 lis aestimatur, quanti actoris interest, id opus factum esse. Officio autem iudicis ita oportere fieri restitutionem, iudicandum est; ut in omni causa eadem conditio sit actoris, quae futura esset, si id opus, de quo actum est, neque vi, neque clam factum esset. §. 8. Ergo nonnumquam etiam domini ratio habenda est: utputa si propter hoc opus, quod factum est, servitutes amittantur, aut usufructus intereat: quod non tantum tunc 75 eveniet, cum quis opus aedificaverit, verum etiam si diruisse opus proponatur, & deteriore conditionem fecisse vel servitutum, vel usufructus, vel ipsius proprietatis. §. 9. Sed quod interfuit, aut per jusjurandum 76, quod in litem actor iuraverit: aut, si jurare non possit, iudicis officio aestimandum est. §. 10. Eum autem, qui dolo male fecerit, quo minus possit restituere, perinde 77 habendum, ac si posset. §. 11. Culpam quoque in hoc Interdicto venire, erit probandum: quae tamen arbitrio iudicis aestimanda erit. §. 12. Quia autem hoc Interdictum id 78, quod interest, continet: si quis alia 79 actione fuerit consecutus id, quod interfuit, opus non esse factum; consequens erit dicere, ex Interdicto nihil eum consequi oportere.

De his, qui non possident. 1. De proprietario, & fructuario. 2. Quid reus debet.

16. PAULUS (lib. 67. ad Edictum.)

Competit hoc Interdictum etiam his, qui non possident: si modo eorum interest. §. 1. Si quis vi, aut clam arbores non frugiferas ceciderit, veluti cupressos: domino dumtaxat competit Interdictum. Sed si amoenitas quaedam ex huiusmodi arboribus praestetur: potest dici, & fructuarii interesse propter voluptatem & gestationem, & esse huic Interdicto locum. §. 2. In summa, qui vi, aut clam fecit, si possidet, patientiam, & impensam tollendi operis: qui fecit, nec possidet, impensam: qui possidet, nec fecit, patientiam tantum debet.

(68.l.5.§.8.& ult. supr. eod. (69.v.l.11.§.2. supr. eod. (70.l.7. in fin. l.8. supr. de iurisd. immo vide l.9. in fin. supr. d.t. (71.v. infr. de sepulcro violato. (72.l.14. in pr. supr. de aqua, & aquae pluv. (73. Adde l. 11. §.1. supr. de bon. poss. secund. tab. (74.l.21. in fin. inf. h. l. 38. §.11. supr. de usur. (75.l.9. in fin. pr. supr. quod met. caus. (76.l.25. §.10. supr. de hered. petit. l.68.l.71. supr. de rei vind. l.1. supr. de in lit. jurand. adde. l. 2. §.34. in fin. supr. ne quid in loco publ. (77.l.131. infr. de reg. jur. (78. l.16. in pr. infr. h. l. (79.l.6. in fin. l.7. §.1. supr. eod. l. 14. §. 11. supr. quod meus caus. (80.l.11. in fin. l.13. §.3. supr. h. l.)

Per quos acquiritur Interdictum.

17. IDEM (lib. 69. ad Edictum.)

Interdictum Quod vi, aut clam, per quemvis 81 domino acquiritur, licet per inquilinum.

De sylva caesa. 1. De eo, qui magistratum rogavit, ut quem iudicio adesse iuberet.

18. CELSUS (lib. 25. Digestorum.)

Si immaturam sylvam caedam ceciderit quis, Interdicto Quod vi, aut clam teneri 82: si maturam similiter caedam, neque 83 damno dominus adfectus est: nihil praestabit. §. 1. Non absurde responsum est: Si Magistratum rogasses, ut adversarium tuum adesse ad iudicium iuberet, ne opus novum tibi nunciaret: clam videris opus fecisse, quod interim 84 feceris.

De filiofamilias colono.

19. ULPIANUS (lib. 57. ad Edictum.)

Interdictum Quod vi, aut clam, competere filiofamilias colono arboribus succensis 85, Sabinus ait.

De prohibitione. 1. De nave, aut alia re mobili. 5. De loco privato, publico, sacro, religioso.

20. PAULUS (lib. 13. ad Sabinum.)

Vi facit tam is, qui prohibitus fecit, quam 86 is, qui quominus prohibeatur, consecutus est: periculo (puta) adversario denunciante, aut janua (puta) praclusa. §. 1. Prohibitus autem intelligitur quolibet prohibentis actu: id est, vel dicentis se prohibere, vel manum opponentis, lapillumve 87 iactantis prohibendi gratia. §. 2. Tandiu autem vi facit prohibitus, quamdiu res in eodem statu permanebit: nam si postea convenerit 88 cum adversario, desinit vi facere. §. 3. Item si prohibiti heres, vel is, qui ab eo emerit, ignorans causam praecedentem, fecerit: dicendum esse Pomponius ait, non incidere eum in Interdictum. §. 4. Quod in navi fit, vel in alia qualibet re vel amplissima, mobili 89 tamen: non continetur hoc Interdicto. §. 5. Sive in privato, sive in publico opus fiat, (sive in loco sacro, sive) in religioso: Interdictum competit.

Si opus, quod quis iussus est restituere, alius sustulerit. 1. Si dominus servum iusserit facere. 2. De soli, & cali mensura. 3. De jure praedii amisso.

21. POMPONIUS (lib. 29. ad Sabinum.)

Si opus, quod quis iussus est a iudice, qui ex hoc Interdicto sumtus esset, restituere; alius quis 90 vi, aut clam sustulisset: nihilominus idem ille omnimodo iuberetur opus restituere. §. 1. Si iussero servum meum (opus) facere, cum, quantum ad me pertinet, in clandestini suspicionem non veniret, servus autem meus putaverit, si rescisset adversarius, prohibitorium eum: an teneat? & non puto: cum mea persona sit intuenda. §. 2. In opere novo tam soli, quam coeli mensura facienda est. §. 3. Si quis propter opus factum jus aliquod praedii amisit 91, id restitui ex hoc Interdicto debet.

De vite. 1. De aratione. 2. De tabulis fixis, & refixis. 3. De stercore per fundum lato. 4. De sepulcro. 5. De denunciatione.

22. VENULEJUS (lib. 2. Interdictorum.)

Si vitem meam ex fundo meo in fundum tuum deprehenderit; eaque in fundo tuo coaluerit; utile est Interdictum Quod vi, aut clam intra annum: sed si annus praeterierit, nullam remanere actionem; radices, quae in fundo meo sunt, tuas fieri: quia his accessiones sunt. §. 1. Si quis vi, aut clam araverit: puto, eum teneri hoc Interdicto, perinde atque si fossiam 92 fecisset; non enim ex qualitate operis huic Interdicto locus est, sed ex opere facto, quod coharet solo. §. 2. Si ad januam meam tabulas fixeris, & ego eas prius, quam tibi denunciarem, refixero 93; deinde invicem Interdicto Quod vi, aut clam exegerimus: nisi remittas mihi, ut absolvar: condemnandum te, quasi rem non restituas, quanti mea interfuit: aut exceptionem mihi profuturam. Si non vi, nec clam, nec precario feceris. §. 3. Si stercus per fundum meum tuleris, cum id te facere vetuissem: quamquam 94 nihil damni feceris mihi, nec fundi mei (faciem) mutaveris: tamen teneri te Quod vi, aut clam, Trebarius ait; Labeo contra, ne etiam is, qui dumtaxat iter per fundum meum fecerit, aut

(81. Adde l. 3. in pr. l. 13. §. 1. supr. eod. (82. Immo vide l. 27. §. 26. supr. ad leg. Aquil. (83. l. 7. §. 7. supr. h. l. vide tamen l. 22. §. 3. infr. eod. (84. l. 1. §. 8. supr. eod. (85. Adde l. 7. §. 5. supr. eod. (86. l. 1. §. 8. supr. eod. (87. d. l. 1. §. 6. (88. l. 3. §. 2. supr. eod. (89. l. 1. §. 4. supr. eod. l. 1. §. 7. supr. de vi, & vi armat. (90. l. 22. §. 2. infr. eod. (91. l. 15. §. 7. supr. eod. (92. l. 7. §. 8. l. 9. §. ult. supr. eod. (93. l. 7. §. 3. supr. eod. (94. Vide tamen l. 18. in pr. supr. eod.)

avem egerit, venatusve fuerit sine ullo opere, hoc Interdicto teneatur. §. 4. Si quis projectum, aut stillicidium in sepulcrum 95 immiserit; etiam si ipsum monumentum non tangeret, recte eum eo agi, quod in sepulcro vi, aut clam factum sit; quia sepulcri sit non solum is locus, qui recipiat humationem, sed omne 96 etiam supra id coelum: eoque nomine etiam sepulcri violati 97 agi posse. §. 5. Si is, qui denunciaverit se opus facturum, confestim opus fecerit: clam fecisse non intelligitur: nam si post tempus, videbitur clam fecisse.

TIT. XXV.

DE REMISSIONIBUS.

Interdictum. 1. *Argumentum Interdicti.* 2. *Ubi remissio tenet, vel non* 3. *qui possunt novum opus nunciare.*

1. ULPIANUS (lib. 71. ad Edictum.)

Ait Prætor: *Quod jus sit illi prohibere, ne se invito fiat, in eo nuntiatio teneat. Ceterum nunciationem missam facio.* §. 1. Sub hoc titulo remissiones proponuntur. §. 2. Et verba Prætoris ostendunt, remissionem ibi demum factam, ubi nuntiatio non tenet: & nunciationem ibi demum voluisse Prætozem tenere, ubi jus est nunciandi prohibere, ne se invito fiat. Ceterum sive satisfactio interveniat, sive non: remissio facta hoc tantum remittit, in quo non tenuit nuntiatio. Plane si satisfactum est, exinde remissio facta est: non est necessaria remissio. §. 3. Jus habet opus novum nunciandi, qui aut dominium, aut servitutem i habet. §. 4. Item Juliano placet, & fructuario vindicandam servitutem jus esse 2. secundum 3 quod opus novum nunciare poterit vicino, & remissio utilis erit; ipsi 4 autem domino prædii si nunciaverit, remissio utilis erit: neque sicut adversus vicinum, ita adversus dominum agere potest, jus ei non esse invito se altius ædificare; sed si hoc facto ususfructus deterior fiat, petere 5 ususfructum debet: Idem Julianus dicit de ceteris, quibus aliqua servitus a vicino debetur. §. 5. Ei quoque, qui pignori 6 fundum acceperit, scribit Julianus, non esse iniquum, detentionem servitutis dari.

TIT. XXVI.

DE PRECARIO. I

Definitio. 1. *Origo.* 2. *Collatio precarii, & donationis.* 3.

3. *Collatio precarii, & commodati.*

1. ULPIANUS (lib. 1. Institutionum.)

Precarium est, quod precibus 2 petenti utendum conceditur (tamdiu,) quamdiu is, qui concessit, patitur. §. 1. Quod genus liberalitatis ex Jure gentium descendit. §. 2. Et distat a donatione, eo quod qui donat, sic dat, ne recipiat: at qui precario concedit, sic dat, quasi tunc recepturus, cum sibi libuerit precariumolvere. §. 3. Et est simile commodato: nam & qui commodat rem, sic commodat, ut non 3 faciat rem accipientis; sed ut ei uti re commodata permittat.

Interdictum. 1. *Restitutorium.* 2. *Ratio Interdicti.* De concursu hujus Interdicti, & actionis præscriptis verbis. 3. *Qui videatur habere precario.*

2. IDEM (lib. 71. ad Edictum.)

Ait prætor, *Quod precario ab illo habes, aut dolo malo fecisti, ut desineres habere, qua de re agitur, id illi restituas.* §. 1. Hoc Interdictum restitutorium est. §. 2. Et naturalem habet in se æquitatem: namque precarium revocare volenti competit. Est enim natura æquum, tamdiu te liberalitate mea uti, quamdiu ego velim: & ut possim revocare, cum mutavero voluntatem. Itaque cum quis precario rogatus est, non solum hoc Interdicto uti possumus: sed etiam præscriptis 4 verbis actione, quæ ex bona fide oritur. §. 3. *Habere precario* videtur, qui possessionem, vel corporis, vel juris adeptus est, ex hac solummodo causa, quod preces 5 adhibuit, & impetravit, ut sibi possidere, aut uti liceat.

(95. l. 11. §. 2. supr. eod. (96. l. 1. in pr. supr. de servit. præd. urban. (97. l. 3. infr. de sepulcro violato.

TIT. XXV. (1. Immo vide l. 14. supr. de oper. novi nunciat. (2. Immo vide l. 1. supr. si usufr. petatur. (3. l. 1. in fin. l. 2. supr. de oper. novi nunciat. (4. d. l. 2. (5. l. 19. supr. d. t. (6. l. 16. supr. de servit.

TIT. XXVI. (1. Lib. 8. C. 9. (2. t. 2. in fin. infr. h. t. (3. l. 8. & 9. supr. commodati. (4. l. 19. in fin. infr. h. t. (5. l. 1. in princ. supr. eod.

De servitutibus.

3. GAJUS (lib. 25. ad Edictum provinciale.)

Veluti si me precario rogaveris, ut per fundum meum ire vel agere tibi liceat: vel ut in rectum 6 vel in arcam adium meorum stillicidium, vel tignum in parietem immisum habeas.

De rebus mobilibus. 1. *De possessione.* 2. *De eo, qui rogavit, vel habet precario.* *De servo filiofamilias rogante.* 3. *De re sua.* 4. *De tempore precarii finito.*

4. ULPIANUS (lib. 71. ad Edictum.)

In rebus etiam mobilibus precarii rogatio constitit. §. 1. Meminisse autem nos oportet, eum, qui precario habet, etiam possidere 7. §. 2. Tenetur hoc Interdicto non utique ille, qui precario rogavit: sed qui precario habet. Etenim fieri potest, ut quis non rogavit, sed habeat precario 8: Utpote, servus meus rogavit, mihi adquisivit precarium, vel quis alius, qui juri meo subjectus est. §. 3. Item si rem meam precario rogavero, rogavi quidem precario, sed 9 non habeo precario: idcirco quæ receptum est, rei suæ 10 precarium non esse. §. 4. Item qui precario ad tempus rogavit, finito tempore, etiam si ad hoc temporis non rogavit; tamen precario possidere videtur: intelligitur 11 enim dominus, cum patitur eum, qui precario rogaverit, possidere, rursus precario concedere.

5. POMPONIUS (lib. 29. ad Sabinum.)

Sed si manente adhuc precario, ut in ulterius tempus rogasti, prorogatur precarium; nam nec mutatur causa possessionis, & non constituitur eo modo precarium; sed in longius tempus profertur. † Si vero præterita die rogas: propius est, ut soluta jam causa precarii non redintegretur, sed nova constituitur.

1. *De Procuratore.* 2. *De possessione.* 3. *De vi.* 4. *De pignore.*

6. ULPIANUS (lib. 71. ad Edictum.)

Certe si interim dominus furere 12 cœperit, vel decesserit, fieri non posse Marcellus ait, ut precarium redintegretur: & hoc verum est. §. 1. Si procurator 13 meus me mandante, vel ratum habente, precario rogaverit, ego precario habere proprie dicor. §. 2. Is, qui rogavit, ut precario in fundo moretur, non possidet: sed possessio apud eum, qui concessit, remanet; nam & fructuarius (inquit) & colonus, & inquilinus sunt in prædio: & tamen non 14. possident. §. 3. Julianus ait, eum, qui vi alterum dejecit, & 15 ab eodem precario rogavit, desinere vi possidere, & incipere precario; neque existimare, sibi 16 ipsum causam possessionis mutare: cum voluntate ejus, quem dejecit, cœperit precario possidere: nam si ab eodem emisset, incipere etiam pro emptore posse dominium capere. §. 4. Quæsitum est, si quis rem suam pignori mihi dederit, & precario rogaverit: an hoc Interdictum locum habeat? quæstio in eo est, ut precarium consistere rei suæ possit. 17. Mihi videtur verius, precarium consistere 18 in pignore: cum possessionis 19 rogetur, non proprietatis: & est hæc sententia etiam utilissima: quotidie enim precario rogatur creditores ab his, qui pignori dederunt: & debet consistere precarium,

De Interdicto Uti possidetis.

7. VENULEIUS (lib. 3. Interdictorum.)

Sed & si eam rem, cujus 20 possessionem per Interdictum uti possidetis retinere possim, quamvis futurum esset, ut teneat de proprietate, precario tibi concesserim: teneberis hoc Interdicto.

Si rogatu unius concessum alii sit. 1. *De successoribus.* 2. *De alienatione rei precario concessæ.* 3. *De dolo, & culpa.* 4. *Quid veniat in condemnationem.* 7. *De anno.* 8. *De herede.*

8. ULPIANUS (lib. 71. ad Edictum.)

Quæsitum est, si Titius me rogaverit, ut re Sempronii utatur, deinde ego Sempronium rogavero, ut concederet: & ille, dum mihi vult præstitum, concesserit. Titius a me habet precario, & ego cum eo agam Interdicto de precario. Sempronius autem non

(6. l. 15. §. 2. infr. eod. (7. d. l. 15. §. 4. l. ult. infr. eod. l. 3. §. 5. l. 21. in pr. supr. de acquir. vel amitt. poss. (8. l. 6. §. 1. l. 13. infr. h. t. (9. l. 40. in fin. supr. de acquir. vel amitt. poss. (10. l. 6. §. ult. infr. h. t. l. 1. §. 11. supr. de itin. actuque privat. l. 45. infr. de reg. jur. (11. Adde l. 13. §. ult. l. 14. supr. locati. (12. v. d. l. 14. in fin. l. 27. supr. de acquir. vel amitt. poss. (13. Adde l. 4. §. 2. supr. h. t. (14. l. 9. in fin. supr. de rei vind. l. 5. §. 1. supr. ad exhib. l. 1. §. 8: supr. de acquir. vel amitt. poss. l. 1. C. commun. de usucap. immo vide l. 7. §. 11. supr. de communi divid. (15. l. 32. in pr. supr. de usurp. & usucap. l. 84. infr. de furt. (16. l. 3. §. 19. supr. de acquir. vel amitt. possess. (17. l. 4. §. 3. supr. h. t. (18. l. 11. infr. eod. l. 35. in fin. supr. de pignorat. act. l. 36. supr. de acquir. vel amitt. poss. l. 16. infr. de oblig. & act. (19. l. ult. in fin. pr. infr. h. t. (20. Adde d. l. ult. in pr.

aget cum eo: quia hæc verba 21, *Ab illo precario habes*, ostendunt, ei demum competere Interdictum, a quo quis precario rogavit, non cuius res est. † An tamen Sempronius mecum, quasi a me rogatus, Interdictum habeat? Et magis est, ne habeat; quia non habeo precarium, cum non mihi, sed alii impetravi; mandati tamen actionem potest adversus me habere; quia me mandante dedit tibi: aut si quis dixerit, non mandatu meo, sed magis mihi credentem hoc fecisse: dicendum est, in factum dandam actionem, & adversus me. §. 1. Quod a Titio precario quis rogavit, id etiam ab herede 22 ejus precario habere videtur; & ita & Sabinus, & Celsus scribunt, eoque jure utimur. Ergo & a ceteris successoribus habere quis precario videtur. Idem & Labeo probat, & adjicit, etiam si ignoret 23 quis heredem, tamen videri eum ab herede precario habere. §. 2. Illud tamen videamus, quale sit, si a me precario rogaveris, & ego eam rem alienavero: an precarium duret, re ad alium translata? Et magis est, ut si ille non revocet, posse interdicere, quasi ab illo precario habeas, non quasi a me: & si passus est, aliquo tempore a se precario habere, recte interdicet, quasi a se precario habeas. §. 3. Eum quoque precario teneri voluit Prætor, qui dolo fecit, ut habere desineret. 24 † Illud adnotatur, quod culpam non præstat (is,) qui precario rogavit, sed solum dolum 25 præstat: quamquam is, qui commodatum suscepit, non tantum dolum, sed etiam culpam 26 præstat; nec immerito dolum solum præstat is, qui precario rogavit: cum totum (hoc) ex liberalitate descendat ejus, qui precario concessit; & satis sit, si dolum tantum præstetur. Culpam tamen dolo proximam contineri quis merito dixerit. 27 §. 4. Ex hoc Interdicto restitui debet in pristinam causam: quod si non fuerit factum, condemnatio in tantum fiet, quanti interfuit actoris, ei rem restitui ex 28 eo tempore, ex quo Interdictum editum est. † Ergo & fructus ex die Interdicti editi præstabitur. §. 5. Si servitute usus non fuit is, qui precario rogavit, ac per hoc amissa sit: videamus, an Interdicto teneatur? Ego arbitror, non alias, quam si dolo 29 fecerit. §. 6. Et generaliter erit dicendum, in restitutionem venire dolum, & culpam latam 30 dumtaxat: cetera non venire. † Plane post Interdictum editum oportebit, & dolum, & culpam, & omnem causam venire: nam ubi moram 31 quis fecit precario, omnem causam debet constituitur. §. 7. Interdictum hoc & post 32 annum competere Labeo scribit, eoque jure utimur; cum enim nonnunquam in longum tempus precarium concedatur, absurdum est dicere, Interdictum locum non habere post annum. §. 8. Hoc Interdicto heres ejus, qui precario rogavit, tenetur 33, quemadmodum ipse: ut, si ve habeat, si ve dolo fecit, quominus haberet, vel ad se perveniret, teneatur: ex dolo autem defuncti hæcenus, quatenus ad eum pervenit.

Quibus modis precarium constituitur.

9. GAJUS (lib. 26. ad Edictum provinciale.)

Precaria possessio consisti potest, vel inter præsentem, vel inter absentes: veluti per epistolam, vel per nuncium.

De partu ancilla.

10. POMPONIUS (lib. 5. ex Plautio)

Quamvis ancillam quis precario rogaverit, id actum videtur 34, ut 35 etiam quod ex ancilla natum esset, in eadem causa haberetur.

De pignore.

11. CELSUS (lib. 7. Digestorum.)

Si debitor rem pigneratam precario rogaverit 36: soluta pecunia, precarium solvitur; quippe id actum est, ut usque eo precarium teneret.

De pacto, ne ante certum tempus petatur. 1. De heredibus.

12. IDEM (lib. 25. Digestorum.)

Cum precario aliquid datur, si convenit, ut in *Calendas Julias precario possideat*: numquid exceptione adjuvandus est, ne ante ei possessio auferatur? Sed nulla vis est hujus conventionis, ut rem alienam domino invito possidere liceat. §. 1. Precario rogatio & ad heredem 37 ejus, qui concessit, transit: ad heredem autem

(21. l. 2. in pr. supr. eod. (22. l. 12. §. 1. infr. eod. (23. l. 13. §. 5. supr. quod vi aut clam. (24. l. 13. l. 150. infr. de reg. jur. (25. l. 23. infr. d. 1. (26. l. 5. §. 2. supr. commodati. (27. §. 5. in fin. §. 6. infr. hic. l. 1. §. 1. supr. si mensor. fal. mod. l. 29. in pr. supr. mandati. (28. l. 3. supr. de Interdict. (29. §. 3. supr. h. l. (30. d. §. 3. (31. l. 4. §. 2. supr. fin. regund. l. 31. in pr. supr. de reb. cred. (32. l. ult. C. h. t. l. 35. infr. de oblig. & act. (33. d. l. ult. oblt. l. 11. infr. de divers. temporal. præsc. (34. Immo vide l. 1. §. 5. supr. dep. (35. l. 5. §. 9. supr. commodati. l. 14. l. 15. infr. de furt. (36. v. l. 6. in fin. supr. h. t. (37. l. 8. §. 1. supr. eod.

ejus, qui precario rogavit, non transit: quippe ipsi dumtaxat, non etiam heredi concessa possessio est.

De servo, & filiofamilias.

13. POMPONIUS (lib. 33. ad Quintum Mucium.)

Si servus tuus 38 tuo mandato precario rogaverit, vel ratum habueris, quod ille rogavit tuo nomine: teneberis, quasi precario habeas. † Sed si te ignorante, suo nomine vel servus, vel filius rogaverit, non videris tu precario habere: sed illi erit actio de peculio, vel de in rem verso.

Ratio Interdicti de civili actione.

14. PAULUS (lib. 13. ad Sabinum.)

Interdictum de precariis merito introductum est: quia nulla eo nomine Juris 39 civilis actio esset: magis enim ad donationes 40, & beneficii causam, quam ad negotii contracti spectat precarii conditio.

De hospitibus. 1. De habitatione gratuita. 2. De his, quæ in jure consistunt. 3. De cautione. 4. De possessione. 5. De loco.

15. POMPONIUS (lib. 29. ad Sabinum.)

Et habet summam æquitatem, ut eatenus quisque nostro utatur, quatenus 41 ei tribuere velimus. §. 1. Hospites, & qui gratuitam habitationem accipiunt, non intelliguntur precario habitare. §. 2. Precario habere etiam ea, quæ in jure consistunt, possumus: ut immissa 42, vel protecta. §. 3. Cum quis de re sibi restituenda cautum habet, precarium Interdictum ei non competit. §. 4. Eum, qui precario rogaverit, ut sibi possidere liceat, nancisci possessionem 43 non est dubium. † An is quoque possideat, qui rogatus sit, dubitatum est: Placet autem, penes utrumque esse eum hominem, qui precario datus esset: penes eum 44, qui rogasset, qua possederat corpore; penes dominum, quia non discesserit animo possessione. §. 5. Quo quis loco precario aut possideat, aut coeperit possidere, nihil refert, quod ad hoc Interdictum pertinet.

De adoptione.

16. IDEM (lib. 32. ad Sabinum.)

Si adoptavero eum, qui precario rogaverit, ego quoque precario possidebo.

Uti possidetis.

17. IDEM (lib. 23. ad Sabinum.)

Qui precario fundum possidet, is Interdicto Uti possidetis adversus omnes 45, præter eum, quem rogavit, uti potest.

De possessione.

18. JULIANUS (lib. 13. Digestorum.)

Unusquisque potest rem suam, quamvis 46 non possideat, precario dare ei, qui possideat.

An duo in solidum habere possint. 1. De servo. 2. De actione præscriptis verbis.

19. IDEM (lib. 49. Digestorum.)

Duo in solidum precario habere non magis possunt, quam duo 47 in solidum vi possidere, aut clam; nam neque justæ, neque injustæ possessiones duæ concurrere possunt. §. 1. Qui servum 48 meum precario rogat, videtur a me precario habere, si hoc ratum habuero: & ideo precario Interdicto mihi tenebitur. §. 2. Cum quid precario rogatum est, non solum Interdicto uti possumus: sed & incerti conditione, (id est), præscriptis 49 verbis.

De emtione, & venditione.

20. ULPIANUS (lib. 2. Responsorum.)

Ea, quæ distracta sunt, ut precario penes emtorem essent, quo ad pretium universum persolveretur, si per emtorem stetit, quo minus persolveretur, venditorem posse consequi.

De ipso rogante & suis.

21. VENULEJUS (lib. 4. actionum.)

Cum precario quis rogat, ut ipsi in eo fundo morari liceat: supervacuum est adjici, ipsi, suisque: nam per ipsum suis quoque permissum uti videtur.

De eo, qui pro possessore possidet, vel rem alienam emit.

1. *De pupillo.*

22. IDEM (lib. 3. Interdictorum.)

Si is, qui pro 50 possessore possideret, precario dominum rogaverit, ut sibi retinere rem liceret; vel is, qui alienam rem emisset, dominum rogaverit: apparet, eos precario possidere; nec

(38. l. 4. §. 2. l. 6. §. 1. supr. eod. (39. l. 14. §. 11. infr. de furt. (40. l. 1. §. 1. supr. h. t. d. l. 14. §. 11. (41. l. 2. §. 2. supr. h. t. (42. l. 3. supr. eod. (43. l. 4. §. 1. supr. eod. (44. l. 3. §. 5. supr. de acquir. vel amitt. poss. (45. l. 1. in fin. supr. uti possidetis. (46. l. 22. in pr. infr. h. t. (47. l. 3. §. 5. supr. de acquir. vel amitt. poss. (48. l. 16. infr. de oblig. & act. (49. l. 2. §. 2. supr. h. t. (50. l. 18. supr. eod.

existimandos mutare sibi causam possessionis, quibus a domino concedatur precario possidere: nam & si id, quod possideas, alium precario rogaveris: videri te desinere ex prima causa possidere, & incipere ex precario habere: & contra si si possessorem precario rogaveris, qui rem avocare ei posset: teneri eum precario: quoniam aliquid ad eum per hanc precarii rogationem pervenit, id est, possessio 52, quæ aliena fit. §. 1. Si pupillus sine tutoris auctoritate precario rogaveris, Labeo ait, habere eum precariam possessionem, & hoc Interdicto teneri; nam quo magis naturaliter possideretur, nullum locum esse tutoris auctoritate: recteque dici, *Quod precario habes*; quia quod possideat, ex ea causa possideat, ex qua rogaveris; nihilque novi (per) Prætores constituendum: quoniam si habeat rem, officio Judicis teneretur; si non habeat, non teneatur.

TIT. XXVII.

DE ARBORIBUS CÆDENDIS.

Prius Interdictum de arbore ædibus impendente. 1. *Quod est prohibitorium.* 2. *Utrum tota arbor, aut pars excindi possit.* 3. *De vitibus.* 4. *De domino ædium, & De fructuario.* 5. *De ædibus communibus.* 6. *Interpretatio verborum, si per te.* 7. *Alterum Interdictum de arbore in agrum impendente.* 8. *Summa, & ratio Interdicti.* 9. *Differentia hujus Interdicti, & superioris.*

1. ULPIANUS (lib. 71. ad Edictum.)

Ait Prætor: *Quæ arbor 1 ex ædibus tuis in ædes illius impendet, si 2 per te stat, quominus eam adimas: tunc, quominus illi 3 eam arborem 4 adimere, sibi que habere liceat, vim fieri veto.* §. 1. Hoc Interdictum prohibitorium est. §. 2. Si arbor ædibus alienis impendat, utrum totam arborem jubeat Prætor adimi, an vero id solum, quod super excurrit, quæritur? Et Rutilius ait, a stirpe excindendam, idque plerisque videtur verius: & nisi adimet dominus arborem, Labeo ait, permitti ei, cui arbor officeret, ut, si vellet, succideret eam: lignaque tolleretur. §. 3. *Arboris appellatione etiam 5 vitæ continentur.* §. 4. Non solum autem domino ædium, sed etiam ei, qui usumfructum habet, competit hoc Interdictum: quia & ipsius interest 6, arborem istam non impendere. §. 5. Præterea probandum est, si arbor communibus ædibus impendat, singulos dominos habere hoc Interdictum, & quidem in solidum 7: quia & servitutum vindicationem singuli habeant. §. 6. Ait Prætor: *Si per te stat, quominus eam adimas: quominus illi eam arborem adimere liceat, vim fieri veto.* Prius itaque tibi datur adimendi facultas; si tu non facias, tunc vicino prohibet vim fieri adimere volenti. §. 7. Deinde ait Prætor: *Quæ arbor ex agro tuo in agrum illius impendet, si per te stat, quominus pedes quindecim a terra eam altius coerceas: tunc, quominus illi ita coercere, lignaque sibi habere liceat, vim fieri veto.* §. 8. Quod ait Prætor, & Lex XII. Tabularum efficere voluit, ut quindecim pedes altius rami arboris circumcidantur; & hoc idcirco effectum est, ne umbra arboris vicino prædio noceret. §. 9. Differentia duorum capitum Interdicti hæc est: Si quidem arbor ædibus impendat, succidi eam præcipitur; si vero agro impendat, tantum usque ad quindecim pedes a terra coerceri.

De arbore vento inclinata.

2. POMPONIUS (lib. 34. ad Sabinum.)

Si arbor ex vicini fundo vento inclinata in tuum fundam sit: ex Lege XII. Tabularum de adimenda ea recte agere potes, jus ei non esse, ita arborem habere.

TIT. XXVIII.

DE GLANDE LEGENDA.

Interdictum. 1. *De nomine glandis.*

1. ULPIANUS (lib. 71. ad Edictum.)

Ait Prætor: *Glandem, quæ ex illius agro in tuum cadat 1, quominus illi tertio quoque die legere, auferre liceat: vim fieri veto.* §. 1. Glandis nomine omnes 2 fructus continentur.

TIT. XXIX.

DE HOMINE I LIBERO EXHIBENDO:

Interdictum. 1. *Et ejus ratio.*

1. ULPIANUS (lib. 71. ad Edictum.)

Ait Prætor: *Quem liberum dolo malo retines, exhibeas.* §. 1. Hoc Interdictum proponitur tuendæ libertatis causa: videlicet, ne homines liberi retineantur a quoquam.

2. VENULEJUS (lib. 4. Interdictorum.)

Nihil enim multum a specie servientium differunt, quibus facultas non datur recedendi.

De Lege Favia. 1. *De atate, sexu, jure ejus, qui retinetur, & de pluribus retentis.* 2. *Si retinens habeat in potestate.* 3. *De redemptio ab hostibus.* 4. *De justa causa retinendi.* 5. *Si volens retineatur.* 6. *de ignorantia, & certioratione.* 7. *Si dubitetur de statu.* 8. *Quid sit exhibere.* 9. *Quibus competit hoc Interdictum.* 14. *De absente.* 15. *De tempore Interdicti.*

3. ULPIANUS (lib. 71. ad Edictum.)

Quod & Lex Favia 2 prospexit. Neque hoc Interdictum auferre Legis Faviæ executionem: nam & hoc interdicto agi poterit, & nihilominus accusatio Legis Faviæ institui: & versa vice, qui egit Favia, poterit nihilominus etiam hoc Interdictum habere, præsertim cum alius Interdictum, alius Faviæ actionem habere possit. §. 1. Hæc verba, *quem 3 liberum*, ad omnem liberum pertinent: sive pubes sit, sive impubes; sive masculus, sive foemina; sive unus, sive plures; sive sui juris sit, sive alieni: hoc enim tantum spectamus, an liber sit. §. 2. Is tamen, qui in potestate habet, hoc Interdicto non tenebitur: quia dolo malo non videtur habere, qui suo 4 jure utitur. §. 3. Si quis eum, quem ab hostibus redemit, retineat: in ea causa est, ut Interdicto non teneatur 5: non enim dolo malo facit. † Plane, si offertur pretium, Interdictum locum habet. Sed & si eum remisit pretio non accepto, dicendum est, Interdicto locum fore, si posteaquam semel remisit, velit retinere. §. 4. Si eum quis retineat filium, quem non habet in potestate; plerumque sine dolo malo facere videbitur; pietas enim genuina efficit, sine dolo malo retineri, nisi si evidens dolus malus intercedat. Proinde & si libertum suum, vel alumnum, vel noxæ deditum adhuc impuberem: idem erit dicendum. † Et generaliter, qui justam causam habet hominis liberi apud se retinendi, non videtur dolo malo facere. §. 5. Si quis volentem retineat, non videtur dolo malo retinere. † Sed quid si (volentem) quidem retineat, non 6 tamen sine calliditate circumventum, vel seductum, vel sollicitatum, neque bona vel probabili ratione hoc facit? Recte dicetur, dolo malo retinere. §. 6. Is, qui nescit apud se esse hominem liberum, dolo malo caret: sed ubi certioratus retinet, dolo malo non caret. §. 7. Plane, si dubitat, utrum liber, an servus sit, vel facit status controversiam: recedendum erit ab hoc Interdicto, & agenda causa libertatis; etenim recte placuit, tunc demum hoc Interdictum locum habere, quoties quis pro 7 certo liber est. † Ceterum si quærat de statu, non oportet præjudicium fieri alienæ cognitioni. §. 8. Ait Prætor: *Exhibeas.* Exhibere 8 est, in publicum producere, & videndi tangendique hominis facultatem præbere: proprie autem exhibere est extra secretum habere. §. 9. Hoc Interdictum omnibus 9 competit: nemo enim prohibendus est, libertati favere. §. 10. Plane ex causa suspectæ 10 personæ removendæ sunt, si forte talis persona sit, quam verisimile est colludere, vel calumniari. §. 11. Sed (&) si mulier 11, vel pupillus hoc Interdictum desideret, pro cognato, vel parente, vel affine suo solliciti: dandum esse eis interdictum, dicendum est: nam & publico 12 iudicio reos facere possunt, dum suas suorumque injurias exsequuntur. §. 12. Sic (tamen) plures sunt, qui experiri volunt: eligendus est a Prætores, ad quem maxime res pertinet 13, vel is, qui idoneior 14 est; & est optimum, ex conjunctione, ex fide, ex dignitate actorem hoc Interdicto eligendum. §. 13. Si tamen, posteaquam hoc Interdictum actum est, alius hoc Interdicto agere desideret: palam erit,

TIT. XXIX. (1. Lib. 8. C. 8. (2. l. 6. in fin. l. 5. C. ad leg. Fab. de plagiar. (3. l. 1. infr. de verb. sign. l. 3. §. 1. supr. de negot. gest. l. 1. §. 1. supr. de pecun. confl. t. (4. v. l. 26. supr. de damn. infect. (5. arg. l. 2. C. de postlim. l. 15. l. 21. in pr. infr. de captiv. l. 20. §. 1. supr. qui testam. facere. l. 43. in fin. supr. de legat. 1. (6. l. un. §. 2. C. de raptu virg. (7. l. 4. §. 1. infr. h. t. (8. l. 2. supr. ad exhibend. (9. l. 13. supr. d. t. (10. l. 3. §. 12. supr. de suspect. (11. l. 2. C. de liber. exhibend. (12. l. 1. l. 2. infr. de accusat. (13. l. 3. in fin. infr. de popularib. act. (14. l. 2. infr. d. t. l. 18. supr. de testam. tut.

(51. l. 7. supr. eod. (52. l. 6. in fin. supr. eod.

TIT. XXXVII. (1. §. 3. inf. h. l. (2. §. 4. inf. h. l. (3. §. 4. inf. h. l. (4. §. 2. infr. h. l. (5. l. 3. in pr. infr. arbor. furtim. casar. (6. arg. l. 7. §. 2. supr. de usufr. (7. l. 17. supr. de servit. l. 4. §. 3. l. 6. §. 4. supr. si servit. vind.

TIT. XXVIII. (1. l. 9. §. 1. supr. ad exhibend. (2. l. 236. §. 1. infr. de verb. sign.

postea alii non facile dandum, nisi de perfidia prioris potuerit aliquid dici. Itaque causa cognita amplius, quam semel Interdictum hoc erit movendum. Nam nec in publicis judiciis permittitur amplius agi, quam semel actum est, quam si pravariationis 15 fuerit damnatus prior accusator. † Si tamen reus condemnatus malit litis estimationem sufferre, quam hominem exhibere: non est iniquum, sapius in eum Interdicto experiri, vel eidem sine exceptione, vel alii. §. 14. Hoc Interdictum & in absentem esse rogandum, Labeo scribit: sed si non defendatur, in bona ejus eundem ait. §. 15. Hoc Interdictum perpetuum est.

De dolo malo. 1. De bona fide. 2. De tempore.

3. De creditore, & debitore.

4. VENULEJUS (lib. 4. Interdictorum.)

Si quis liberum hominem ignorantem suum statum retineat: tamen, si dolo malo retinet, cogitur exhibere. §. 1. Trebatius quoque ait, non teneri eum, qui liberum hominem pro servo bona 16 fide emerit, & retineat. §. 2. Nullo tempore dolo malo retineri homo liber debet: adeo ut quidam putaverint, nec modicum tempus ad eum exhibendum dandum; quoniam prateriti facti poena praestanda est. §. 3. Creditori non competit Interdictum, ut debitor exhiberetur: nec enim debitorem latitantem exhibere quicquam cogitur, sed in bona ejus ex Edicto Praetoris 17 itur.

TIT. XXX.

DE LIBERIS I EXHIBENDIS, ITEM DUCENDIS.

Interdictum de liberis exhibendis. 1. Cui, & in quem competit. 2. De causa retinendi. 3. De matre. 4. De exceptione rei judicatae 5. De nupta.

1. ULPIANUS (lib. 71. ad Edictum.)

Ait Praetor: Qui, quare in potestate Lucii Titii est, si is, eam apud te est, dolo malo tuo factum est, quominus apud te esset, ita eum, eamve exhibeas. §. 1. Hoc Interdictum proponitur adversus eum, quem quis exhibere desiderat eum, quem in potestate sua esse dicit. Et ex verbis apparet, ei, ejus in potestate est, hoc Interdictum competere. §. 2. In hoc Interdicto Praetor non admittit causam, cur apud eum sit is, qui exhiberi debet, quemadmodum in superiore Interdicto: sed omnimodo restituendum putavit, si in potestate est. §. 3. Si vero mater sit, quae retinet, apud 2 quam interdum magis, quam apud patrem, morati filium debere, ex justissima scilicet causa, & D. Pius decrevit, & a Marco, & a Severo rescriptum est: aequae subveniendum ei erit per exceptionem. §. 4. Pari modo si judicatum fuerit, non esse eum in potestate, etsi per injuriam judicatum sit: agenti hoc Interdicto obicienda erit exceptio rei judicatae, ne de hoc queratur, an sit in potestate, sed an sit judicatum. §. 5. Si quis filiam suam, quae mihi nupta sit, velit abducere, vel exhiberi sibi desideret: an adversus Interdictum exceptio danda sit, si forte pater concordans matrimonium, forte & liberis subnixum, velit dissolvere? Et certo jure utimur, ne bene concordantia 3 matrimonia jure patriae potestatis turbentur: quod tamen sic erit adhibendum, ut patri persuadeatur, ne acerbe patriam potestatem exercent.

2. HERMOGENIANUS (lib. 6. Juris Epitomarum.)

Imo magis de uxore exhibenda ac ducenda pater etiam, qui filiam in potestate habet, a 4 marito recte convenitur.

Interdictum de liberis ducendis. 1. Collatio hujus Interdicti, & superiorum. 2. Quibus ex causis. 3. Et adversus quos hoc Interdictum competit. 4. De impubere. 5. De matre. 6. De femina, praetextato, & eo, qui proxime praetextati aetatem accedit.

3. ULPIANUS (lib. 71. ad Edictum.)

Deinde ait Praetor: Si Lucius Titius in potestate Lucii Titii est: Quominus eum Lucio Titio ducere liceat, vim fieri veto. §. 1. Superiora Interdicta exhibitiva sunt: hoc est, pertinent ad exhibitionem liberorum, ceterorumque, de quibus supradiximus: hoc autem Interdictum pertinet ad ductionem, ut ducere quis possit eos, in quos habet jus ductionis. Itaque prius Interdictum, quod est de liberis exhibendis, preparatorium est hujus Interdicti: quo magis enim quis duci possit, exhibendus fuit. §. 2. Ex iisdem causis hoc Interdictum tribuendum est, ex quibus causis de exhibendis liberis competere diximus: itaque quaecumque ibi 5 diximus, ea-

(15. l. 3. infr. ad S.C. Turpill. l. 1. C. de advocat. di. ers. judic. l. 1. l. 11. C. de accusat. (16. l. 3. §. 7. supr. h. t. (17. l. 2. supr. ex quib. caus. in possess.)

TIT. XXX. (1. Lib. 8. C. 3. (2. l. 3. §. 5. infr. h. t. l. un. C. divortio facto. Nov. 117. c. 7. (3. l. ult. C. h. t. l. 11. l. 14. C. de nupt. (4. d. l. 11. (5. l. 1. supr. h. t.

dem hic quoque dicta accipienda sunt. §. 3. hoc autem Interdictum competit non adversus ipsum filium, quem quis ducere vit: sed utique esse debet is, qui eum Interdicto defendat. Ceterum cessat Interdictum, & succedere poterit notio Praetoris: ut apud eum disceptetur, utrum quis in potestate sit, an non (sit). §. 4. Julianus ait, quotiens id Interdictum movetur, de filio ducendo; vel cognitio; & is, de quo agitur, impubes est: alias differri oportere rem in tempus pubertatis, alias representari. † Idque ex persona eorum, inter quos controversia erit, & ex genere causa constituendum est. Nam si is, qui se patrem dicit, auctoritatis, prudentiae, fidei exploratae esset; usque in diem litis impubere apud se habebit: is vero, qui controversiam facit, humilis, calumniator, nota nequitia, representanda cognitio est. † Item si is, qui impubere negat, in aliena potestate esse, vir omnibus modis probatus, tutor vel testamentum, vel a Praetore datus: pupillum, quem in diem litis apud se habuit, tuetur: is vero, qui patrem se dicit, suspectus (est) quasi calumniator; differri litem non oportebit. † Si vero utraque persona suspecta est, aut tamquam infirma, aut tamquam turpis: non erit alienum (inquit) disponi, apud quem interim puer educaretur, & controversiam in tempus pubertatis differri: ne, per collusionem, vel imperitiam alterutrius contententium, aut alienae potestati paterfamilias addicatur, aut filius alienus patrisfamiliae loco constituatur. §. 5. Etiam si maxime autem probet filium pater in sua potestate esse: tamen, causa cognita, mater in retinendo eo potior 6 erit; idque decretis D. Pii quibusdam continetur; obtinuit enim mater ob nequitiam patris, ut sine deminutione patriae potestatis apud eam filius moretur. §. 6. In hoc interdicto, donec res judicetur, feminam, praetextatum, eumque, qui proxime praetextati aetatem accedit, interim apud matremfamilias deponi Praetor jubet. † Proxime aetatem praetextati accedere eum dicimus, qui puberem aetatem nunc ingressus est. † Cum audis matremfamilias, accipe nota auctoritatis feminam

De hereditate.

4. AFRICANUS (lib. 4. Quaestionum.)

Si eum, qui se patremfamilias dicat, ego in mea potestate esse, & jussu meo adisse hereditatem dicam: tam de hereditate agi oportere, quam ad Interdictum de filio ducendo iri debere ait.

Si filius sponte apud aliquem est.

5. VENULEJUS (lib. 4. Interdictorum.)

Si filius sua sponte 7 apud aliquem est, inutile hoc Interdictum erit: quia filius magis apud se, quam apud eum est, in quem interdicitur, cum liberam facultatem abeundi, vel remanendi haberet; nisi si inter duos, qui se patres dicerent, controversia esset, & alter ab altero exhiberi eum desideraret.

TIT. XXXI.

DE UTRUBI.

Interdictum. 1. Collatio hujus Interdicti, & uti possidetis.

1. ULPIANUS (lib. 72. ad Edictum.)

Praetor ait, Utrubi hic homo, quo de agitur, maiore 1 parte hujusce anni fuit: quominus is eum ducat, vim fieri veto. §. 1. Hoc Interdictum de possessione rerum mobilium locum habet, sed obtinuit, vim ejus exaequatam 2 fuisse, uti possidetis Interdicto, quod de rerum soli competit: ut is & in hoc Interdicto vincat, qui nec vi, nec clam, nec precario, dum super hoc ab adversario inquietatur, possessionem habet.

TIT. XXXII.

DE MIGRANDO.

Interdict. 1. De inquilino, & colono. 2. De auxilio extraordinario. De usu Interdicti. 3. De habitatione gratuita. 4. Si pensio nondum debeatur. 5. De reb., quae sunt in bonis inquilini, vel non, pigneratis vel non. 6. De tempore Interdicti. De successoribus.

1. ULPIANUS (lib. 73. ad Edictum.)

Praetor ait: Si is homo, quo de agitur, non est ex his rebus, de quibus inter te, & actorem convenit 1, ut quae in eam habitationem, qua de agitur, introducta, importata, ibi nata, factave essent, ea pignori tibi pro mercede ejus habitationis essent; sive ex his rebus esset ea merces tibi soluta, eove nomine satisfactum est, aut per te stat 2, quo

(6. d. l. 1. §. 3. (7. l. 3. §. 5. supr. tit. prox.

TIT. XXXI. (5. §. 4. Inst. de interdict. l. 136. infr. de verb. sign. (2. d. §. 4. in fin.

TIT. XXXII. (1. l. 4. in pr. supr. in quib. caus. pign. vel hypoth. (2. l. 19. C. de usur.

minus solvatur: ita quominus ei, qui eum pignoris nomine induxit, inde abducere liceat, vim fieri veto. §. 1. Hoc Interdictum proponitur inquilino, qui soluta pensione vult migrare. Nam colonus non competit. §. 2. Cui rei etiam extra ordinem subveniri potest: ergo infrequens est hoc Interdictum. §. 3. Si tamen gratiam quis habitationem habeat, hoc Interdictum utile ei competit. §. 4. Si pensio nondum debeatur, ait Labeo Interdictum hoc cessare: nisi paratus sit eam pensionem solvere. † Proinde si semestrem solvit, sexmestris debeatur, inutiliter interdicit, nisi solverit & sequentis semestris. Ita tamen, si conventio specialis facta est in conductione domus, ut non liceat ante finitum annum, vel certum tempus migrare. † Idem est, & si quis in plures annos conduxerit, & nondum præterierit tempus: nam cum in 4 universam conductionem pignora sunt obligata, consequens erit dicere, Interdicto locum (non) fore, nisi liberata fuerint. §. 5. Illud notandum est, Prætorum hic non exegisse, ut in bonis fuerit conductoris, nec ut esset pignori res illata, sed si pignoris nomine inducta sit: proinde et si aliena sint, & sint talia, quæ pignoris nomine teneri non potuerint, pignoris tamen nomine inducta sint: Interdicto hoc locus erit. Quod si nec pignoris nomine inducta sint: nec retineri poterunt a locatore. §. 6. Hoc interdictum perpetuum est, & in successores, (&) successoribus dabitur.

De rebus, quæ non sunt inquilini.

2. GAJUS (lib. 26. ad Edictum provinciale.)

Hoc interdictum inquilino etiam de his rebus, quæ non ipsius sunt, sed forte commodatæ ei, vel locatæ, vel apud eum depositæ sunt, utile esse non dubitatur.

(3. l. 24. §. 2. l. 55. in fin. supr. locati. (4. §. 4. l. 13. §. ult. l. 14. supr. d. t. (5. l. 33. l. 34. supr. de damn. infect. (6. l. 1. §. 5. supr. h. t.

TIT. XXXIII.

DE I SALVIANO INTERDICTO.

De partu ancillæ venditæ. 1. De fundo communis

2. De re communi inducta.

1. JULIANUS (lib. 49. Digestorum.)

Si colonus ancillam in fundo pignoris nomine duxerit, & eam vendiderit: quod apud emptorem ex ea natum est, ejus apprehendendi gratia utile Interdictum reddi oportet. §. 1. Si colonus res in fundum duorum pignoris nomine intulerit, ita ut utrique in solidum obligatæ essent: singuli adversus extraneum, & Salviano Interdicto recte experientur: inter ipsos vero si reddatur hoc Interdictum, possidentis conditio melior erit. † At si id actum fuerit, ut pro partibus res obligaretur: utilis actio & adversus extraneos, & inter ipsos dari debebit, per quam dimidias partes possessionis singuli apprehendent. §. 2. Idem servari conveniet, & si colonus rem, quam cum alio communem habebat, pignoris nomine induxerit: scilicet ut pro parte dimidia pignoris persecutio detur.

De fundo communi.

2. ULPIANUS (lib. 70. ad Edictum.)

In Salviano Interdicto, si in fundum communem duorum pignora sint ab aliquo inducta: possessor vincet, & erit eis descendendum ad Servianum iudicium.

TIT. XXXIII. (1. Lib. 8. C. 9. §. 3. vers. interdictum quoque. Inst. de interd. (2. l. 29. §. 1. sup. de pignorib. (3. l. 10. supr. h. t. obft. l. 1. C. de precario. (4. l. ult. infr. h. t. (5. l. 1. §. 1. supr. eod. l. 10. supr. de pignorib.

LIBER QUADRAGESIMUS QUARTUS.

TIT. I.

DE EXCEPTIONIBUS, PRÆSCRIPTIONIBUS, ET PRÆJUDICIIS.

Eum, qui excipit, agere.

1. ULPIANUS (lib. 4. ad Edictum.)

Agere etiam is videtur, qui exceptione utitur: nam reus in exceptione actor est.

Definitio exceptionis. 1. De replicatione. 2. De vi excludendi. 3. De triplicatione, quadruplicatione. 4. De perpetuis, seu peremptoriis, & temporalibus, sive dilatoriis.

2. IDEM (lib. 74. ad Edictum.)

Exceptio dicta est quasi quadam exclusio, quæ (inter) opponi actioni cujusque rei solet ad excludendum id, quod in intentionem, condemnationemve deductum est. §. 1. Replicationes nihil aliud sunt, quam exceptiones, & a parte actoris veniunt: quæ quidem ideo necessariae sunt, ut exceptiones excludant, semper enim replicatio idcirco objicitur, ut exceptionem oppugnet. §. 2. Illud tenendum est, omnem exceptionem, vel replicationem, exclusivam esse: exceptio actorem excludit: replicatio reum. §. 3. sed & contra replicationem solet dari triplicatio, & contra triplicationem rursus, & deinceps multiplicantur nomina: dum aut reus, aut actor objicit. §. 4. Sane solemus dicere, quasdam exceptiones esse dilatorias, quasdam peremptorias: utputa dilatoria est exceptio, quæ differt actionem; veluti procuratoria exceptio dilatoria est: nam qui dicit, non licere procuratorio nomine agi, non prorsus litem inficiatur, sed personam evitat.

3. GAJUS (lib. 1. ad Edictum provinciale.)

Exceptiones aut perpetuæ, & peremptoriæ sunt, aut temporales, & dilatoriæ. † Perpetuæ, atque peremptoriæ sunt, quæ semper locum habent, nec evitari possunt: qualis est doli mali, & rei judicatæ, & si quid contra Leges, Senatusev consultum factum esse dicitur: item pacti conventi perpetui, id est, ne omnino pecunia petatur. † Temporales, atque dilatoriæ sunt, quæ non semper locum habent, sed evitari possunt: qualis est pacti conventi temporalis, id est, ne forte intra quinquennium ageretur.

TIT. I. (1. Lib. 8. C. 36. Lib. 4. Inst. 13. (2. l. 9. l. 19. in pr. supr. de probation. (3. Vide tamen l. 8. in fin. infr. de verb. sign. (4. Adde l. 2. in pr. infr. l. 10. C. h. t. (5. d. l. 22. in fin. d. l. 10. Inst. de replicatione in pr. (6. l. 3. infr. §. 2. 9. & 10. Inst. h. t. (7. l. 2. §. fin. supr. eod.

† Procuratoriæ & quoque exceptiones dilatoriæ sunt, quæ evitari possunt.

De pupillo.

4. PAULUS (lib. 20. ad Edictum.)

In pupillo, cui soluta est debita pecunia sine tutoris auctoritate, si queratur, an doli exceptione summoveri debeat: illud tempus inspicitur, an pecuniam, vel ex ea aliquid habeat, quo peti.

De pluribus exceptionibus.

5. IDEM (lib. 18. ad Edictum.)

Is, qui dicit se jurasse, potest & aliis 10 exceptionibus uti cum exceptione jurisjurandi, vel aliis solis: pluribus enim defensionibus uti permittitur.

De herede, & legatario.

6. IDEM (lib. 71. ad Edictum.)

Si rem legatam petat legatarius, (ut) de dolo testatoris excipitur; nam sicut heres, qui in universum jus succedit, summovertur exceptione: ita & legatarius debet summoverti, quasi unius rei successor.

De personalibus, & realibus. 1. De reo, & fidejussore.

7. IDEM (lib. 3. ad Plautium.)

Exceptiones, quæ personæ cujusque coherent, non transeunt ad alios, veluti (ea,) quam socius habet exceptionem, quod facere possit, vel parens, patronusve, non competit fidejussori: sic mariti fidejussor post solum matrimonium datus, in solidum dotis nomine condemnatur. §. 1. Rei autem coherentes exceptiones etiam fidejussoribus competunt: ut rei judicatæ, doli mali, jurisjurandi, quod metus causa factum est. Igitur & si reus pactus sit in rem, omnimodo competit exceptio fidejussori. † Intercessionis quoque exceptio: Item quod libertatis onerandæ causa petitur, etiam fidejussori competit. Idem dicitur, &

(8. l. 29. §. 4. sup. mandati. l. 19. §. 2. sup. de probation. l. 6. supr. de oper. novi nunciat. l. 39. §. 3. sup. de damno infect. §. ult. Inst. h. t. (9. l. 15. l. 47. infr. de solution. (10. l. 3. infr. h. t. l. 43. in pr. infr. de reg. jur. (11. l. 9. §. 12. supr. de hered. instit. (12. l. 4. §. 29. §. 31. infr. de doli mali, & met. except. (13. l. 13. supr. soluto matrim. l. 196. infr. de reg. jur. (14. l. 16. l. 17. l. 20. supr. de re judic. (15. l. 24. l. 25. supr. d. t. Obft. l. 19. infr. h. t. l. 16. in pr. infr. de fidejuss. (16. l. 21. in fin. supr. de pact. (17. l. 16. in fin. supr. ad SC. Vellej. (18. l. 1. §. 5. §. 8. infr. quar. rer. actio.

si pro filiofamilias contra Senatusconsultum 19 quis fidejusserit, aut pro minore vigintiquinque annis circumscripto 20. Quod si deceptus sit in re, tunc nec ipse ante habet auxilium, quam restitutus fuerit, ne fidejussori danda est exceptio.

De pluribus exceptionibus.

8. IDEM (lib. 14. ad Plautium.)

Nemo prohibetur pluribus 21 exceptionibus uti, quamvis diversæ sunt.

De confessione.

9. MARCELLUS (lib. 3. Digestorum.)

Non utique existimatur confiteri de intentione 22 adversarius, quo cum agitur, quia exceptione utitur.

De re judicata.

10. MODESTINUS (lib. 12. Responsorum.)

Modestinus respondit, Res inter alios judicata aliis 23 non obest: nec si is, contra quem judicatum est, heres extiterit ei, contra quem nihil pronunciatum est, hereditariam ei litem inferenti præscribi ex ea sententia posse, quam proprio nomine disceptans, antequam heres extiterit, exceptit.

De instrumentis.

11. IDEM (lib. 13. Responsorum.)

Qui adgnitis instrumentis, quasi vera essent, solvit post 24 sententiam Judicis: quæro, si postea cognita rei veritate, & repertis falsis instrumentis, accusare velit, & probare, falsa esse instrumenta, ex quibus conveniebatur, cum instrumentis subscripserat ex præcepto, sive interlocutione judicis; an præscriptio ei opponi possit? cum (&) Principalibus Constitutionibus manifeste cavetur, *et si res judicata esset ex falsis instrumentis, si postea falsa inveniantur, nec rei judicata præscriptionem opponi.* Modestinus respondit: ob hoc, quod per errorem solutio facta est, vel cautio de solvendo interposita proponitur ex his instrumentis, quæ nunc falsa dicuntur, præscriptioni locum non 25 esse.

De actore in præjudiciis.

12. ULPIANUS (lib. 38. ad Edictum.)

Generaliter in præjudiciis is actoris partes sustinet, qui habet intentionem secundum id, quod intendit.

De petitione hereditatis, & rerum singularum.

13. JULIANUS (lib. 50. Digestorum.)

Si post litem de hereditate contestatam res singulæ petantur: placeat non obstare exceptionem, Quod 26 præjudicium hereditati non fiat, futuri enim judicii, non facti nomine, hujusmodi exceptiones comparata sunt.

De redhibitione.

14. ALFENUS (VARUS lib. 2. Digestorum.)

Filiusfamilias peculiarem servum vendidit: pretium stipulatus est: is homo redhibitus 27, (&) postea mortuus est: & pater ejus pecuniam ab emptore petebat, quam filius stipulatus erat: Placuit æquum esse, in factum exceptionem eum objicere, Quod pecunia ob hominem illum expromissa est, qui redhibitus est.

De jurejurando, & de dolo.

15. JULIANUS (lib. 4. ad Ursejum Ferocem.)

Adversus exceptionem jurisjurandi replicatio doli mali non 28 debet dari: cum Prætor id agere debet, ne de 29 jurejurando cujusquam quaratur.

De petitione fundi, & servitutis.

16. AFRICANUS (lib. 9. Quæstionum.)

Fundum Titianum possides, de cujus proprietate inter me, & te controversia est; & dico, præterea viam ad eum per fundum Sempronianum, quem tuum esse constat, deberi, si viam 30 petam: exceptionem, Quod præjudicium 31 prædico non fiat, utilem tibi fore putavit: videlicet, quod non aliter viam mihi deberi probaturus sum, quam prius probaverim, fundum Titianum meum esse.

(19. l. 9. §. 3. supr. de SC. Macedon. (20. Vide tamen l. ult. C. de fidejussor. minor. (21. l. 5. supr. h. tit. (22. l. 9. C. cod. (23. l. 63. supr. de re judic. (24. l. 1. l. 2. C. si ex fals. instrum. (25. l. ult. C. d. tit. (26. v. l. 16. infr. h. tit. (27. l. 59. in pr. sup. de adil. edict. l. 5. §. 4. infr. de doli mali & met. except. (28. Excip. l. 9. §. 5. supr. de jurejurand. (29. l. 7. l. 8. l. 9. supr. d. t. (30. l. 18. l. 21. infr. h. tit. l. 54. supr. de judic. l. 5. C. de hered. act. l. 1. C. qui accusare. (31. l. 18. infr. h. t. l. 32. §. 10. supr. de recept. qui arbit. l. 5. in fin. supra de heredit. petis. l. 1. §. 1. supra famil. exciscund.

17. PAULUS (lib. 70. ad Edictum.)

Sed si ante viam 32, deinde fundum Titianum petat: quia & diversa corpora sunt, & causæ restitutionum dispares: non nocet exceptio.

De repetitione fundi, vel partis, & judicio communi dividendo, vel petitione fructuum.

18. AFRICANUS (lib. 9. Quæstionum.)

Fundi, quem tu proprium tuum esse dicis, partem a te peto: & volo simul judicio quoque communi dividendo agere sub eodem judice. † Item si ejus fundi, quem tu possideas, & ego proprium meum esse dicam, fructus condicere tibi velim: quæsitum est, an exceptio, Quod 33 præjudicium fundo, partive ejus non fiat, obstat: an deneganda sit? Et utrobique putat, intervenire Prætozem debere, nec permittere petitori, priusquam de 34 proprietate constet, hujusmodi judicis experiri.

De reo, & fidejussore.

19. MARCIANUS (lib. 13. Institutionum.)

Omnes 35 exceptiones, quæ reo competunt, fidejussori quoque, etiam invito 36 reo competunt 37.

De causis exceptionum.

20. PAULUS (lib. sing. de Conceptione formularum.)

Exceptiones opponuntur, aut quia factum sit, quod fieri oportet; aut quia factum sit, quod fieri non oportuit; aut quia factum non sit, quod fieri debuerat. † Quia factum est, quod fieri oportuit: datur exceptio rei venditæ, 38 & traditæ, (& rei judicatæ 39). † Quia factum est, quod fieri non oportuit: datur exceptio doli mali. † Quia non factum est, quod fieri debuit: ut bonorum possessionis non datæ.

De controversia rei majoris, & rei minoris.

21. NERATIUS (lib. 4. Membranarum.)

Rei majoris 40 pecuniæ præjudicium fieri videtur, cum ea quæstio in judicium deducitur, quæ vel tota, vel ex aliqua parte communis est quæstioni de re majori.

Quid sit exceptio, & de ejus effectu. 1. De replicatione.

22. PAULUS (lib. singul. de variis Lectionibus.)

Exceptio est conditio 41, quæ modo eximit reum damnatione, modo minuit damnationem. §. 1. Replicatio 42 est contraria exceptio, quasi exceptionis exceptio.

De statua in municipio posita.

23. LABEO (lib. 6. Pithanon a Paulo Epitomatorum.)

Paulus: Si quis statuam 43 in municipio ea mente posuit, ut ea municipii esset, & eam petere vult: excludi eum oportet præscriptione in factum data.

De jurejurando filiofamilias.

24. HERMOGENIANUS (lib. 6. Juris Epitomarum.)

Filiusfamilias 44 exceptionem jurisjurandi patri quærit, si eum dare non oportere juraverit.

TIT. II.

DE EXCEPTIONE REI JUDICATÆ. I

De re inter alios judicata.

1. ULPIANUS (lib. 2. ad Edictum.)

Cum res inter 2 alios judicata nullum aliis præjudicium faciant: ex eo testamento, ubi libertas data est, vel legato, agi potest; licet ruptum, vel irritum, aut non justum dicatur testamentum; nec, si 3 separatus fuerit legatarius, præjudicium libertati sit.

De causa exceptionis sublata.

2. IDEM (lib. 13. ad Edictum.)

Qui cum 4 herede ejus egit, qui filium præterierat, & executione summotus est, Ac si non in ea causa sint tabulæ testamenti, ut contra eas bonorum possessio dari possit: omittente s

(32. l. 16. supr. h. tit. (33. d. l. 16. (34. l. 1. §. 1. supra famil. excisc. (35. Immo vide l. 7. supr. h. t. (36. l. ult. supr. de pact. (37. l. 11. C. h. t. l. 40. in pr. infr. de fidejuss. l. 9. §. 3. supr. de SC. Maced. (38. l. 1. l. 2. supr. de except. rei vend. (39. infr. de except. rei judic. (40. l. 16. supr. h. tit. l. 4. supr. de in integrum restit. (41. l. 2. supr. h. tit. (42. d. l. 2. §. 1. (43. l. 29. supr. de reb. auctor. judic. (44. l. 24. supr. de jurejur. l. ult. in pr. infr. quar. rer. actio.

TIT. II. (1. §. 5. Inst. de except. (2. l. 16. in fin. supr. qui potior. in pign. l. 63. supr. de re judic. (3. Adde l. 2. C. de fide instrum. l. 1. l. 2. l. 3. l. 4. C. quib. rei judic. non nocet. (4. l. 15. infra de oblig. & act. (5. l. 17. supr. de injust. rupt. irritofactio testam. l. 2. supr. unde liberi.

emancipato filio bonorum possessionem, non inique restituetur, ut agat cum herede: & ita Julianus lib. IV. Digestorum scripsit.

De eadem quaestione. De petitione hereditatis, & singularum rerum.

3. IDEM (lib. 15. ad Edictum.)

Julianus lib. III. Digestorum respondit, exceptionem rei iudicatae obstare, quotiens eadem quaestio inter 6 easdem personas revocatur. Et ideo & si singulis rebus petitis hereditatem petat, vel contra 7: exceptione summovebitur.

De his, qui rem in iudicium deducunt.

4. IDEM (lib. 72. ad Edictum.)

Rei iudicatae exceptio tacite continere videtur omnes personas, quae rem in iudicium deducere solent.

Si eadem res alia actione petatur.

5. IDEM (lib. 74. ad Edictum.)

De eadem re agere videtur, & qui non eadem actione agat, qua ab initio agebat: sed etiam si alia experiatur; de eadem tamen re. † Utpote, si quis mandati acturus, cum ei adversarius iudicio sistendi causa promississet, propter eandem rem agat negotiorum gestorum, vel condicat: de eadem re agit, † Recteque ita definitur, eum demum de re non agere, qui profusus rem ipsam non persequitur; ceterum, cum quis actionem mutat (&) experiatur; dummodo de eadem re experiatur, etsi diverso genere actionis, quam instituit, videtur de ea re agere.

De ratione, & usu hujus exceptionis.

6. PAULUS (lib. 70. ad Edictum.)

Singulis controversiis singulas actiones 9, unumque iudicati finem sufficere 10, probabili ratione placuit; ne aliter modus litium multiplicatus summam atque inexplicabilem faciat difficultatem: maxime si diversa pronuntiarentur: parere ergo exceptionem rei iudicatae, frequens est.

De ioco, & parte. 1. De parte. 2. De camentis, & tignis. 3. De fructibus. 4. De eadem quaestione. De petitione hereditatis, & singularum rerum, 5. Vel debiti hereditarii.

7. ULPIANUS (lib. 75. ad Edictum.)

Si quis, cum totum petisset, partem petat: exceptio rei iudicatae nocet: nam pars in toto est 11: eadem enim res accipitur, & si pars petatur ejus, quod totum petitum est. Nec interest, utrum in corpore hoc quaeratur, an in quantitate, vel in jure. † Proinde si quis fundum petierit, deinde partem petat vel pro diviso, vel pro indiviso: dicendum erit, exceptionem obstare. † Proinde & si proponas mihi certum locum me petere ex eo fundo, quem petii: obstabit exceptio. † Idem erit probandum, & si duo corpora 12 fuerint petita, mox alterutrum corpus petatur: nam nocebit exceptio. † Item, si quis fundum petierit, mox arbores excisas ex eo fundo petat; aut insulam petierit, deinde aream, vel tigna, vel lapides petat. 13 † Item si navem petiero, postea singulas tabulas vindicem. 14. §. 1. Si ancillam pregnantem petiero, & post litem contestatam conceperit, & pepererit, mox partum ejus petam: utrum idem petere videor, an aliud, magna quaestio est? Et quidem ita defini potest, totiens eandem rem agi, quotiens apud iudicem posteriorem id quaeritur, quod apud priorem quaesitum est. † In his igitur fere omnibus exceptio nocet. §. 2. Sed in camentis, & tignis diversum est: nam is, qui insulam petit, si camenta, vel tigna, vel quid aliud suum petat, in ea conditione est, ut videatur aliud 15 petere: etenim cujus insula est, non utique, & camenta sunt: denique ea, quae juncta sunt aedibus alienis, separata dominus vindicare potest. 16 §. 3. De fructibus eadem quaestio est, & de partu: haec enim nondum erant in rebus humanis, sed ex ea re sunt, quae petita est: magisque est, ut ista exceptio non noceat. † Plane si in restitutionem, vel fructus, vel etiam partus venerunt, aeternaque sunt: consequens erit dicere, exceptionem objiciendam. §. 4. Et generaliter 17 (ut Julianus definit) *exceptio rei iudicatae obstat, quotiens inter 18 easdem personas eadem quaestio re-*

(6. l. 7. §. 4. infr. h. t. (7. d. l. 7. in fin. (8. l. 11. §. 7. infr. eod. l. 23. supr. de admin. & peric. tut. (9. l. 5. supr. h. t. l. 53. in pr. infr. de oblig. & act. l. 43. §. 1. infr. de reg. jur. l. 4. §. 2. supr. de noxal. action. l. 9. §. 1. supr. de tribut. act. l. ult. §. 1. C. de furt. §. 16. vers. sed nostra. Inst. de oblig. quae ex delict. (10. Excip. l. 4. in fin. supr. quod cum eo, qui in alieni potest. (11. l. 1. §. 4. in fin. infr. de verb. oblig. l. 112. infr. de reg. jur. (12. l. 21. §. 2. infr. h. tit. (13. Immo vide §. 2. infr. h. l. (14. l. 27. §. 8. supr. de pact. Immo vide l. 18. §. 3. supr. de pignorat. (15. Immo vide pr. in fin. supr. h. l. (16. l. 7. §. 10. in fin. supr. de acquir. rer. domin. (17. l. 4. in fin. supr. de noxalib. (18. l. 3. supr. l. 22. infr. h. tit.

vocatur, vel 19 alio genere iudicii. † Et ideo si hereditate petita singulas res petat, vel singulis rebus petitis hereditatem petat: exceptione summovebitur. §. 5. Idem erit probandum, & si quis debitum petierit a debitore hereditario; deinde hereditatem petat: vel contra, si ante hereditatem petierit, & postea debitum petat: nam & hic obstabit exceptio; nam cum hereditatem peto, & corpora, & actiones omnes, quae in hereditate sunt, videntur in petitionem deduci.

De petitione partis, & iudicio divisorio.

8. JULIANUS lib. 51. Digestorum.

Item parte 20 fundi petita, familiae eriscunda, vel communi dividendo agit: aequae exceptione summovebitur.

De causa exceptionis sublata. 1. De replicatione rei secundum se iudicatae. 2. De auctore, & emtore.

9. ULPIANUS (lib. 75. ad Edictum.)

Si a te hereditatem petam, cum nihil possideres: deinde, ubi 21 coeperis aliquid possidere, hereditatem petam: an noceat exceptio ista? Et putem, si fuit iudicatum, hereditatem meam esse, si adversarius, quia nihil possidebat, absolutus est, non nocere exceptionem. §. 1. Si quis fundum, quem putabat se possidere, defenderit, mox emerit: re secundum petitorum iudicata, an restituere cogatur? Et ait Neratius si actori iterum petenti objiciatur exceptio rei iudicatae: replicare eum oportere de re secundum 22 se iudicata. §. 2. Julianus scribit, exceptionem rei iudicatae a persona auctoris ad emtorem 23 transire solere: retro autem ab emtore ad auctorem reverti non debere. † Quare si hereditariam rem vendideris, ego eandem ab emtore petiero, & vicero: petenti tibi non opponam exceptionem, *At si ea res iudicata non sit inter me, & eum, cui vendidisti.*

10. JULIANUS (lib. 51. Digestorum.)

Item si victus fuero, tu adversus me exceptionem non habebis: *De petitione ex alia causa. 3. De auctore, & emtore. 4. De petitione ex eadem, vel ex alia causa. 6. De itinere, & actu. 7. De his, qui rem in iudicium deducunt. 8. De filio, & patre. 9. De auctore, & venditore. 10. De pignore.*

11. ULPIANUS (lib. 75. ad Edictum.)

Si mater filii impuberis defuncti ex Senatusconsulto bona vindicaverit idcirco, quia putabat, rupto patris ejus testamento, neminem esse substitutum: victaque fuerit, quia testamentum patris ruptum non erat: postea autem apertis pupillaribus tabulis apparuit, non esse ei substitutum: si peteret rursus hereditatem, obstaturam exceptionem rei iudicatae Neratius ait. Ego exceptionem obesse ei rei iudicatae non dubito: sed ex causa succurrendum erit ei, quae unam (tantum) causam egit rupti testamenti. §. 1. Denique & Celsus scribit: si hominem petiero, quem ob eam rem meum esse existimavi, quod 24 mihi traditus ab alio est, cum is ex hereditaria causa meus esset: rursus petenti mihi obstaturam exceptionem. §. 2. Si quis autem petat, fundum suum esse, eo quod Titius eum sibi tradiderit: sibi postea alia ex causa petat, causa adjecta 25, non debet summoverti exceptione. §. 3. Item Julianus scribit, Cum ego, & tu heredes Titio extitissetis, si tu partem fundi, quem totum hereditarium dicebas a Sempronio petieris, & victus fueris; mox eandem partem a Sempronio emero: agenti tibi mecum familiae eriscunda, exceptio obstabit: quia res iudicata sit inter te, & venditorem meum: nam & si ante eandem partem petissem, & agerem familiae eriscunda: obstaret exceptio: *Quod res iudicata sit inter me, & te.* §. 4. Eandem causam facit etiam origo petitionis. Ceterum si forte petiere fundum vel hominem, mox 26 alia causa nova post petitionem mihi accesserit, quae mihi dominium tribuat: non me repellat ista exceptio; nisi forte intermissum dominium (in) medio tempore rediit quodam postliminio. Quid enim, si homo, quem petieram, ab hostibus fuerit captus, mox postliminio receptus: hic exceptione summovebor: quia eadem res esse intelligitur. † At si ex alia causa dominium fuerim nactus, non nocebit exceptio. Et ideo si forte sub conditione res legata mihi fuerit, deinde medio tempore adquisito dominio petam, mox existente conditione legari rursus petam; putem, exceptionem non obstare: alia enim causa fuit prioris dominii: haec nova nunc accessit. §. 5. Itaque adquisitum quidem postea dominium aliam causam facit; mutata autem opinio petitoris non facit. Utpote opinabatur ex

(19. l. 5. supr. eod. (20. l. 18. supr. de except. (21. l. 17. l. 18. l. 25. in pr. infr. h. t. (22. v. l. 16. infr. eod. (23. l. 11. §. 9. l. 28. infr. eod. (24. §. 5. infr. h. l. 14. §. 2. l. 27. infr. eod. (25. d. §. 2. (26. l. 23. supr. de iudic. l. 23. §. 1. l. 42. supr. de liberali caus.

causa hereditaria, se dominium habere; mutavit opinionem, & coepit putare ex causa donationis: hæc 27 res non parit petitionem novam; nam quaecumque & undecumque dominium adquisitum habuit, vindicatione prima in iudicium deduxit. §. 6. Si quis iter petierit, deinde actum petat: puto fortius defendendum, aliud videri tunc petatum; aliud nunc: atque ideo exceptionem rei iudicatae cessare. §. 7. Hoc jure utimur, ut ex parte actoris in exceptione rei iudicatae hæc personæ 28 continerentur, quæ rem in iudicium deducunt. Inter hos erunt procurator, cui mandatum est, tutor 29, curator furiosi, vel pupilli, actor municipum: ex persona autem rei, etiam defensor numerabitur; quia adversus defensorem, qui agit, litem in iudicium deducit. §. 8. Si quis hominem a filiofamilias petierit, deinde eundem a patre petat: locum habet hæc exceptio. §. 9. Si egero cum vicino aquæ pluviae arcendæ, deinde alteruter nostrum prædium vendiderit, & emtor 30 agat, vel cum eo agatur: hæc exceptio nocet: sed de eo opere, quod jam erat factum, cum 31 iudicium acciperetur. §. 10. Item si rem, quam a te petierat, Titius pignori Sejo dederit, deinde Sejus pignoratitia adversus te utatur: distinguendum erit, quando pignori dedit Titius; & si quidem antequam peteret: non oportet ei nocere exceptionem; nam & ille petere debuit, & ego salvam habere debeo pignoratitiam actionem; sed si, posteaquam petiit, pignori dedit: magis est, ut noceat 32 exceptio rei iudicatae.

De identitate spectanda.

12. PAULUS (lib. 70. ad Edictum.)

Cum quaeritur, hæc exceptio noceat, necne: inspiciendum est, an 33 idem corpus sit;

13. ULPIANUS (lib. 75. ad Edictum.)

Quantitas eadem, idem jus.

De usufructu accrescente. 2. Differentia actionum personalium & realium. 3. De Interdicto, & rei vindicatione.

14. PAULUS (lib. 70. ad Edictum.)

Et an eadem causa petendi, & eadem 34 conditio personarum: quæ nisi omnia concurrunt, alia res est. † Idem corpus in hac exceptione, non utique omni pristina qualitate, vel quantitate servata, nulla adjectione, diminutioneve facta: sed pinguius pro communi utilitate accipitur. §. 1. Qui, cum partem usufructus haberet, totum petit: si postea partem ad crescentem 35 petat, non summovetur exceptio: quia usufructus non portio, sed homini 36 ad crescit. §. 2. Actiones in personam ab actionibus in rem hoc differunt, quod cum eadem res ab eodem mihi debeatur, singulas obligationes singulæ causæ sequuntur, nec ulla earum alterius petitione vitatur; at cum in rem ago non expressa causa, ex qua rem meam esse dico: omnes causæ una petitione adprehenduntur 37; neque enim amplius, quam 38 semel res mea esse potest; sapius autem deberi potest. §. 3. Si quis Interdicto egerit de possessione, postea in rem agens non repellitur per exceptionem: quoniam in Interdicto possessio, in actione proprietatis vertitur.

De pronuntiatione rem actoris esse, vel rem actoris non esse.

15. GAJUS (lib. 30. ad Edictum provinciale.)

Si inter me, & te controversia de hereditate sit; & quasdam res ex eadem tu possides, quasdam ego: nihil vetat, & me a te, & invicem 39 te a me hereditatem petere; quod si post rem iudicatam a me petere coeperis: interest, utrum meam esse hereditatem pronuntiatum sit, an contra: si meam esse, nocebit tibi rei iudicatae exceptio; quia eo ipso 40, quo meam esse pronuntiatum est, ex diverso pronuntiatum videtur, tuam non esse: si vero meam non esse, nihil de tuo jure iudicatum intelligitur; quia potest nec mea hereditas esse, nec tua.

16. JULIANUS (lib. 51. Digestorum.)

Evidenter enim iniquissimum est, proficere rei iudicatae exceptionem ei 41, contra quem iudicatum est.

(27. §. 1. supr. h. l. (28. l. 4. supr. h. t. (29. l. 22. l. 23. supr. de admin. & peric. tut. (30. l. 9. §. fin. supr. h. t. (31. l. 14. in fin. supr. de aqua & aqua pluv. (32. l. 3. in fin. supr. de pignorib. l. 63. supr. de re judic. (33. l. 13. l. 14. in pr. l. 21. §. 3. vers. sed si usufructum l. 10. supr. de except. l. 133. in fr. de verb. oblig. (34. l. 22. in fr. h. t. (35. l. 33. §. 1. supr. de usufr. (36. d. l. 33. in fin. (37. l. 11. §. 3. supr. h. (38. l. 3. §. 4. sup. de acquir. vel. amitt. poss. l. 159. in fr. de reg. jur. §. 6. Inst. de legat. (39. l. 1. §. 2. in fin. sup. si pars hered. pet. (40. l. 30. §. 1. vers. respondi. in fr. h. t. (41. l. 9. §. 1. in fin. l. 11. §. 3. in fin. supr. eod. l. 35. §. 1. supr. de rei vind. l. 16. §. 5. in fin. supr. de pignorib.)

De possessione.

17. GAJUS (lib. 30. ad Edictum provinciale.)

Si rem meam a te petero, tu autem ideo fueris absolutus, quod probaveris, sine dolo malo te desisse possidere; deinde postea coeperis 42 possidere, & ego a te petam: non nocebit mihi exceptio rei iudicatae.

18. ULPIANUS (lib. 80. ad Edictum.)

Si quis ad exhibendum egerit: deinde absolutus fuerit adversarius, quia non possidebat: & dominus iterum agat, nactus eo possessionem, rei iudicatae exceptio locum non habebit: quia 43 alia res est.

De hypothecaria actione.

19. MARCELLUS (lib. 19. Digestorum.)

Duobus diversis temporibus eandem rem pignori dedit: egit posterior cum priore pignoratitia, & obtinuit: mox ille agere simili actione instituit. Quæsitum est: an exceptio rei iudicatae obstaret? Si opposuerat exceptionem rei sibi ante pignoratitiam, & nihil aliud novum, & validum adjecerit: sine dubio obstabit; eandem enim quæstionem revocat in iudicium.

De eo, quod in prima petitione omissum fuit.

20. POMPONIUS (lib. 16. ad Sabinum.)

Si ex testamento actum sit cum herede ab eo, qui, cum totum argentum ei legatum erat, mensas dumtaxat sibi legatas putaret, earumque dumtaxat æstimationem in iudicio fecisset: postea eundem petiturum de argento quoque legato Trebatius ait: nec obtaturam ei exceptionem, quod non sit petatum, quod nec actor petere putasset: nec iudex in iudicio sensisset.

1. De grege. 2. De petitione duarum rerum, deinde unius.

3. De fundo, & usufructu. 4. De fideiussione pro servo.

21. IDEM (lib. 31. ad Sabinum.)

Si, cum argentum mihi testamento legatum esset, egerim cum herede, & postea, codicillis prolatis, vestem quoque mihi legatam esse appareat: non est deducta in superius iudicium vestis causa; quia neque litigatores, neque iudex de alio, quam de argento actum intelligant. §. 1. Si petiero gregem, & vel aucto, vel minuto numero gregis, iterum eundem gregem petam, obstabit mihi exceptio. Sed & si speciale corpus ex grege petam: si adfuit in eo grege, puto obtaturam exceptionem. §. 2. Si Stichum, & Pamphilum tuos esse petieris, & absoluto adversario Stichum tuum esse petas ab eodem: exceptionem obstare tibi, constat. §. 3. Si fundum meum esse petiero, deinde postea usufructum ejusdem fundi petam, qui ex illa causa, ex qua fundus meus erat, meus sit: exceptio mihi obstabit: quia, qui fundum habet, usufructum suum vindicare non 44 potest. † Sed si usufructum, cum meus esset, vindicavi, deinde proprietatem nactus, iterum de usufructu experiar: potest dici alia 45 res esse: quoniam, postquam nactus sum proprietatem fundi, definit meus esse prior usufructus, & jure proprietatis, quasi ex nova causa rursus meus esse coepit. §. 4. Si pro servo meo fideiusseris, & mecum de peculio actum sit; si postea tecum eo nomine agatur, excipiendum est de re iudicata.

De heredibus, & defuncto.

22. PAULUS (lib. 31. ad Edictum.)

Si cum uno herede depositi actum sit, tamen & cum ceteris heredibus recte agatur, nec exceptio rei iudicatae eis proderit: nam & si eadem quæstio in omnibus iudiciis vertitur; tamen personarum 46 mutatio, cum quibus singulis suo nomine agitur, aliam, atque aliam rem facit. Et si actum sit cum herede de dolo defuncti, deinde de dolo heredis ageretur: exceptio rei iudicatae non nocebit; quia de alia re agitur.

De sorte, & usuris.

23. ULPIANUS (lib. 3. Disputationum.)

Si in iudicio actum sit, usuraeque solæ petitae sint: non est verendum, ne noceat rei iudicatae exceptio circa fortis petitionem: quia enim non competit, nec opposita nocet. † Eadem erunt, & si quis ex bonæ fidei iudicio velit usuras tantum persequi: nam nihilominus futuri temporis cedunt usurae; quamdiu enim manet contractus bonæ 47 fidei, current usurae.

De replicatione rei iudicatae adversus exceptionem dominii.

25. JULIANUS (lib. 9. Digestorum.)

Si quis rem a non domino emerit, mox petente domino absolutus sit, deinde possessionem amiserit, & a domino petierit;

(42. l. 9. in pr. sup. h. t. (43. Adde l. 12. l. 13. sup. eod. (44. l. 78. in pr. sup. de jure dot. (45. l. 12. sup. h. t. (46. l. 7. §. 4. l. 14. in pr. sup. l. 27. in fr. eod. l. 2. C. quib. res judic. (47. l. 2. C. depositi.

Adversus exceptionem 48, si non ejus sit res, replicatione hac adjuvabitur, at si res judicata non sit.

De novo jur. actoris. 1. De redhibitione, & quanto minoris. 2. De negotiorum gestione & mandato.

25. IDEM (lib. 51. Digestorum.)

Si is, qui heres non erat, hereditatem petierit, & postea 49 heres factus eandem hereditatem petet: exceptione rei judicate non summovebitur. §. 1. Est in potestate emtoris, intra sex menses redhibitoria agere mallet, an ea, quæ datur, *Quantum minoris homo, cum veniret, fuerit.* Nam posterior actio etiam redhibitionem 51 continet, si tale vitium in homine est, ut eum ob id actor emtorus non fuerit: quare vere dicetur, eum, qui alterutra earum egerit, si altera postea agat, rei judicate exceptione summoverti. §. 2. Si te negotiis meis obtuleris, & fundum nomine meo petieris: deinde ego hanc petitionem tuam ratam non habuero, sed mandavero tibi, ut ex integro eundem fundum peteres: exceptio rei judicate non obstat; alia enim res facta est, interveniente mandato. † Idem est, si non in rem 52, sed in personam actum fuerit.

De jure altius tollendi. 1. De fundo & insula e regione ejus in flumine nata.

26. AFRICANUS (lib. 9. Quæstionum.)

Egi tecum, jus mihi esse, ades meas usque ad decem pedes altius tollere: post ago, jus mihi esse usque ad viginti pedes altius tollere: exceptio rei judicate procul dubio obstat. Sed & si rursus ita agam, jus mihi esse altius ad alios decem pedes tollere: obstat exceptio; cum aliter superior pars jure haberi non possit, quam si inferior quoque jure habeatur. §. 1. Item si, fundo petito, postea insula, quæ e regione ejus in flumine nata erit, petatur, exceptio obstatuta est.

De indemnitate.

27. NERATIUS (lib. 7. Membranatum.)

Cum de hoc, an eadem 53 res est, quaeritur, hæc spectanda sunt: personæ 54; id ipsum, de quo agitur; causa proxima actionis; nec jam interest, qua ratione quis eam causam actionis competere sibi existimasset 55; perinde, ac si quis, posteaquam contra eum judicatum esset, nova instrumenta 56 causæ suæ reperiisset.

De auctore, & successoribus.

28. PAPINIANUS (lib. 27. Quæstionum.)

Exceptio rei judicate nocebit ei, qui in dominium successit 57 ejus 58, qui judicio expertus est.

De libertate. 1. De pignore.

29. IDEM (lib. 11. Responsum.)

Judicata quidem rei præscriptio coheredi, qui non litigavit, obstat non potest: nec in servitutem videtur peti post rem pro libertate judicatam, nondum (ex) causa fideicommissi manumissus: sed Prætoris oportet in ea re sententiam scrivari, quam pro 59 parte victi præstare non potest. † Nam & cum alterum ex coheredibus inofficiosi quæstio tenuit; aut etiam duobus separatim agentibus alter obtinuit: libertates competere placuit. Ita tamen, ut officio judicis indemnitati victoris, futuri quoque manumissoris consulatur. §. 1. Si debitor de dominio rei, quam pignori dedit, non admonito 60 creditore causam egerit, & contrariam sententiam acceperit: creditor in 61 locum victi successisse non videbitur; cum pignoris conventio sententiam præcesserit.

De causa intestati & ex testamento. 1. De actione hypothecaria.

30. FAULUS (lib. 14. Quæstionum.)

Ex sextante heres institutus, qui intestato legitimus heres esse potest, cum de jure testamenti faceret quæstionem ab uno ex institutis dimidiam partem hereditatis petiit, nec obtinuit. Videtur in illa petitione etiam partem sextantis vindicasse: & ideo si coeperit ab eodem ex testamento eandem portionem petere, obstat ei exceptio rei judicate. §. 1. Latinus Lærgus, cum de hereditate inter Mævium, ad quem pertinebat, & Titium, qui controversiam moverat, transigeretur, traditio rerum hereditarium Mævio heredi a Titio facta est, in qua traditione etiam fundum ei suum proprium, quem ante multos annos avo ejusdem Mævii heredis obligaverat, quemque alii postea in obligationem deduxerat,

ex causa pacti tradidit; his gestis posterior Titii creditor res suam persecutus est, & obtinuit; post hoc judicium Mævius heres reperit in rebus avitis chirographum ejusdem Titii ante multos annos conscriptum, per quod apparuit, eum fundum, qui in causam transactionis venerat, etiam avo suo ab eodem Titio fuisse obligatum; cum ergo constet, prius avo Mævii heredis in obligationem eundem fundum datum, de quo Mævius superatus est: Quæro, an jus avi sui, quod tunc, cum de eodem fundo ageretur, ignorabat, nulla exceptione opposita exequi possit? Respondi: si de proprietate fundi litigatur, & secundum actorem pronunciatum fuisset, diceremus, petenti ei, qui prior judicio victus est, obstaturam rei judicate exceptionem: quoniam de ejus quoque jure quæsitum videtur, cum actor petitionem implet: quod si possessor absolutus, amissa possessione eundem ab eodem, qui prius non obtinuit, peteret: non obesset ei exceptio: nihil enim in suo judicio de jure ejus statutum videretur. Cum autem pignoratitia actum est adversus priorem creditorem, potest fieri, ut de jure possessoris non sit quæsitum: quia non, ut in proprietatis quæstione, quod meum est, alterius non 62 est, ita in obligatione utique consequens est ut non sit alii obligatum, quod hic probabit (sibi) teneri: & probabilius dicitur non obstat exceptionem: quoniam de jure possessoris quæsitum non est, sed de sola obligatione. In proposita autem quæstione magis me illud movet, numquid pignoris jus extinctum sit dominio adquisito: neque enim potest pignus perseverare domino 63 constituto creditore: actio tamen pignoratitia competit, verum est enim, & pignori datum, & satisfactum non esse: quare puto non obstat rei judicate exceptionem.

De rei vindicatione, & conditione.

31. IDEM (lib. 3. Responsum.)

Paulus respondit, ei, qui in rem egisset, nec tenuisset, postea condicenti 64 non obstat exceptionem rei judicate.

TIT. III.

DE DIVERSIS TEMPORALIBUS PRÆSCRIPTIONIBUS, ET (DE) ACCESSIONIBUS POSSESSIONUM.

Quid sit experiendi potestatem habere.

1. ULPIANUS (lib. 74. ad Edictum.)

Quia tractatus de utilibus diebus frequens est, videamus, quid sit, *experiendi potestatem habere.* † Et quidem in primis exigendum est, ut sit facultas agendi 3: neque sufficit reo experiendi secum facere potestatem, vel habere eum, qui se idonee defendat; nisi actor quoque nulla idonea causa impediatur experiri. † Proinde sive apud hostes sit, sive Republicæ causa absit, sive in vinculis sit, aut (si) tempestate in loco aliquo, vel (in) regione detineatur, ut neque experiri, neque mandare possit: experiendi potestatem non habet. † Plane is, qui valetudine impeditur, ut mandare possit: in ea causa est ut experiendi habeat potestatem. † Illud utique neminem fugit, *experiendi potestatem non habere eum, qui Prætoris copiam non habuit; proinde hi dies cedunt, quibus jus Prætor reddit.*

De die intercalari.

2. MARCELLUS (lib. 6. Digestorum.)

In tempore constituto 4. judicatis, an intercalaris dies proficere iudicato necne, debeat, quaeritur: item de tempore, quo lis perit? Sic sine dubio existimandum est, ut auctum litis tempus intercalari die existimetur: veluti si de usucapione sit quæstio, quæ tempore constituto expleri solet; aut de actionibus, quæ certo tempore finiuntur, ut ædilitiæ pleræque actiones; & si quis fundum ea lege 5 vendiderit, *ut nisi in diebus triginta pretium esset solutum, inemptus esset fundus,* dies intercalaris proficiet emtori: mihi contra videatur.

De prædiis, & mancipiis.

3. MODESTINUS (lib. 6. Differentiarum.)

Longæ possessionis præscriptionem tam in prædiis, quam in mancipiis locum habere manifestum est.

Si servus hereditarius, vel captus ab hostibus, satis acceperit.

4. JAVOLENUS (lib. 7. Epistolarum.)

Si servus hereditarius, aut ejus, qui in hostium potestate sit satis acceperit, continuo dies satisfactionis cedere incipiet 6: intueri enim debemus, an experiendi potestas fuerit adversus eum, qui

62. l. 15. sup. h. t. l. 40. §. 2. in fin. sup. de procurat. (63. l. 29. sup. de pignorat. act. l. 45. inf. de reg. jur. (64. l. 25. in fin. sup. h. t.

TIT. III. (1. lib. 7. C. 33. & seq. (2. Lib. 7. C. 47. (3. l. 25. in fin. inf. de stipul. servor. (4. l. 2. l. 3. C. de usur. rei judic. (5. l. 2. sup. de lege commiss. (6. Immo vide l. 9. in pr. sup. si quis. cautio. obli-

(48. l. ult. supr. de Publiciana. (49. l. 9. in pr. supr. h. t. (50. l. 18. in pr. supr. de adilit. edict. (51. l. 43. §. 6. supr. d. t. (52. l. ult. infr. h. t. (53. l. 12. l. 13. sup. h. t. (54. l. 22. supr. eod. (55. l. 11. §. 1. supr. eod. (56. l. 4. C. de re judic. (57. l. 9. §. fin. supr. h. t. (58. Adde l. 3. in fin. sup. de pignorib. (59. l. 9. in fin. sup. de liberali caus. (60. l. 63. vers. scientibus. supr. de re judic. (61. l. 3. supr. de pignorib.

obligatus est, non 7 an is agere poterit, qui rem in obligationem deduxerit; alioquin erit iniquissimum, ex conditione actorum obligationes reorum extendi, per quos nihil factum erit, quominus cum his agi possit.

De vitio auctoris. 1. Si heres debitoris pignus ab extraneo emerit

5. ULPIANUS (lib. 3. Disputationum.)

An vitium auctoris, vel donatoris, ejusve, qui mihi rem legavit, mihi noceat, si forte auctor meus iustum initium possidendi non habuit, videndum est? Et puto neque nocere & neque prodesse: nam denique & usucapere possum, quod auctor meus usucapere non potuit. §. 1. Ex facto propositum est, quondam, cum rem pignori dedisset, eandem distraxisse, heredemque ejus redemisse: quaeritur, an heres adversus pignoris perfectionem exceptione longae possessionis uti possit; Dicebam, hunc heredem, qui pignus ab extraneo redemit, posse exceptione uti: quia in extranei locum successit, non in ejus, qui pignori dederat: quem admodum si ante redemisset, sic deinde heres extitisset.

De re duobus separatim vendita. 1. De lege commissoria. De redhibitione.

6. AFRICANUS (lib. 9. Quaestionum.)

Si duobus eandem rem separatim vendiderim, ea possessio, quae utramque venditionem praecesserit, soli priori emptori, cui res & tradita sit, proficit. Denique & si quam rem tibi vendiderim rursus a te emam, & Titio vendam: & meam omnem, & tuam possessionem Titio accessurum; videlicet quod & te mihi, & ego ei possessionem praestare debemus. §. 1. Vendidi tibi servum, & convenit, ut 11, nisi certa die pecunia soluta esset, inemptus esset: quod cum evenerit, quaesitum est, quid de accessione tui temporis putares? Respondit, id quod servetur, cum redhibitio sit facta: hunc enim perinde haberi, ac si retrorsus homo mihi venisset: ut scilicet, si venditor possessionem postea nactus sit: & hoc ipsum tempus, & quod venditionem praecesserit, & amplius accessio hae ei detur cum eo, quod apud eum fuit, a quo homo redhibitus sit.

De piscatione.

7. MARCIANUS (lib. 3. Institutionum.)

Si quisquam in fluminis publici diverticulo solus pluribus annis piscatus sit, alterum eodem jure uti prohibet. 12

De tempore, quo servus in fuga est.

8. ULPIANUS (lib. 1. Regularum.)

In accessione temporis, & id tempus, quo in fuga sit servus, domino ejus procedere verum est.

De rebus mobilibus.

9. MARCIANUS (lib. 5. Regularum.)

Rescriptis quibusdam Divi Magni Antonini cavetur, ut in rebus mobilibus locus sit praescriptioni diutinae possessionis.

De bonis vacantibus.

10. PAPINIANUS (lib. 13. Responsorum.)

Intra quatuordecim annos vacantium bonorum delator facta denunciatione destitit: post quatuordecim annos secundo delatori venienti prior nunciatio, quominus praescriptione temporis summoveatur, non proderit: nisi prioris praevicatio 14 detegerit, quo declarato, praescriptio, sed & negotii quaestio perimetur. §. 1. Quadriennii tempus, quod bonis vacantibus nunciandis praescriptum est, non ex opinione hominum, sed de substantia vacantium bonorum dinumeratur. Quatuordecim anni post irritum testamentum factum, & intestati possessionem ab omnibus repudiatam, qui gradatim petere potuerunt, vel temporis finem, quod singulis praestitutum est, computabuntur.

De vitio defuncti, & ignorantia heredis.

11. IDEM (lib. 2. Definitionum.)

Cum heres in jus omne defuncti succedit, ignorantia 16 sua defuncti vitia non excludit: veluti cum scias alienum illum, illo, vel precario possidet: quamvis enim precarium heredem ignorantem non teneat, nec Interdicto 17 recte conveniatur: tamen usucapere non poterit, quod 18 defunctus non potuit. Idem juris est, cum de longa possessione quaeritur, neque enim recte defendetur, cum exordium ei bonae fidei ratione non tueatur.

(7. Immo vide l. 1. in pr. sup. h. l. l. 25. inf. de stipulat. servor. (8. l. 7. §. 6. sup. pro emptore. l. 3. C. de peric. & commodo rei vend. (9. l. 12. inf. h. t. (10. l. 13. C. de rei vind. (11. l. 2. sup. de lege commiss. (12. obli. l. 45. in pr. sup. de usurp. & usucap. (13. v. l. 1. C. de quadriennii praescri. (14. Fac. l. ult. C. si advers. fisc. (15. l. 9. §. 12. sup. de hered. instit. (16. l. 4. §. 15. sup. de usucap. (17. Immo vide l. 3. in fin. sup. de precario. (18. Fac. l. 13. in pr. sup. de usurp. & usucap. adde l. 1. C. de usucap. pro hered.

De distractione pignoris.

12. PAULUS (lib. 16. Responsorum.)

Creditor, qui praescriptione longae possessionis a possessore pignoris summoveri possit, pignus distraxit 19: Quae, an possessori salva sit exceptio adversus emptorem? Paulus respondit, etiam adversus emptorem eandem exceptionem competere. 20

De quaestionibus fisci. 1. De rationibus Reipublicae.

13. HERMOGENIANUS (lib. 6. Juris Epitomarum.)

In omnibus fisci quaestionibus, exceptis causis, in quibus minor tempora servari specialiter constitutum est, viginti annorum praescriptio custoditur. §. 1. Reipublicae rationes subscriptae & expunctae adversus eum quidem, qui administravit, ultra viginti 21: adversus heredem vero, ultra decem annos retractari (non) possunt.

De accessionibus possessionum in genere. 1. De successoribus, & his, qui successorum loco habentur. 2. De emptore.

3. De pignore 4. De negotio. 5. De distractione pignoris.

14. SCAEVOLA (lib. sing. Quaestionum publice tractatarum.)

De accessionibus possessionum nihil in perpetuum, neque generaliter definire possumus: consistunt enim in sola aequitate. §. 1. Plane tribuntur his, qui in locum aliorum succedunt, sive ex contractu, sive voluntate: heredibus 22 enim, & his, qui successorum loco habentur, datur accessio testatoris. §. 2. Itaque si mihi vendideris 23 servum; utar accessione tua. §. 3. Et si mihi pignori dederis, & ego eandem rem alii pigneravi: meus creditor utetur accessione tui temporis, tam adversus extraneum, quam adversus teipsum, quamdiu pecuniam mihi non exsolveris: nam qui me potior est, cum ego te superaturus 24 sim; multo magis 25 adversus te obtinere debet: sed si pecuniam mihi solveris, hoc casu accessione tua non utetur. §. 4. Item, si, absente te, is, qui negotia tua videbatur administrare, servum mihi vendiderit tuque reversus ratum habueris: omnimodo accessione utar. §. 5. Item, si mihi pignori dederis, & convenerit, nisi pecuniam solvisses, licere ex pacto pignus vendere, idque vendiderim: emptori accessio tui temporis dari debet: licet invito te pignora distracta sint; jam enim illo in tempore, quo contrahebas, videri concessisse venditionem, si pecuniam non intulisses.

De die capto. 1. De auctore proximo, & remoto. 2. De mandato. 3. De emtione a filiofamilias, vel servo. 4. Vel a tutore, vel a curatore. 5. De tempore quo venditor possedit, vel non. 6. Si heres vendiderit.

15. VENULEJUS (lib. 5. Interdictorum.)

In usucapione 26 ita servatur, ut etiam si minimo momento novissimi diei possessa sit res, nihilominus repleatur usucapio; nec totus dies exigitur 27 ad explendum constitutum tempus. §. 1. Accessio possessionis fit non solum temporis, quod apud eum fuit, unde is emit sed & qui ei vendidit, 28, unde tu emit. Sed si medius aliquis ex auctoribus non possederit; praecedentium auctorum possessio non proderit, quia conjuncta non est: sicut nec ei, qui non possidet, auctoris possessio accedere potest. §. 2. Item adjiciendum est, unde emit, aut unde is emit, cui tu emendum mandaveras, & quod apud eum, qui vendendum mandavit: quod si is quoque, cui mandatum erat, alii vendendum mandaverit, non aliter hujus, qui postea mandaverat, dandam accessionem Labeo ait, quam si id ipsum dominus ei permiserit. §. 3. Sed & si a filio vel servo rem emero, accessio temporis, & quo apud patrem aut dominum fuit, ita danda est mihi, si aut voluntate patris dominive, aut cum administrationem peculii haberet, vendidit. §. 4. Item danda est accessio cum eo, quod apud pupillum fuit, a cujus tutore, cum is tutelam ejus administraret, emit. Idemque in eo, qui a curatore pupilli furiosive emerit, servandum est: & si ventris nomine, aut ejus, quae rei servandae causa in possessione esset, dotis suae nomine diminutio facta sit: nam id quoque temporis accedit. §. 5. Haec autem accessiones non tam late accipiendae sunt, quam verba earum patent: ut, etiam si post venditionem traditionemque rei traditae apud venditorem res fuerit, proficiat id tempus emptori; sed illud solum, quod ante 29 fuit, licet ven-

(19. l. 5. in fin. sup. h. t. (20. arg. l. 143. infr. de reg. jur. (21. l. 8. inf. de admin. rer. ad civit. pertin. (22. §. 12. Inst. de usucap. (23. l. 15. §. 1. inf. h. t. l. 2. §. 20. sup. pro emt. l. un. vers. hoc tantummodo. C. de usucap. trans. form. l. 11. C. de praescript. longi temp. §. 13. Inst. de usucap. (24. l. 2. §. 17. sup. ad SC. Trebell. (25. Excip. l. 16. sup. qui potior. in pign. (26. l. 6. sup. de usurp. & usucap. (27. Immo vide l. 6. infr. de oblig. & act. (28. l. 14. §. 2. sup. h. t. (29. l. 14. in pr. sup. de usurp. & usucap.

ditionis

ditionis tempore eam rem venditor non habuerat. §. 6. Ei, cui heres rem hereditariam vendidit, & heredis tempus, & defuncti debet accedere.

Accessionem sine nostro tempore nobis non prodesse.

16. PAULUS (lib. 3. ad Sabinum.)

Accessio sine 30 nostro tempore 31 nobis prodesse non potest.

TIT. IV.

DE DOLI MALI, ET METUS EXCEPTIONE.

Propositio dicendorum. 1. Ratio exceptionis. 2. Unde dignoscatur dolus 3. De contractibus, testamentis, legibus.

1. PAULUS (lib. 71. ad Edictum.)

Quo lucidius intelligi possit hæc exceptio, prius 1 de causa videamus, quare proposita sit: deinde 2 quemadmodum dolo fiat, per quæ intelligemus, quando obstat exceptio; deinde adversus 3 quas personas locum habeat: novissime inspiciemus, intra quæ 4 tempora competit exceptio. §. 1. Ideo 5 autem hanc exceptionem Prætor proposuit, ne cui dolus suus per occasionem Juris civilis 6 contra naturalem æquitatem proficiat. §. 2. Sed, an dolo quid factum sit, ex facto intelligitur. §. 3. Et quidem dolo fit, tam in contractibus 7, quam in testamentis 8, quam in Legibus 9.

De causa hujus exceptionis. 1. Propositio dicendorum. Quatenus hæc exceptio sit in personam, 2. Et in rem. 3. De causa stipulationis. 4. De pacto. 5. De in factum exceptionibus. 7. De usuris in futurum acceptis. 7. De statulibero.

2. ULPIANUS (lib. 76. ad Edictum.)

Palam est autem, hanc exceptionem ex eadem 10 causa propositam, ex qua causa proposita est de dolo malo actio. §. 1. Sequitur, ut videamus, in quibus causis locum habeat exceptio, & quibus personis objiciatur. Et quidem illud annotandum est, quod specialiter 11 e primendum est, de cujus dolo quis queratur: non in rem, *Si in ea re dolo malo factum est*: sed sic, *Si in ea re nihil dolo malo actoris factum est*. Docere igitur debet is, qui objicit exceptionem, dolo malo actoris factum; nec sufficit ei, ostendere in re esse dolum: aut, si alterius dicat dolo factum: eorum personas specialiter debet enumerare; dummodo hæc sint, quarum dolus noceat, §. 2. Plane ex persona ejus, qui exceptionem objicit, in rem opponitur exceptio: neque enim queritur, adversus quem commissus sit dolus, sed an in ea re dolo malo factum sit a parte actoris. §. 3. Circa primam speciem, quibus ex causis exceptio hæc locum habeat, hæc sunt, quæ tractari possunt. † Si quis sine causa ab aliquo fuerit stipulatus, deinde ex ea stipulatione experiatur: exceptio utique doli mali ei nocebit, licet enim eo tempore, quo stipulabatur, nihil dolo malo admiserit: tamen dicendum est, eum, cum litem contestatur, dolo facere, qui perseveret ex ea stipulatione petere. † Et si, cum interponeretur, justam causam habuit; tamen nunc nullam idoneam causam habere videtur. † Proinde & si creditor pecuniam stipulatus est, nec 12 creditur: & si certa fuit causa stipulationis, quæ tamen aut non est secuta, aut finita est: dicendum erit, nocere exceptionem. §. 4. Item queritur, si quis pure stipulatus sit certam quantitatem, quia hoc actum sit, sed post stipulationem interpositam pactum sit, ne 13 interim pecunia usque ad certum diem petatur: an nocet exceptio doli? Et quidem (&) de pacto 14 convento excipi posse, nequaquam ambigendum est; sed & si hac quis exceptione uti velit, nihilominus poterit: dolo enim facere eum, qui contra pactum petat, negari non potest. §. 5. Et generaliter sciendum est, *ex omnibus in factum exceptionibus, doli oriri exceptionem*: quia * dolo facit, quicumque 15 id, quod quaqua exceptione elidi potest, petit: nam & si inter 16 initia nihil dolo malo facit, attamen nunc petendo facit dolose: nisi si talis sit ignorantia 17 in eo, ut dolo careat. §. 6. Non male dictum est, si creditor usuras in futurum acceperit, deinde pecuniam nihilominus petat, antequam id tempus pratereat, cujus temporis usuras accepit, an doli exceptione repellatur? &

(30. l. 13. §. pen. supr. de acquir. vel amitt. poss. (31. l. 15. §. 1. sup. h. t.

TIT. IV. (1. §. 1. inf. h. l. (2. §. 2. inf. h. l. (3. l. 2. §. 1. inf. h. t. (4. l. 5. §. fin. inf. eod. (5. l. 1. in pr. sup. de dolo malo. (6. l. 5. C. de inutil. stipul. §. 1. Inst. de except. l. 36. inf. de verb. oblig. (7. l. 13. §. 4. sup. de act. emi. (8. l. 1. l. 2. sup. si quis aliquem testari, l. 4. sup. de inoffic. testam. l. 77. §. 31. in fin. sup. de legat. 2. (9. l. 30. sup. de legib. l. ult. infr. ad leg. Corn. de fals. (10. l. 1. §. 1. sup. h. t. (11. l. 4. §. 33. infr. eod. (12. l. 3. C. de non numerata pecun. §. 2. Inst. de except. (13. §. 3. Inst. d. t. (14. d. §. 3. in fin. l. 7. §. 4. sup. de pact. (15. l. 8. l. 12. inf. h. t. (16. §. 3. sup. h. l. (17. l. 177. in fin. infr. de reg. jur.

potest dici dolo eum facere: * accipiendi enim usuras distulisse 18 videtur petitionem in id tempus, quod est post diem usurarum præfitarum: & tacite convenisse interim se non petiturum. §. 7. Item queritur, si statuliberum mercatus quis fuerit iustum decem dare: cum hoc ignoraret; & duplam stipulatus fuerit, deinde decem acceperit? Evicto eo in libertatem, agere ex duplæ stipulatione potest: sed nisi decem, quæ implendæ conditionis causa acceperit, deduxerit: exceptione summovendus erit: & hæc ita Julianus quoque scripsit. Si tamen ex re emtoris, vel ex peculio, quod ad emtorem pertinebat, pecuniam dederit statuliber, potest dici, exceptionem non nocere: quia dolo non faceret.

3. PAULUS (lib. 71. ad Edictum.)

Item si ob id, quod, antequam dominium ad me transferatur, venditori dederit decem; & agam ex emto, ut decem recipiam: ita puto competere mihi actionem, si paratus sim, ex duplæ stipulatione eum liberare.

De eo, qui dolo non mandat. 1. De promissione agroti. 2. De compromisso. 4. De pupillo, & ceteris quibus non recte solvitur. 5. De emtione servi fugitivi. 6. De transactione & venditione nominis. 7. De re principali, & pœna. 8. De pignore. 9. Si minor donaverit. 10. De petitione ex testamento. 11. De hereditate, & legato. 13. De replicatione doli. 14. De Sc. Macedoniano. 15. De doli clausula. 16. De parente, patrono, & heredibus. 17. De his, qui sunt alieni juris. 18. De procuratore. 19. De mandato. 20. Delegatione. 21. De dote. 23. De tutore, 24. Et protutore. 25. De curatore. 26. De minore, pupillo, furioso. 27. De dolo auctoris. 32. Si non dominus, qui rem vendidit, domino successerit. 33. De exceptione metus.

4. ULPIANUS (lib. 76. ad Edictum.)

Apud Celsum queritur: Si, cum Titio mandassent creditores hereditarii, ut 19 adiret hereditatem, unus non mandasset accipiendi ejus causa, mandaturus alioquin, si non foret hic aditurus, deinde agat: an exceptione repellatur? Et ait Celsus, doli 20 eum exceptione repellendum. §. 1. Julianus scripsit, Si quis, cum æger esset, centum aureos uxoris suæ consobrino spondidisset, volens scilicet eam pecuniam ad mulierem pervenire, deinde convalesceret, an exceptione uti possit, si conveniatur? Et refert, Labeoni placuisse, doli mali uti eum posse. §. 2. Si in arbitrum compromiserimus, deinde cum non stetissem ob adversam 21 valetudinem, pœna commissa est: an uti possim doli exceptione? Et ait Pomponius, prodesse mihi doli exceptionem. §. 3. Item queritur, si cum eo, a quo tibi sexaginta deberentur, compromiseris, deinde per imprudentiam pœnam centum stipulatus fueris: Labeo putat, convenire officio arbitri, jubere tantum tibi dari, quantum re vera debeatur: & si non fiat, non vetare, ne quid amplius petatur: sed etiam si id omisum fuerit, peti posse, quod debetur, Labeo dicit: & si forte pœna petatur, doli mali exceptionem profuturam. §. 4. Si quis pupillo solverit sine tutoris auctoritate id, quod debuit, exque ea solutione locupletior 22 factus sit pupillus: rectissime dicitur, exceptionem petentibus nocere: nam & si mutuum acceperit pecuniam, vel ex quo alio contractu locupletior factus sit; dandam esse exceptionem. † Idemque & in ceteris erit dicendum, quibus non recte solvitur: nam si facti sint locupletiores, exceptio locum habebit. §. 5. Item Labeo scribit, si quis fugitivum esse sciens, emerit servum, & si stipulatus fuerit, *fugitivum non esse*, deinde agat ex stipulatu; non esse eum exceptione repellendum, quoniam hoc convenit: quamvis ex emto actionem non haberet: sed si non 23 convenisset, exceptione repellatur. §. 6. Quod si is, cui pecunia debeatur, cum debitore decedit, & nomen ejus vendidit Sejo, cui debitor mandaverat, ut nomen emerit, deque ea re emtor stipulatus est: deinde creditor eam pecuniam retinet, quam per judicem abstulit: an emtor ex stipulatu possit experi? Et Oflius putat, si venditor nominis paratus non sit reddere, quantum ab emtore acceperit, non nocituram exceptionem doli mali: & puto sententiam Oflii veram. §. 7. Labeo ait: si de homine petito secundum actorem fuerit judicatum, & jussu judicis satisfatum sit, *hominem intra certum diem tradi*: & si traditus non fuisset, pœnamque stipulatus sit: petitorum, qui & hominem vindicat 24, & pœnam petit, exceptione esse repellendum: iniquum enim esse, (&) hominem possidere 25, & pœnam exigere. §. 8. Item queritur, si uniones tibi pignori dederis, & conve-

(18. l. 57. in pr. supr. de pact. (19. l. 32. supr. mandati. (20. l. ult. sup. de dolo malo. (21. Adde l. 2. §. 3. supr. si quis caution. (22. l. 13. in fin. sup. de condic. indeb. l. 3. in pr. sup. commodat. l. 15. l. 47. inf. de solution. §. 2. Inst. quib. alien. licet. (23. l. 27. C. de evict. (24. l. ult. in fin. supr. de eo quod certo loco. (25. l. 28. supr. de act. emi.

merit, ut soluta pecunia redderentur: & hi uniones culpa tua perierint, & pecuniam petas: Extat Nervæ, & Atilicini sententia, dicentium, ita esse excipiendam: *Si inter me, & te non convenit, ut soluta pecunia uniones mihi reddantur*: sed est verius, exceptionem doli mali nocere debere. §. 9. Si minor mihi infantem donaverit, deinde eum vindicet: exceptione doli mali repellendus est, nisi 26 alimenta reddat, & si quis alius sumtus probabilis in eum factus sit. §. 10. Præterea sciendum est, si quis quid ex testamento contra 27 voluntatem petat, exceptione eum doli mali repelli solere: & ideo heres, qui non habet voluntatem, per exceptionem doli repellitur. §. 11. Si quis ex uncia heres sit scriptus, ex qua ducenta consequi potuit, deinde propter hoc, legatum, in quo centum erant, prætulit 28, ne molestiis hereditariis implicaretur: an, si legatum petat, exceptione doli mali summoveatur? Et ait Julianus, non esse eum summovendum; quod si a substituto pretium accepit, vel quod pretii loco haberi posset, ne adeat hereditatem; petens legatum, dolo (inquit) facere intelligitur, ac per hoc doli exceptione repellitur. §. 12. Quæsitum est, si, cum fundi usumfructum haberem, cum fundum volente me vendideris: an vindicanti mihi usumfructum exceptio sit objicienda? Et hoc jure utimur, ut exceptio doli noceat. §. 13. Marcellus ait, *adversus doli exceptionem* 29 non dari replicationem doli. Labeo quoque in eadem opinione est; ait enim, iniquum esse, communem malitiam petitori quidem præmio esse, ei vero, cum quo ageretur, poenæ esse: cum longe æquum sit, ex eo, quod perfide gestum est, auctorem nihil consequi. §. 14. Contra *Senatusconsulti quoque Macedoniani exceptionem* de dolo dandam replicationem, ambigendum non esse, eamque nocere debere, etiam constitutionibus & sententiis auctorum cavetur. §. 15. Labeo, & si ex stipulatu actio competat propter doli clausulam, tamen nocere doli exceptionem ait: *Si adversus ea*, inquit, *factum erit*, posse enim petitorum, antequam stipulatio committatur, nihil dolo malo fecisse, & tunc facere, cum petat; propter quod exceptionem esse necessariam. §. 16. *Adversus* 30 *parentes, patronosque*, neque doli exceptio, neque alia quidem, quæ patroni, parentisve opinionem apud bonos mores suggillet, competere potest; in factum tamen erit excipiendum: ut, si forte pecunia non numerata dicatur, objiciatur exceptio pecuniæ non numeratæ. † Nihil autem interest, utrum patronus ex suo contractu, an vero (ex) alieno conveniatur: semper 31 enim reverentia ei exhibenda est tam vivo, quam defuncto. Si autem cum herede liberti patronus agat, puto excipere debere de dolo patroni heredem liberti: libertum autem, de dolo patroni, & si ab herede ejus conveniatur, minime 32 exceptionem objecturum: namque convenit tam vivo quam mortuo patrono a liberto honorem exhiberi. † In stipulatione plane doli clausula non erit detrahenda: quia ex doli clausula non de dolo actio intenditur, sed ex stipulatu. §. 17. In hac exceptione, & de dolo servi, vel alterius personæ juri nostro subjectæ excipere possumus: & de eorum dolo, quibus acquiritur. Sed de servorum & filiorum dolo, si quidem ex peculiari eorum negotio actio intendatur, in infinitum exceptio objicienda est. † Si autem non ex peculiari causa, tum de eo dumtaxat excipi oportet, quia admissus sit in ipso negotio, quod geritur: non etiam si postea aliquis dolus intervenisset: neque enim esse æquum, servi dolum amplius domino nocere, quam in quo opera ejus esset usus. §. 18. Quæsitum est, an de procuratoris 33 dolo, qui ad agendum tantum datus est, excipi possit? Et puto, recte defendi, si quidem in rem suam procurator datus sit: etiam de præterito ejus dolo (hoc est, si ante acceptum iudicium dolo quid fecerit) esse excipiendum; si vero non in rem suam: dolum præsentem in exceptione conferendum. Si autem is procurator sit, cui omnium rerum administratio concessa est: tunc 34 de omni dolo ejus excipi posse Neratius scribit. §. 19. Mandavi Titio, ut a te stipularetur; deinde Titius Sejo; & stipulatus a te Sejus est, & iudicium edidit: Ait Labeo, excipiendum esse tam de meo, quam & Seji dolo. §. 20. Item quæritur: si debitor meus te circumveniebat, teque mihi reum dederit, egoque abs te stipulatus fuero, deinde petam: an doli mali exceptio obstet? Et magis est, ut non tibi permittatur, de dolo debitoris mei adversus me excipere;

(26. Vide tamen l. 27. in fin. sup. de rei vind. (27. l. 8. in fin. l. 17. §. 1. in fin. inf. h. t. l. 17. c. de fideicom. (28. l. 22. in fin. sup. si quis omiſſa causa testam. l. 17. in fin. l. 37. l. 89. sup. de legat. 1. (29. l. 154. in fin. pr. inf. de reg. jur. (30. l. 21. §. 1. sup. de dolo malo. l. 5. in fin. l. 7. §. 2. sup. de obseq. l. ult. c. qui & advers. quos in integr. (31. l. 9. sup. de obseq. (32. Immo vide l. 15. sup. de bon. poss. contractab. (33. l. 11. inf. h. t. (34. l. 5. in pr. sup. de tributaria.

cum 35 non ego te circumvenerim, adversus ipsum autem debitorem meum poteris experiri. §. 21. Sed & si mulier post admissum dolum debitorem suum marito in dotem delegaverit: idem probandum erit, de dolo mulieris non esse permittendum excipere, ne indotata fiat. §. 22. Apud Julianum quæsitum est: si heres foci, a quo dos peteretur, exciperet de dolo mariti, & mulieris, cui pecunia quæreretur: an obstatura esset exceptio ex persona mulieris? Et ait Julianus, si maritus ex promissione dotis ab herede foci petat; & heres excipiat de dolo filix, cui ea pecunia acquireretur, exceptionem obstare: dos enim, quam maritus ab herede foci petat, intelligitur (inquit) filix acquiri, cum per hoc dotem sit habitura. † Illud non explicat Julianus, an (&) de dolo mariti excipi possit: puto autem, eum hoc sentire, ut etiam de dolo mariti noceat exceptio: licet videatur nulla dos filix (ut ait) dari. §. 23. Illa etiam quæstio ventilata est apud plerisque, an de dolo tutoris exceptio pupillo experienti nocere debeat? Et ego puto utilius, & si per eas personas pupillis favetur: tamen dicendum esse, sive quis emerit a tutore rem pupilli, sive contractum sit cum eo in rem pupilli, sive dolo quid tutor fecerit, & ex eo pupillus locupletiar factus est: pupillo nocere 36 debere. † Nec illud esse distinguendum, cautum sit ei, an non: solvendo sit, an non, tutor: dummodo rem administret; unde enim divinat is, qui cum tutore contrahi? plane si mihi proponas, colluisse aliquem cum tutore, factum suum ei nocebit. §. 24. Si quis non tutor, sed pro tutore negotia gerat: an dolus ipsius noceat pupillo, videamus? Et puto, non nocere: nam si is, qui pro tutore negotia gerebat, rem vendiderit, & 37 usucapta sit; exceptionem non 38 nocere pupillo rem suam persequenti, etiam si ei cautum sit; quia huic rerum pupilli administratio concessa non fuit. † Secundum hæc magis opinor, de dolo tutoris 39 exceptionem pupillo esse objiciendam. §. 25. Quæ in tutore diximus, eadem in curatore quoque furiosi dicenda erunt: sed & in prodigi, vel minoris vigintiquinque annis. §. 26. De dolo autem ipsius minoris viginti quinque annis exceptio utique locum habebit. Nam & de pupilli dolo interdum esse excipiendum, nequaquam ambigendum est, ex ea ætate, quæ dolo non careat. † Denique Julianus quoque sæpissime scripsit, doli pupillos 40, qui prope pubertatem sunt, capaces esse. Quid enim, si debitor, ex delegato pupilli, pecuniam creditori ejus solvit? fingendus est (inquit) pubes esse, ne propter malitiam ignorantiam bis eandem pecuniam consequatur. † Idem servandum in furioso 41 ait, si, cum existimaretur compos mentis esse, jussit debitorem creditori solvere; vel si, quod exigit, domi habeat. §. 27. De auctoris dolo exceptio emtori 42 non objicitur. † Si autem accessione auctoris utitur: æquissimum visum est, eum, qui ex persona auctoris utitur accessione, pati dolum auctoris; & peræque traditur, rei 43 quidem coherentem exceptionem etiam emtori nocere: eam autem, quæ ex delicto personæ oriatur, nocere non oportere. §. 28. Si cum legitima hereditas Gaji Seji ad te perveniret, & ego essem heres institutus, per suaferis mihi per dolum malum, ne adeam hereditatem, & postquam ego repudiavi hereditatem, tu eam Sempronio cesseris pretio accepto; iſque a me petat hereditatem: exceptionem doli mali ejus, qui ei cessit, non potest pati. §. 29. Si quis autem ex causa 44 legati vindicet, aut is, cui ex causa donationis res præstita est, vindicet, an de dolo exceptionem patiat ex causa ejus, in cujus locum successerit? & magis putat Pomponius summovendum; & ego puto, exceptione eos esse repellendos: cum lucrativam 45 causam sint nacti. Aliud (autem) est enim emere, aliud ex his causis succedere. §. 30. Idem tractat Pomponius & in eum, qui pignori accepit, si Serviana vel hypothecaria actione experiatur: nam & hunc putat Pomponius summovendum; quia res ad eum, qui dolo fecit, reversura est. §. 31. Auctoris autem dolus (sicut diximus 46) emtori non objicitur. Sed hoc in emtore solo servabimus; item in eo, qui permutaverit, vel in solutum accepit: item in similibus, qui vicem emtorum continent. † Ceterum, si noxæ deditus quis sit, Pomponius putat, passurum exceptionem, quam ille pateretur, qui noxæ dedit. Proinde ex quacumque alia causa, quæ prope lucrativam habet acquisitionem, quæsiſſe quis

(35. l. 5. §. 5. inf. h. t. (36. l. 15. in pr. sup. de dolo malo. l. 3. §. 1. sup. de tributaria. l. 3. sup. quando ex facto tut. (37. Immo vide l. 48. in fin. pr. sup. de acquir. rer. domin. (38. Immo vide l. 2. sup. de eo, qui pro tutore. (39. l. 15. in pr. sup. de dolo malo. (40. l. 13. §. 1. sup. d. t. (41. l. 16. inf. h. t. (42. §. 31. infr. h. l. (43. l. 7. §. 1. sup. de except. (44. l. 6. sup. d. t. (45. §. 31. infr. h. l. (46. §. 27. sup. hic l. 7. §. 11. sup. de Public. act. l. 3. c. de peric. & commodo rei vend.

videatur, patietur exceptionem doli ex persona ejus, in cujus locum successit. Sufficit enim, si is, qui pretium dedit, vel vice pretii, cum sit bona fide emtor, ut non patiatur doli exceptionem ex persona auctoris: utique si ipse dolo caret. Ceterum si ipse dolo non careat, pervenietur ad doli exceptionem, & patietur de dolo suo exceptionem. §. 32. Si a Titio fundum emeris 47, qui Sempronii erat, isque tibi traditus fuerit pretio soluto. deinde Titius Sempronio heres extiterit, & eundem fundum Mavio vendiderit, & tradiderit: Julianus ait, æquius esse, Prætorē te tueri; quia 48 & si ipse Titius fundum a te peteret, exceptione in factum comparata, vel doli mali summoventur: & si ipse eum possideret, & Publiciana peteres, adversus excipientem, si non suus esset, replicatione uteris: ac per hoc intelligeret, eum fundum rursus vendidisse, quem in bonis non haberet. §. 33. Metus causa exceptionem Cassius non proposuerat, contentus doli exceptione, quæ est generalis. sed utilius visum est, etiam de metu opponere exceptionem; etenim distat aliquid (a) doli exceptione: quod exceptio doli personam 49 complectitur ejus, qui dolo fecit: enimvero metus causa exceptio in rem scripta est: *Si in ea re nihil metus causa factum est*; ut non inspiciamus, an is, qui agit, metus causa fecit aliquid, sed an omnino metus causa factum est in hac re a quocumque, non tantum ab eo, qui agit. Et quamvis de dolo auctoris exceptio non objiciatur, verumtamen hoc jure utimur, ut de metu non tantum ab auctore, verum a quocumque adhibito exceptio objici possit. §. 34. Illud sciendum est, hanc exceptionem de metu eum objicere debere, qui metum non solum a parente passus est, in cujus fuit potestate; ceterum parenti licere 51, deteriorē conditionem liberorum in rebus peculiariis facere: sed si se abstinerit hereditate paternā, succurrendum ei erit, ut alioquin succurratur.

Si quid quis pure debet, ei legetur sub conditione. 1. De via legata, & de lege Falcidia. 2. De donatione. 3. De dolo dispensatoris. 4. De venditione, & redhibitione. 5. De delegatione. 6. De tempore. 5. PAULUS (lib. 71. ad Edictum.)

Pure mihi debes decem: ea tibi sub conditione legavi; interim heres si petat, doli exceptione non est summovendus; cum possit etiam deficere conditio. Itaque legatorum stipulationem interponere debet: sed si non caveat heres, doli exceptione summoventur; expedit enim legatario retinere summam, quam mitti in possessionem rerum hereditariarum. §. 1. Si cui legata sit via & is, Lege Falcidia locum habente, totam eam vindicet, non solum oblata æstimatione quartæ partis: summoventur eum doli exceptione, Marcellus ait, quoniam suo commodo heres consultit. §. 2. Si donavi alicui rem, nec tradidero, & ille, cui donavi, non tradita possessione, in eo loco ædificaverit me sciente, & cum ædificaverit nactus sum ego possessionem, & petat a me rem donatam, & ego excipiam, quod supra 53 legitimum modum facta est: (an) de dolo replicandum est? dolo enim feci, qui passus sum eum ædificare, & non reddo impensas. §. 3. Actoris, qui exigendis pecuniis præpositus est, etiam posterior dolo domino nocet. §. 4. Si servus venit ab eo, cui hoc dominus permisit, & redhibitus 54 sit domino: agenti venditori de pretio exceptio opponitur redhibitionis; licet etiam is, qui vendidit, domino pretium solverit. Etiam mercis non traditæ exceptione summoventur, (&c) qui pecuniam domino jam solvit: & ideo is, qui vendidit, agit adversus dominum. Et eandem causam esse, Pedius ait, ejus, qui negotium nostrum gerens vendidit. §. 5. Si eum, qui volebat mihi donare supra legitimum modum, delegavero creditori meo: non poterit adversus petentem uti exceptione: quoniam editor suum petit. 55 In eadem causa est maritus: nec hic enim debet exceptione summoventur, qui suo nomine agit. Numquid ergo, nec de dolo mulieris excipiendum sit adversus maritum, qui dotem petit, non solum ducturus uxorem, nisi dotem accepisset; nisi jam divertit? Itaque 57 conditione tenetur debitor, qui delegavit, vel mulier, ut vel liberet debitorem, vel si solvit, ut pecunia ei reddatur. §. 6. Non solum sicut de dolo actio certo tempore finitur, ita etiam exceptio eodem tempore danda est; nam hæc perpetuo competit: cum actor quidem in sua potestate 59 habeat, quando utatur suo

jure: is autem, cum quo agitur, non habeat potestatem, quando conveniatur.

Si debitor pecuniam culpa creditoris amiserit. De pecunia soluta creditori creditoris.

6. GAIUS (lib. 30. ad Edictum provinciale.)

Si opera 60 creditoris acciderit, ut debitor pecuniam, quam soluturus erat, perderet: exceptione doli mali creditor removebitur. Idem est, & si creditori ejus numeratam pecuniam ratam creditor non habeat.

De promissione per errorem.

7. ULPIANUS (lib. 76. ad Edictum.)

Julianus ait, si pecuniam 61, quam me tibi debere existimabam, jussu tuo sponderim, cui donare volebas: exceptione doli mali potero me tueri: & præterea conditio mihi adversus stipulatorem competit, ut me liberet. §. 1. Idem Julianus ait: si ei 62, quem creditorem (tuum) putabas, jussu tuo pecuniam, quam me tibi debere existimabam, promisero, petentem doli mali exceptione summoventur debere: & amplius agendo cum stipulatore conseqvar, ut mihi acceptam faciat stipulationem; & habet hæc sententia Juliani humanitatem, ut etiam adversus hunc utar exceptione & conditione, cui sum obligatus.

De petitione ejus, quod reddendum est. 1. De herede damnato non petere.

8. PAULUS (lib. 6. ad Plautium.)

Dolo facit, qui petit, quod 63 redditurus est. 64 §. 1. Sic si heres damnatus sit 65 non petere a debitore, potest 66 uti exceptione doli mali debitor, & 67 agere ex testamento.

De procuratore rei.

9. IDEM (lib. 32. ad Edictum.)

Si procurator 68 rei, pecunia accepta, damnari se passus sit, & cum domino judicati agatur: tuebatur se doli mali exceptione; nec hoc, quod acceperit procurator, auferri ab eo potest: nam turpiter accepta pecunia justius penes eum est, qui deceptus sit 69, quam qui deceptus.

De donatione inter virum, & uxorem.

10. MARCIANUS (lib. 3. Regularum.)

Cum vir, aut uxor in 70 area sibi donata aliquid ædificasset: plebisque placet doli mali exceptione posita rem servari posse.

De procuratore. 1. De dolo puniendo, cui dolo nocet.

11. NERATIUS (lib. 4. Membranarum.)

Procurator agit: de dolo ejus 71 excipi non debet, quia aliena lis est, isque rei extraneus: neque alienus 72 dolo nocere alteri debet. Si post 73 litem contestatam dolo quid fecerit, an exceptio eo nomine in judicium objicienda sit, dubitari potest: quia liti contestatione res procuratoris sit, eamque suo jam quodammodo nomine exequitur; & placet, de procuratoris dolo excipiendum esse. Idem de tutore, qui pupilli nomine agat, dicendum est. §. 1. In universum autem hæc in ea re regula sequenda est, ut dolo omnimodo puniatur, etiam non alicui, sed ipsi, qui eum admittit, damnosus futurus erit.

De æquitate defensionis.

12. PAPINIANUS (lib. 3. Quæstionum.)

Qui æquitate defensionis infringere 74 actionem potest, doli exceptione tutus est.

De exheredatione, & testamento rupto.

13. PAULUS (lib. 14. Quæstionum.)

Liberis exhereditatis 75, qui nihil ex patris judicio meruerunt, rupto testamento jus suum conservandum est: nec opponitur doli mali exceptio: quod non solum in persona eorum, sed in heredibus, in persona liberorum quoque eorum obtinendum est.

(47. l. 2. supr. de except. rei vend. (48. l. 17. supr. de evict. (49. l. 2. §. 1. supr. h. t. (50. l. 7. §. 2. supr. de obsequ. (51. Immo vide l. 12. infr. de castrensi pecul. (52. l. 80. in fin. supr. ad leg. Falcid. (53. l. 34. §. 2. l. 35. §. 3. C. de donat. (54. l. 14. supr. de except. (55. l. 44. supr. de condit. indeb. l. 1. §. 10. infr. quar. rer. actio. (56. v. l. ult. §. 1. supr. qua in fraud. cred. l. ul. C. ad S. Vellej. (57. l. 12. l. 13. infr. de novat. (58. Adde l. 5. C. de except.

(59. l. un. C. ut nemo invitus agere. l. 44. in fin. infr. de reg. jur. (60. l. 72. in pr. infr. de solution. (61. l. 2. §. 3. supr. de donat. (62. d. l. 2. §. 4. (63. l. 2. §. 5. supr. h. t. l. 173. in fin. infr. de reg. jur. (64. l. 44. circa fin. supr. soluto matrim. (65. Adde l. 4. §. 10. supr. h. t. (66. l. 22. supr. de liberat. legat. (67. l. 3. supr. d. t. (68. l. 7. §. 9. supra de dolo malo. (69. l. 3. supr. de condit. ob turpem caus. (70. l. 32. §. 2. supr. de donat. inter vir. & uxor. (71. l. 4. §. 18. supr. h. t. (72. l. 2. §. 1. supr. eod. (73. d. l. 4. §. 18. (74. l. 2. §. 5. supr. eod. (75. l. 12. §. 1. l. 20. in pr. vers. sed cum exhereditatio. supr. de bon. poss. contra tab. vide tamen Nov. l. 6. l. §. 4.

De exheredatione, & testamento rupto.

14. IDEM (lib. 3. Responsorum.)

Paulus respondit, eum, qui in alieno solo ædificium extruxerit, non alias sumtus consequi posse, quam 76 possideat, & ab eo dominus soli rem vindicet: scilicet opposita doli mali exceptione.

De fidejussore, & evictione.

15. SCÆVOLA (lib. 5. Responsorum.)

Fidejussor evictionis nomine condemnatus, ad prædium, quod evictus est, & omnia præstare paratus est, quæ jure empti continentur: quæro, an agentem emptorem exceptione ex causa iudicati doli mali summovere potest? Respondit, exceptionem quidem opponi posse, iudicem autem æstimaturum, ut pro damnis emptori satisfiat.

De delegatione.

16. HERMOGENIANUS (lib. 6. Juris Epitomarum.)

Si debitor a furioso 77 delegatus creditori ejus solvat, quem competentem mentis esse existimabat, & ita cum eo agatur: exceptione doli in id, quod in rem furiosi processit, defenditur.

De usuris dotis. 1. De eo, qui minus legavit eo, quod pater legatarii debitum non solverat. 2. De hereditate vendita. 3. De tacita repetitione conditionis.

17. SCÆVOLA (lib. 20 Digestorum.)

Pater 78 pro filia dotem promiserat, & pactus erat, ut ipse aleret filiam suam, ejusque omnes: idem homo rusticanus genero scripsit quasi usuras præteritas ex dotis promissione: Quæsitum est, cum ipse filiam suam exhibuerit 79, & maritus nullam impensam fecerit; an ex chirographo ex stipulatu agenti genero exceptio ob stare debeat? Respondit, si (ut proponatur) pater, cum exhiberet, per errorem promississet: locum fore doli mali exceptioni. §. 1. Avus nepotibus ex filia legavit singulis centena, & adjecit hæc verba: *Ignoscite, nam potueram vobis amplius relinquere, nisi me Fronto pater vester male acceperat, cui dederam mutua quindecim, quæ ab eo recipere non potui: postremo hostes, qui mihi fere omnem substantiam abstulerunt: quæsitum est, an, si avi heres ab his nepotibus patris sui heredibus petat quindecim, contra 80 voluntatem defuncti facere videatur, & doli mali exceptione summoveatur?* Respondit, exceptionem obstaturam. §. 2. Ex quadrante heres scriptus, a coherede ex dodrante instituto emit portionem certa quantitate, ex qua aliquam summam in hominibus ex calendario uti daret, stipulanti spondit: defuncto venditore hereditatis, falsum testamentum Septicius accusare cepit, & hereditatem ab emptore petit, & ne quid ex ea minueret, impetravit. Quæsitum est, cognitione falsi pendente, an heredes ex stipulatu petentes, doli exceptione summovenrur? Respondit, heredes venditoris, si ante 81 eventum cognitionis pergant petere, exceptione doli mali posse summoveri. §. 3. Marito & filio communi ex parte dimidia scriptis heredibus, filiam suam ex priore matrimonio ita heredem instituit: *Mævia filia (mea) ex sex uncis heres mihi esto, si cum coheredibus tuis parem rationem feceris, pro mea portione in diem mortis meæ ejus actus, qui pendet ex tutela tua, quam Titius pater meus, avus tuus administravit: quæsitum est, an, quia sub conditione instituta filia esset, si omitteret hereditatem, uti salvam tutelæ actionem haberet, legata sibi a matre consequi possit?* Respondit, secundum ea, quæ proponerentur, eam, de qua quæretur, contra voluntatem petere; & ideo exceptionem doli obstaturam.

TIT. V.

QUARUM RERUM ACTIO NON DATUR.

De exceptione jurisjurandi. 4. Quod libertatis oneranda causa petitur.

1. ULPIANUS lib. 76. ad Edictum.

Jusjurandum vicem 1 rei iudicatae obtinet; non immerito: cum ipse quis iudicem adversarium suum de causa sua fecerit, deferendo ei jusjurandum. §. 1. Si pupillus 2 sine tutoris auctoritate detulerit jusjurandum, dicemus, non ob stare exceptionem istam, nisi tutore auctore in iudicio delatio facta sit. §. 2. Si petitor fundi jusjurandum detulerit adversario, ut si auctor ejus jurasset,

(76. l. 43. supr. de rei vind. l. 14. §. 1. supr. communi divid. l. 33. in fin. supr. de condic. indeb. §. 30. Inst. de rer. divis. (77. l. 4. §. 26. in fin. supr. h. t. (78. Adde l. 20. in pr. l. 21. supr. de in rem verso. (79. l. 42. §. 2. supr. solut. matrim. (80. l. 4. §. 10. supr. h. t. (81. Adde l. 18. in fin. supr. de peric. & commodo rei vend.

TIT. V. (1. Immo vide l. 2. supr. de jurejur. (2. l. 17. §. 1. supr. d. t.)

suum fundum se tradidisse; ab ea controversia discessurum se: exceptio possessori fundi dabitur. §. 3. Si fidejussor 4 juravit, si quidem de sua persona tantum juravit, quasi *se non esse obligatum*, nihil reo proderit: si vero *in rem* juravit, dabitur exceptio reo quoque. §. 4. Si manumifero eum servum, qui negotia mea gesserat in servitute; deinde stipulatus 5 ab eo fuero, quod negotia mea gesserit, quidquid ob eam rem, si tunc liber fuisset, eum mihi dare oporteret, id dari; deinde ex stipulatu agam: non summoveri me exceptione; neque enim oneratum se hoc nomine potest queri libertus, si lucrum abruptum ex re patroni non faciat. §. 5. Quæ oneranda 6 libertatis causa stipulatus sum, a liberto exigere non possum. † *Oneranda autem libertatis causa facta*, bellissime ita definiuntur, quæ ita imponuntur, ut, si patronum libertus offenderit, petantur ab eo, semperque sit metu exactio ei subjectus, propter quem metum quodvis sustineat patrono præcipiente. §. 6. In summa, si in continentu impostum quid sit liberto, quod *ἐπιταρραπέριον*, id est, *imminens*, oneret ejus libertatem: dicendum est, exceptioni locum facere. † Sed si post intervallum, habet quidem dubitationem, quia nemo cum cogebat hoc promittere: sed idem erit probandum & hic, tamen causa cognita, si liquido appareat libertum metu solo, vel nimia patrono reverentia ita se subjecisse (ut vel pœnali quadam stipulatione se subjecerit.) §. 7. Si libertatis causa societatem libertus cum patrono coierit, & patronus cum liberto pro socio agat: an hæc exceptio sit necessaria? Et puto ipso 7 jure tutum esse libertum adversus exactioem patroni. §. 8. Exceptionem oneranda libertatis causa, sicut & ceteras 8, fidejussori non esse denegandas, sciendum est: nec ei quidem, qui rogatu liberti reus factus est: sed & ipsi liberto, sive procurator ad defendendam a reo datus fuerit, sive heres ei exstiterit, cum enim propositum sit Prætori, in hujusmodi obligationibus reo succurrere, non servaturum propositum suum, nisi fidejussorem quoque, & eum, qui rogatu liberti reus factus fuerit adversus patronum defenderit: etenim parvi refert, protinus libertus patrono cogatur dare, an per interpositam fidejussoris, vel rei personam. §. 9. sive autem ipsi patrono sit promissum, sive alii voluntate patroni: oneranda libertatis causa videtur factum; & ideo hæc exceptio locum habebit. §. 10. Quod si patronus libertum suum delegaverit creditori, an adversus creditorem, cui delegatus promissit libertatis causa oneranda, exceptione ista uti possit, videamus? Et Cassius existimasse Ursejum refert, creditorem quidem minime esse summovendum exceptione, quia suum 9 recepit: veruntamen libertum patrono posse condicere, si non transigenda controversia gratia id fecit. §. 11. Item si libertus debitorem suum patrono delegaverit, nulla exceptione summovendus est patronus: sed libertus a patrono per conditionem hoc repetet. §. 12. Hæc exceptio non tantum ipsi liberto, verum successoribus quoque liberti danda est: & versa vice heredem patroni summovendum, si hæc persequatur, sciendum est.

De jurejurando. 1. Quod in alea gestum sit. 2. Quod libertatis oneranda causa promissum est.

2. PAULUS lib. 71. ad Edictum.

Si filiofamilias 10 delatum sit jusjurandum, & juraverit *patrem suum dare non oportere*: danda est patri exceptio. §. 1. Si in alea rem vendam, ut ludam, & evicta re conveniar: exceptione summovebitur emptor. §. 2. Si servus promittat domino pecuniam, ut manumittatur, cum alias non esset manumissurus dominus, eamque liber factus spondeat: dicitur non ob stare exceptionem patrono, si eam petat: non enim oneranda libertatis causa hæc pecunia promissa est: alioquin iniquum 11 est, dominum & servo carere, & pretio ejus. † Totiens ergo oneranda libertatis causa pecunia videtur promitti, quotiens sua sponte dominus manumisit; & propterea velit libertum pecuniam promittere, ut non exigat eam, sed ut libertus eum timeat, & obtemperet ei.

(3. l. 7. supr. d. t. (4. l. 28. §. 2. supr. d. t. (5. l. 3. C. an serv. pro suo facto. (6. l. ult. in fin. inf. h. t. l. 2. l. 32. supr. de oper. libert. l. 7. §. 1. supr. de except. l. 2. C. de oper. liber. (7. l. 36. supr. d. t. de oper. libert. (8. l. 7. §. 1. supr. de except. (9. l. 21. in pr. supr. de donat. l. 5. §. 3. supr. de it. prox. (10. l. ult. supr. de except. (11. l. 5. §. 3. in fin. supr. de condic. caus. data. l. 11. circa fin. supr. de act. emul.

TIT.

TIT. VI.

DE LITIGIOSIS. I

De denunciatione. 1. De lite inter alios mota.

1. ULPIANUS (lib. 76. ad Edictum.)

Litigiosam rem non facit denuntiatio 2, quæ impediendæ venditionis causa fit. §. 1. Si inter Primum, & Secundum sit lis contestata, & ego a Tertio emero, qui nullam controversiam patiebatur: videamus, an exceptioni locus sit? Et putem, subveniendum mihi: quia is, qui mihi vendidit, nullam litem habuit: & quod fieri potest, ut duo in necem ejus litem inter se jungant, qui cum ipso litigare non poterant. Si tamen cum procuratore, tutore, curatoreve alicujus judicium acceptum sit: consequens erit dicere, quasi cum ipso litigetur, ita eum ad exceptionem pertinere.

Si servus emerit.

2. IDEM (lib. 6. Fideicommissorum.)

Si servus, cum emerit, scit, ignoravit autem dominus; vel contra: videndum est, cujus potius spectanda sit scientia. Et magis est, ut scientia inspicienda sit ejus, qui comparavit, non ejus, cui adquiritur: & ideo pœna 3 litigiosi competit; sic tamen, si non mandatu domini emit: nam si mandatu, etiam si scit servus, dominus autem ignoravit, scientia non nocet: & ita Julianus in re litigiosa scribit.

De dedicatione.

3. GAJUS lib. 6. ad Legem 12. Tabularum

Rem, de qua controversia est, prohibemur in sacrum dedicare: alioquin dupli pœnam patimur: nec immerito; ne liceat eo modo duriores adversarii conditionem facere. † Sed duplum utrum fisco, an adversario præstandum sit, nihil exprimitur. Fortassis autem magis adversario; ut id veluti solatium habeat, pro eo, quod potentiori adversario traditus est.

TIT. VII.

DE I OBLIGATIONIBUS 2, ET ACTIONIBUS. 3.

Divisio obligationum. 1. Subdivisio obligationis ex contractu. 2. De obligatione re contracta, veluti mutuo, commodato. 3. Deposito. 4. Pignore. 5. Verborum obligatio quomodo. 6. Quo nomine. 7. Et quarum rerum. 8. Et a quibus personis contrahitur.

1. GAJUS (lib. 2. Auctororum.)

Obligationes 4 aut ex contractu nascuntur, aut ex maleficio 5, aut proprio quodam jure ex variis causarum figuris. §. 1. Obligationes ex contractu, aut re contrahuntur, aut verbis, aut consensu. §. 2. Re 6 contrahitur obligatio mutui datione. † Mutui autem datio consistit in 7 his rebus, quæ pondere, numero, mensurave constant: veluti vino, oleo, frumento, pecunia numerata; quas res in hoc damus, ut fiant accipientis, postea alias recepturi ejusdem generis & qualitatis. §. 3. Is quoque, cui rem aliquam commodamus 8, re nobis obligatur: sed is de ea ipsa re, quam acceperit, restituenda tenetur. §. 4. Et ille quidem, qui mutuum accepit, si quolibet casu 9; quod accepit, amiserit: nihilominus obligatus permanet. † Is vero, qui utendum accepit, si majore casu 10, cui humana infirmitas resistere non potest (veluti incendio, ruina, naufragio) rem, quam accepit, amiserit, securus est: alias tamen exactissimam 11 diligentiam custodiendæ rei præstare compellitur: nec sufficit ei eandem diligentiam adhibere, quam suis rebus adhibet, si alius diligentior 12 custodire poterit. Sed & in majoribus casibus si culpa ejus interveniat, tenetur: veluti si quasi amicos ad 13 cœnam invitaturus, argentum, quod in eam rem utendum acceperit, peregre 14 proficiscens secum portare voluerit, & id aut naufragio, aut prædonum hostiumve incursum amiserit. §. 5. Is quoque, apud quem rem aliquam deponimus 15, re nobis tenetur: qui & ipse de ea re, quam acceperit, restituenda tenetur, sed is, etiam si negligenter rem custoditam amiserit, securus est: quia enim non sua gratia accipit, sed ejus, a quo accipit; in eo 16 solo tenetur, si quid dolo perierit,

TIT. VI. (1. lib. 8. C. 37. Nov. 112. (2. l. 1. C. h. t. (3. l. ult. in pr. C. eod.

TIT. VII. (1. Lib. 4. C. 10. (2. Lib. 3. Inst. 14. (3. Lib. 4. inst. 6. (4. §. ult. inst. de obligat. (5. l. 4. l. 32. inf. h. t. (6. in pr. inst. quib. mod. re contrah. oblig. (7. l. 2. §. 1. supr. de reb. cred. (8. §. 2. inst. quib. mod. re contrah. oblig. (9. d. §. 2. vers. & is quidem. l. 11. C. si certum pet. (10. l. 5. §. 4. supr. commodati. (11. d. l. 5. §. 5. §. 2. inst. quib. mod. re contrah. oblig. (12. l. 18. in pr. supr. commodati. (13. d. l. 18. in pr. (14. d. l. 18. in pr. & §. 2. inst. quib. mod. re contrah. oblig. (15. §. 3. inst. d. t. (16. l. 20. supr. depositi. l. 23. inf. de reg. jur. d. §. 3. limit. ex l. 5. §. 2. supr. commodati. l. 1. §. 6. & §. 35. supr. depositi.

negligentiæ vero nomine ideo non tenetur, quia qui negligenti amico rem custodiendam committit, de 17 se queri debet; magnam 18 tamen negligentiam placuit in doli crimine cadere. §. 6. Creditor quoque, qui pignus 19 accepit, re tenetur: qui & ipse de ea 20 ipsa re, quam accepit, restituenda tenetur. §. 7. Verbis 21 obligatio contrahitur ex 22 interrogatione, & responso, cum quid dari, fieri ve nobis stipulemur. §. 8. Sed aut proprio nomine quisque obligatur, aut alieno: qui autem alieno nomine 23 obligatur, fidejussor vocatur; & plerumque ab eo, quem proprio nomine obligamus, alios accipimus, qui eadem obligatione teneantur: dum curamus, ut quod in obligationem deduximus, tutius nobis debeatur. §. 9. Si id, quod dari stipulemur, tale sit, ut dari non possit 24: palam est, naturali ratione inutilem esse stipulationem, veluti si de homine libero 25, vel jam mortuo 26, vel adibus deustis facta sit stipulatio inter eos, qui ignoraverint, eum hominem liberum esse, vel mortuum esse, vel ædes deustas esse. † Idem juris est, si quis locum sacrum 27, aut religiosum dari sibi stipulatus fuerit. §. 10. Nec minus inutilis est stipulatio, si quis rem suam 28, ignorans suam esse, stipulatus fuerit. §. 11. Item (sub impossibili 29 conditione factam stipulationem constat inutilem esse. §. 12. Furiosum, sive stipuletur, sive promittat, nihil 30 agere, natura manifestum est. §. 13. Huic proximus est, qui ejus ætatis est, ut nondum intelligat, quid agatur; sed quod ad hunc, benignius acceptum est: nam qui loqui potest 31, creditur & stipulari, & promittere recte posse. §. 14. Mutum 32 nihil pertinere ad obligationem verborum, natura manifestum est. §. 15. Sed & de furdo idem 33 dicitur, quia etiam si loqui possit, sive promittit, verba stipulantis exaudire debet; sive stipuletur, debet exaudire verba promittentis: unde apparet, non de eo nos loqui, qui tardius exaudit, sed qui omnino non exaudit.

De obligationibus ex consensu.

2. IDEM (lib. 3. Institutionum.)

Consensu fiunt 34 obligationes in emtoribus 35, venditionibus, locationibus 36, conductionibus, societatibus 37, mandatis. 38 §. 1. Ideo autem istis modis consensu dicimus obligationem contrahi, quia neque verborum 39, neque scripturæ ulla proprietas desideratur: sed sufficit eos, qui negotia gerunt, consentire. §. 2. Unde inter absentes 40 quoque talia negotia contrahuntur: veluti per epistolam, vel per nuncium. §. 3. Item in his contractibus alter alteri obligatur de eo, quod alterum alteri ex 41 bono & æquo præstare oportet.

Obligationum substantia in quo consistit. 1. De animo obligandi.

3. PAULUS (lib. 2. Institutionum.)

Obligationum substantia non in eo consistit, ut aliquod corpus nostrum, aut servitutem nostram faciat 42; sed ut alium nobis obstringat 43 ad dandum aliquid, vel faciendum, vel præstandum. §. 1. Non satis autem est dantis esse nummos, & fieri accipientis, ut obligatio nascatur: sed etiam hoc animo dari, & accipi, ut obligatio constituatur. † Itaque, si quis pecuniam suam donandi causa dederit mihi; quamquam & donantis fuerit, & mea fiat: tamen non obligabor ei 44, quia non hoc inter nos actum est. §. 2. Verborum quoque obligatio constat, si inter contrahentes id agatur 45; nec enim (si) per jocum puta, vel demonstrandi intellectus causa ego tibi dixero, Spondes? & tu responderis, Spondeo, nascetur obligatio.

(17. §. 3. in fin. inst. quib. mod. re contrah. oblig. (18. l. 32. supr. de depositi. l. 226. inf. de verb. sign. (19. §. ult. inst. quib. mod. re. (20. l. ult. in fin. C. de luit. pign. d. §. ult. inst. quib. mod. re. (21. l. 3. inf. h. t. (22. l. 52. §. 2. inf. eod. inst. de verb. oblig. in pr. (23. inst. de fidejuss. in pr. (24. l. 35. inf. de verb. oblig. (25. l. 103. inf. d. t. vide tamen l. 70. supr. de contrah. emt. (26. l. 83. §. 7. inf. de verb. oblig. (27. d. l. 83. §. 5. vide tamen l. 62. §. 1. supr. de contrah. emt. (28. l. 82. inf. de verb. oblig. (29. l. 31. inf. h. t. (30. l. 5. inf. de reg. jur. (31. l. 70. inf. de verb. oblig. l. 6. inf. rem pupilli. (32. l. 1. in pr. & §. 2. inf. de verb. oblig. (33. l. 48. inf. h. t. d. l. 1. in pr. §. 7. inst. de inutil. stipul. (34. l. 52. §. 4. inf. h. t. inst. de oblig. ex consensu. l. 1. §. 2. supr. de pact. (35. l. 1. in fin. l. 9. supr. de contrah. emt. l. 35. in fin. inf. de verb. oblig. (36. d. l. 35. in fin. l. 1. l. 14. sup. locati. (37. l. 4. l. 19. supr. pro socio. (38. l. 1. in pr. supr. mandati. (39. l. 4. supr. de fide instrum. (40. l. 1. in fin. supr. de contrah. emt. l. ult. C. si quis alteri vel sibi. l. 1. §. 1. sup. mandati. l. 4. supr. pro socio. (41. inst. de oblig. ex consensu. in fin. (42. arg. l. 20. C. de pact. (43. inst. de oblig. in pr. (44. Vide tamen l. 25. §. 11. supr. de hered. petit. (45. l. 1. §. 3. in fin. l. 7. §. 12. supr. de pact.

De obligationibus ex maleficio.

4. GAJUS (lib. 3. * Rerum Cotidianarum, five * aureorum.)

Ex maleficio 46 nascuntur obligationes: veluti ex furto, ex damno, ex rapina, ex injuria, quæ omnia unius generis sunt: nam hæc re tantum consistunt, id est, ipso maleficio: cum alioquin ex contractu obligationes non tantum re consistant, sed etiam verbis, & consensu.

De negotiis gestis. 1. De tutela. 2. De herede qui legatum debet. 3. De conditione indebiti. 4. Si iudex litem suam fecerit. 5. De dejectis, vel effusis, & positis, vel suspensis. 6. De damno, aut furto, quod in navi, vel caupona, vel stabulo factum est.

5. IDEM (lib. 3. Aureorum.)

Si quis absentis negotia gesserit; si quidem ex mandato; palam est, ex contractu nasci inter eos actiones mandati 47, quibus invicem experiri possunt de eo, quod alterum alteri ex bona 48 fide præstare oportet: si vero sine mandato, placuit quidem sane eos invicem obligari: eoque nomine proditæ sunt actiones, quas appellamus negotiorum 49 gestorum, quibus æque invicem experiri possunt de eo, quod ex bona fide 50 alterum alteri præstare oportet: sed neque ex contractu, neque ex maleficio actiones nascuntur, neque enim is, qui gessit, cum absente creditur ante contraxisse; neque ullum maleficio est, sine mandato suscipere negotiorum administrationem; longe magis is, cujus negotia gesta sunt, ignorans, aut contraxisse, aut deliquisse intelligi potest; sed utilitatis 51 causa receptum est, invicem eos obligari. † Ideo autem id ita receptum est, quia plerumque homines eo animo peregre proficiscuntur, quasi statim redituri, nec ob id ulli curam negotiorum suorum mandant: deinde, novis causis intervenientibus, ex necessitate diutius absunt; quorum negotia deperire iniquum erat: quæ sane deperirent, si vel is, qui obtulisset se negotiis gerendis, nullam habiturus esset actionem de eo, quod utiliter de suo impendisset; vel is, cujus gesta essent, adversus eum, qui invasisset negotia ejus nullo jure agere posset. §. 1. Tutela quoque judicio qui tenentur, non 52 proprie ex contractu obligati intelliguntur: nulum enim negotium inter tutorem, & pupillum contrahitur: sed quia sane non ex maleficio tenentur, quasi ex contractu teneri videntur. † Et hoc autem casu mutua sunt actiones: non tantum enim pupillus cum tutore; sed & contra 53 tutor cum pupillo habet actionem, si vel impenderit 54 aliquid in rem pupilli, vel pro eo fuerit obligatus 55, aut rem suam creditori ejus obligaverit. §. 2. Heres 56 quoque, qui legatum debet, neque ex contractu, neque ex maleficio obligatus esse intelligitur: nam neque cum defuncto, neque cum herede 57 contraxisse quicquam legatarius intelligitur; maleficio autem nullum in ea re esse, plus quam manifestum est. §. 3. Is quoque, qui non 58 debitum accipit per errorem solventis, obligatur quidem quasi ex mutui datione, & eadem actione tenetur, qua debitorum creditoribus: sed non potest intelligi is, qui ex ea causa tenetur, ex contractu obligatus esse; qui enim solvit per errorem, magis distrahendæ obligationis animo, quam contrahendæ dare videtur. §. 4. Si iudex litem 59 suam fecerit, non proprie ex maleficio obligatus videtur: sed quia neque ex contractu obligatus est, & utique peccasse aliquid intelligitur, licet per imprudentiam, ideo videtur quasi ex maleficio teneri. §. 5. Is quoque, ex cujus coenaculo 60, vel proprio ipsius, vel 61 conducto, vel in quo gratis 62 habitabat, dejectum, effusumve aliquid est, ita ut alicui noceret, quasi ex maleficio teneri videtur: ideo autem non proprie ex maleficio obligatus intelligitur, quia plerumque ob alterius culpam tenetur, aut servi, aut liberi. † Cui similis est is, qui ea parte, qua vulgo iter fieri solet id positum, 63 aut suspensum 64 habet, quod potest, si ceciderit, alicui nocere. † Ideo si filiusfamilias 65 seorsum a patre habitaverit, & quid ex coenaculo ejus dejectum, effusumve sit, sive quid positum suspen-

(46. l. 1. in pr. sup. l. 25. §. 1. infr. h. t. inst. de oblig. quæ ex delict. (47. sup. & C. mandati. (48. §. 23. inst. de act. arg. l. 3. in fin. sup. mandati. (49. sup. & C. de negot. §. 1. inst. de oblig. quæ quasi ex contract. (50. §. 28. inst. de act. l. 18. C. & l. 7. sup. de negot. (51. l. 1. sup. d. t. (52. §. 2. inst. de oblig. quæ quasi ex contract. (53. sup. de contrar. tutel. (54. l. 1. §. 4. sup. d. t. (55. l. ult. sup. d. t. (56. §. 5. inst. de oblig. quæ quasi ex contract. (57. l. 25. §. 16. sup. famil. ercisc. d. §. 5. (58. §. 1. inst. quib. mod. re §. 6. inst. de oblig. quæ quasi ex contract. (59. l. ult. infr. de extraord. cognit. inst. de oblig. quæ quasi ex delict. in pr. (60. §. 1. inst. d. t. & sup. de his, quæ effud. vel dejecer. (61. l. 5. §. 1. sup. d. t. (62. l. 1. §. 9. sup. d. t. (63. d. l. 5. §. 12. (64. d. l. 1. §. 3. (65. d. l. 1. §. 7. §. 2. inst. de oblig. quæ quasi ex delict.

sumve habuerit, cujus casus periculosus est: Juliano placuit, in patrem, neque de peculio, neque noxalem dandam esse actionem; sed cum ipso filio, agendum. §. 6. Item 66 exercitor 67 navis, aut caupona, aut stabuli, de damno, aut furto, quod in nave, aut caupona, aut stabulo factum sit, quasi ex maleficio teneri videtur; si modo ipsius nullum est maleficio, sed alicujus eorum, quorum opera navem, aut cauponam, aut stabulum exerceret; cum enim neque ex contractu sit adversus eum constituta hæc actio; & aliquatenus 68 culpæ reus est, quod opera malorum hominum uteretur: ideo quasi ex maleficio teneri videtur.

De novissimo die obligationis.

6. PAULUS (lib. 4. ad Sabinum.)

In omnibus temporalibus actionibus, nisi 69 novissimus totus dies compleatur: non finit obligationem.

De patre, & filio.

7. POMPONIUS (lib. 15. ad Sabinum.)

Actiones adversus patrem filio 70 præstari non 71 possunt, dum in potestate ejus est filius 72.

De conditione si volam.

8. IDEM (lib. 16. ad Sabinum.)

Sub hac conditione, si 73 volam, nulla fit obligatio: pro non dicto enim est, quod dare, nisi velis, cogi non possis; nam nec heres 74 promissoris ejus, qui numquam dare voluerit, tenetur: quia hæc conditio in ipsum promissorem numquam existit.

De filiofamilias.

9. PAULUS (lib. 9. ad Sabinum.)

Filiusfamilias suo nomine nullam actionem habet, nisi 75 injuriarum 76, & quod vi, aut clam 77, (&) depositi 78, & commodati 79: ut Julianus putat.

De naturali obligatione.

10. IDEM (lib. 47. ad Sabinum.)

Naturales obligationes non eo 80 solo æstimantur, si actio aliqua earum nomine competit: verumetiam eo, si soluta pecunia reperi non 81 possit.

Per liberam personam alii non acquiri.

11. IDEM (lib. 12. ad Sabinum.)

Quæcumque gerimus, cum ex nostro contractu originem trahunt, nisi ex nostra persona obligationis initium sumant, inanem actum nostrum efficiunt: & ideo neque stipulari 82, neque emere, vendere, contrahere, ut alter suo nomine recte agat, possumus.

De dolo defuncti.

12. POMPONIUS (lib. 29. ad Sabinum.)

Ex 83 depositi, & commodati, & mandati, & tutela, & negotiorum gestorum, ob dolum malum defuncti heres in 84 solidum tenetur.

De filiisfamilias.

13. ULPIANUS (lib. 1. Disputationum)

In factum actiones etiam filiisfamilias possunt exercere.

De servis.

14. IDEM (lib. 7. Disputationum.)

Servi ex delictis quidem obligantur: & si manumittantur, obligati remanent 85: ex contractibus autem civiliter 86 quidem non obligantur; sed naturaliter & obligantur, & obligant. † Denique si servo, qui mihi mutuum pecuniam dederat, manumisso solvam 87, liberor.

(66. §. ult. inst. d. t. adde l. pen. & ult. sup. nautæ, caupon. (67. v. l. 1. §. 55. sup. de exercit. act. (68. §. ult. inst. de oblig. quæ quasi ex delict. (69. Vide tamen l. 6. l. 7. sup. de usurp. l. 15. in pr. sup. de divers. temporal. præscript. (70. Adde l. 16. infr. de furt. (71. §. 6. inst. de inutil. stipulation. §. 12. inst. de obligationib. quæ ex delict. (72. Limit. ex l. 4. sup. de judic. (73. l. 17. inf. de verb. oblig. l. 13. C. de contrah. emt. (74. Adde l. 43. §. 2. sup. de legat. 1. (75. immo videl. 39. infr. h. t. adde l. 13. inf. eod. (76. l. 30. in pr. sup. de pactis. l. 17. §. 10. infr. de injur. (77. d. 13. §. 1. l. 19. sup. quæ vi, aut clam. (78. l. 19. sup. depositi. (79. Fac. l. 3. §. 4. sup. commodati. (80. l. 16. §. 4. infr. de fidejuss. (81. leg. 7. §. 4. sup. de pact. l. 9. §. pen. & ult. l. 10. sup. de SC. Mac. l. 1. §. 17. sup. ad leg. Falcid. l. 16. §. 4. infr. de fidejuss. l. 33. inf. de solution. (82. l. 33. §. 17. inf. de verb. oblig. (83. l. 49. infr. h. t. (84. l. 7. §. 1. sup. depositi. l. 157. §. fin. de reg. jur. immo vide §. 1. inst. de perpet. & tempor. act. (85. l. 4. C. an servus pro suo fact. (86. l. 43. in fin. infr. h. t. l. 22. in pr. infr. de reg. jur. §. 6. inst. de inutil. stipul. (87. l. 32. inf. de solution.

De causa exceptionis sublata.

15. JULIANUS (lib. 4. Digestorum.)

Qui cum herede egit, exceptione 88 summotus est, *Ac si non in ea causa tabula testamenti sint, ut contra eas emancipato bonorum possessio dari possit*: emancipato omittere bonorum possessionem, non inique postulat creditor, restitui sibi actionem adversus scriptum heredem: nam quamdiu bonorum possessio contra tabulas alio dari potest, heres quodammodo debitor non est.

De servo hereditario.

16. IDEM (lib. 13. Digestorum.)

Qui a servo hereditario mutuum pecuniam accepit, & fundum, vel hominem pignoris causa ei tradiderat, & precario rogavit 89: precario 90 possidet: nam servus hereditarius sicuti per traditionem accipiendo, proprietatem (hereditati) acquirit 91: ita precario dando efficit, ne res usucapi possit. Nam & si commodaverit vel deposuerit 92 rem peculiarem: commodati & depositi actionem hereditati acquirit. † Hæc ita, si peculiare negotium contractum est: nam ex hac causa etiam possessio acquisita intelligi debet.

Si res ad creditorem pervenerit, aut is rem petierit, & de dote.

17. IDEM (lib. 33. Digestorum.)

Omnes debitores, qui speciem ex causa lucrativa 93 debent, liberantur, cum ea species ex causa lucrativa ad creditores pervenisset.

18. IDEM (lib. 54. Digestorum.)

Si is, qui Stichum dari stipulatus fuerat, heres exstiterit ei, cui ex testamento idem Stichus debebatur, si ex testamento Stichum petierit, non consumet stipulationem: & contra, si ex stipulatu Stichum petierit, actionem ex testamento salvam habebit: quia initio ita constiterint hæc duæ obligationes, ut, altera in iudicium deducta, altera nihilominus integrâ remaneret.

19. IDEM (lib. 73. Digestorum.)

Ex promissione dotis non 94 videtur lucrativa causa esse: sed quodammodo creditor, aut emtor 95 intelligitur, qui dotem petit: porro cum creditor, vel emtor ex lucrativa causa rem habere cœperit, nihilominus integras actiones retinent: sicut ex contrario, qui non 96 ex causa lucrativa rem habere cœpit, eandem non prohibetur ex lucrativa causa petere.

An domini iussus servum excuset.

20. ALFENUS (lib. 2. Digestorum.)

Servus non 97 in omnibus rebus sine pœna domino dicto audiens esse solet: sicuti si dominus hominem occidere, aut furtum alicui facere servum iussisset. Quare quamvis domini iussu servus piraticam fecisset, iudicium in eum post libertatem reddi oportet. Et quodcumque vi fecisset, quæ vis a maleficio non abesset: ita oportet pœnas eum pendere. † Sed si aliqua rixa ex litibus & contentione nata esset, aut aliqua vis juris retinendi causa facta esset, & ab his rebus facinus abesset: tum non convenit Prætorum, quod servus iussu domini fecisset, de ea re in liberum iudicium dare.

De loco.

21. JULIANUS (lib. 3. ex Minicio.)

Contraxisse unusquisque in eo loco intelligitur, in quo 98 ut solveret, se obligavit.

De tempore æstimationis.

22. AFRICANUS (lib. 3. Quæstionum.)

Cum quis in diem mercem stipulatus, fideiussorem accepit: ejus 99 temporis æstimatio spectanda est, quo satis acceperit.

De mora, & purgatione moræ.

23. IDEM (lib. 7. Quæstionum.)

Trajectitiæ pecuniæ nomine, si ad diem soluta non esset, pœna (uti adsolet) ob 100 operas ejus, qui eam pecuniam peteret, in stipulationem erat deducta: is, qui eam pecuniam petebat, parte exacta petere desierat: deinde interposito tempore interpellare instituerat. Consultus respondit, ejus quoque temporis, quo interpellatus 101 non esset, pœnam peti posse; amplius etiam si omnino interpellatus non esset: nec aliter non committi stipulationem, quam si per debitorem non 102 steterit, quominus solve-

ret: alioquin dicendum est, si is, qui interpellare cœpisset, valedudine impeditus interpellare desisset pœnam non committi, † De illo sane potest dubitari, si interpellatus ipse moram fecerit: an quamvis pecuniam postea offerat, nihilominus pœna committatur? Et hoc rectius dicitur. Nam & si arbiter ex compromisso pecuniam certo die dare iusserit, neque per eum, qui dare iussus sit, steterit: non committi pœnam respondit: adeo ut & illud Servius rectissime existimaverit, si quando dies, qua pecunia daretur, sententia arbitri comprehensa non esset, modicum spatium datum videri. † Hoc idem dicendum, & cum quid ea lege venierit, ut, nisi ad diem pretium solutum fuerit, inempta res fiat.

De furioso.

24. POMPONIUS (lib. sing. Regularum.)

Si a furioso, cum 103 eum compotem mentis esse putarem, pecuniam, quasi mutuum acceperim, eaque in rem meam versa fuerit: condictio furioso acquiritur. Nam ex quibus causis ignorantibus nobis actiones acquiritur, ex iisdem etiam furiosi nomine incipit agi posse, veluti cum servus ejus stipulatur: cum furtum ei sit: aut damnum ei dando, in Legem Aquiliam committitur: aut si forte, cum creditor fuerat, fraudandi ejus causa debitor alicui rem tradiderit. † Idemque erit, si legetur ei 104, vel fideicommissum ei relinquatur. §. 1. Item si is, qui servo alieno crediderat, furere cœperit; deinde servus in rem domini id, quod mutuum acceperit, venterit 105: furioso condictio acquiritur. §. 2. Item si alienam pecuniam credendi causa quis dederit 106. deinde compos mentis esse desierit: postea consumpta ea, furioso condictio acquiritur. §. 3. Et qui negotia furiosi 107 gesserit, negotiorum gestorum ei obligatur.

Divisio actionum in reales, & personales. 1. Et in ex contractu, ex facto, in factum; 3. In civiles, & honorarias.

25. ULPIANUS (lib. singul. Regularum.)

Actionum genera sunt duo: in rem 108, quæ dicitur vindicatio: & in personam, quæ condictio appellatur. † In rem actio est, per quam 109 rem nostram, quæ ab alio possidetur, petimus: & semper adversus eum est, qui rem possidet. † In personam actio est, qua cum eo agimus, qui obligatus 110 est nobis ad faciendum aliquid, vel dandum, & semper adversus eundem locum habet. §. 1. Actionum autem quædam ex contractu, quædam ex facto, quædam in factum sunt. † Ex contractu actio est, quotiens quis sui lucri causa cum aliquo contrahit veluti emendo, vendendo, locando, conducendo, & ceteris similibus. † Ex facto actio est, quotiens ex eo teneri quis incipit, quod ipse admisit: veluti furtum, vel injuriam commisit, vel damnum dedit. † In factum actio dicitur, qualis est (exempli gratia) actio, quæ datur patrono adversus libertum, a quo contra Edictum Prætoris in jus 111 vocatus est. §. 2. Omnes autem actiones aut civiles 112 dicuntur 113, aut honorariæ. 114

De actionibus pœnalibus, & de heredibus.

26. IDEM (lib. 5. de Censibus.)

Omnes pœnales actiones post litem inchoatam, & ad heredes 115 transeunt.

De obligatione inutili.

27. PAPINIANUS (lib. 27. Quæstionum.)

Obligationes, quæ non propriis viribus consistunt, neque 116 officio iudicis, neque Prætoris imperio, neque Legis potestate confirmantur.

Differentia actionis.

28. IDEM (lib. 1. Definitionum.)

Actio, in personam infertur: petitio, in rem: persecutio, in rem, vel in personam, rei 117 perseguenda gratia.

Si prioris obligationis in posterioris cautione mentio non fiat.

29. PAULUS (lib. 4. Responsorum.)

Lucio Titio, cum ex causa iudicati pecunia deberetur, & eidem debitori aliam pecuniam crederet: in cautione pecuniæ creditæ non adjecit sibi præter eam pecuniam debitam sibi ex causa iudicati: Quæro, an integræ sint utraq; Lucio Titio petitiones? Paulus respondit, nihil proponi, cur non sint integræ.

(88. l. 2. supr. de except. rei judic. (39. l. 6. in fin. supr. de precario. (90. l. 19. §. 1. supr. d. t. (91. l. 33. in fin. supr. de acquir. rer. domin. (92. l. 1. §. 29. supr. depositi. (93. l. 33. §. 5. inf. de verb. obl. (94. arg. l. 7. in pr. supr. mandati. (95. l. 2. C. h. t. l. 8. §. 13. supr. quib. mod. pign. (96. Adde l. 18. supr. h. t. l. 9. supr. de evict. §. 6. Inst. de legat. (97. l. 11. §. 7. supr. quod vi aut clam. (98. l. 19. §. 1. supr. de judic. l. 22. supr. de reb. cred. l. 3. supr. de reb. auctor. judic. (99. d. l. 22. l. ult. supr. de condic. tritic. l. 59. infr. de verb. oblig. (100. l. 4. §. 1. supr. de nautico fanore. (101. l. 9. §. 1. supr. de usur. l. 12. C. de contrah. & committ. stipul. (102. l. 105. in fin. infr. de verb. oblig.

(103. l. 12. supr. de reb. c. ed. (104. l. 16. §. 1. supr. qui testam. facere. (105. d. l. 12. vers. item si is. (106. d. l. 12. in fin. (107. l. 3. §. 5. supr. de negot. adde l. 1. §. 2. supr. de contrar. tut. (108. l. 28. l. 37. in pr. inf. h. t. l. ult. C. de hered. vel act. vend. §. 1. §. 15. Inst. de action. (109. d. l. 28. l. 35. infr. h. t. (110. l. 3. in pr. supr. eod. (111. l. ult. supr. de in jus vocand. (112. l. 42. §. 1. infr. h. t. (113. §. 3. Inst. de action. (114. l. 35. infr. h. t. (115. l. 58. infr. eod. l. un. C. ex delict. defunct. §. 1. in fin. Inst. de perpet. & temporal. act. (116. l. 29. l. 20. infr. de reg. jur. (117. l. 25. supr. l. 35. infr. h. t.

Si servus effectus libertatem postea consequatur.

30. SCÆVOLA (lib. 1. Responsorum.)

Servus effectus, non idcirco, quod postea indulgentia Principali libertatem consecutus est, rediisse dicitur in obligationem creditorum.

De conditione impossibili.

31. MÆCIANUS (lib. 2. Fideicommissorum.)

Non solum stipulationes impossibili in conditione applicata, nullius momenti sunt: sed etiam ceteri quoque contractus, veluti emtiones, locationes, impossibili conditione interposita, æque nullius momenti sunt: quia in ea re, quæ ex duorum, pluriumve consensu agitur, omnium voluntas spectetur, quorum proculdubio in huiusmodi actu talis cogitatio est, ut nihil agi existiment apposita ea conditione, quam sciant esse impossibilem.

De concurrentibus actionibus.

32. HERMOGENIANUS (lib. 2. Juris Epitomarum.)

Cum ex uno delicto plures nascuntur actiones, sicut evenit, cum 120 arbores furtim cæsa dicuntur, omnibus experiri permitti 121, post magnas varietates obtinuit.

An pœna persecutio in heredem transeat.

33. PAULUS (lib. 3. Decretorum.)

Constitutionibus, quibus ostenditur heredes 122 pœna non teneri, placuit, si vivus conventus fuerat, etiam pœnæ persecutionem transmissam videri: quasi lite 123 contestata cum mortuo.

De concurrentibus actionibus.

34. IDEM (lib. sing. (de) concurrentibus actionibus.)

Qui servum alienum injuriose verberat, ex uno facto incidit, & Aquiliam, & actionem injuriarum: injuria enim ex affectu fit, damnum ex culpa: & ideo possunt utraque 124 competere, sed quidam, altera electa, alteram consumi 125: alii, per Legis Aquilæ actionem injuriarum consumi, quoniam desit 126 bonum & æquum esse, condemnari eum, qui æstimationem præstitit: sed si ante injuriarum actum esset, teneri eum ex Lege Aquilia: sed & hæc sententia per Prætorem inhibenda est; nisi in id, quod amplius 127 ex lege Aquilia competit, agatur: rationabilius itaque est, eam admitti sententiam, ut liceat ei, quam voluerit actionem, prius exercere: quod autem amplius in altera est, etiam hoc exsequi. §. 1. Si is, cui rem commodavero, eam sabripuerit 128, tenebitur quidem & commodati actione, & conditione: sed altera actio alteram perimit aut ipso jure, aut per exceptionem: quod est tutius. §. 2. Hinc de colono responsum est, si aliquid ex fundo subtraxerit 129, teneri eum conditione, & furti: quin etiam ex locato; & pœna quidem furti non confunditur: illæ autem inter se miscentur. † Et hoc in Legis Aquilæ actione dicitur, si tibi commodavero vestimenta, & tu ea ruperis: utraque enim actiones rei persecutionem continent: & quidem post 130 Legis Aquilæ actionem, utique commodati finietur; post commodati, an Aquilæ remaneat in eo, quod in repetitione triginta dierum amplius est, dubitatur: sed verius est, remanere; quia simpli accedit, & simpli subducto, locum non habet.

De actionibus honorariis. 1. De contractu magistratus municipalis.

35. IDEM (lib. 1. ad Edictum Prætoris.)

In honorariis 131 actionibus sic esse definiendum, Cassius ait, ut quæ rei persecutionem habeant, hæc etiam post 132 annum darentur: ceteræ intra annum. Honorariæ autem, quæ post annum non dantur, nec in heredem dandæ sunt: ut tamen luctum 133 ei extorqueatur: sicut fit in actione doli mali, & Interdicto Unde vi, & similibus. † Illæ autem rei 134 persecutionem continent, quibus persequimur, quod ex patrimonio nobis abest: ut cum agimus cum bonorum possessore debitoris nostri. † Item Publiciana, quæ ad 135 exemplum vindicationis datur. † Sed cum 136 rescissa usufructuione redditur, anno finitur: quia contra Jus civile datur. §. 1. In Duumviros & Rempublicam etiam post annum actio datur ex contractu magistratuum municipalium.

(118. l. 1. §. 1. sup. eod. l. 7. l. 69. inf. de verb. oblig. §. 11. Inst. de inutil. stipul. (119. Immo vide §. 10. Inst. de hered. instir. (120. l. 13. in pr. sup. quod vi aut etiam. l. 1. l. pen. inf. arbor. furt. cæsar. (121. l. 60. inf. h. t. (122. l. 1. in pr. infr. de privat. delict. (123. l. 58. infr. h. t. l. un. C. ex delict. defunct. (124. l. 15. §. 46. inf. de injur. (125. l. 14. §. 13. sup. quod met. caus. (126. l. 51. in fin. sup. de re judic. (127. l. 41. §. 1. infr. h. t. (128. l. 5. §. 8. sup. commodati. (129. l. 42. sup. locati. (130. l. 18. §. 1. sup. commodati. (131. l. 25. in fin. sup. l. 42. in fin. infr. h. t. (132. l. 3. §. 1. sup. de vi & vi armat. l. 8. §. 7. sup. de precario l. 20. §. 6. sup. de oper. novi nunciat. (133. l. 38. infr. de reg. jur. (134. l. 25. in pr. l. 28. sup. h. t. (135. §. 4. Inst. de action. (136. §. 5. Inst. d. t.

De ignominia.

36. ULPIANUS (lib. 2. ad Edictum.)

Cessat ignominia in conditionibus, quamvis ex famosis causis pendeant.

De actionis verbo. De actionibus mixtis.

37. IDEM (lib. 4. ad Edictum Prætoris.)

Actionis verbo 137 continetur in rem, in personam, directa, utilis, præjudicium 138, sicut ait Pomponius: stipulationes etiam, quæ Prætoris sunt, quia actionum instar obtinent, ut damni infecti, legatorum, & si quæ similes sunt. † Interdicta quoque actionis 139 verbo continentur. §. 1. Mixta 140 sunt actiones, in quibus uterque actor est: utputa finium regundorum, familiæ erciscundæ, communi dividundo, Interdictum Uti possidetis 141, Utrubi.

De literis.

38. PAULUS (lib. 3. ad Edictum.)

Non figura literarum, sed oratione, quam expriment literæ, obligamur: quatenus placuit non minus valere quod scriptura 142, quam quod vocibus lingua figuratis significaretur.

De filiofamilias.

39. GAJUS (lib. 3. ad Edictum provinciale.)

Filiofamilias ex omnibus 143 causis tamquam paterfamilias obligatur 144, & ob id agi cum 145 eo, tamquam cum paterfamilias potest.

De legatis.

40. PAULUS (lib. 11. ad Edictum.)

Hereditariarum actionum loco habentur 146 & legata, quamvis ab herede coeperint.

De concurrentibus actionibus.

41. IDEM (lib. 22. ad Edictum.)

Quotiens Lex 147 obligationem introducit: nisi si nominatim caverit, ut sola ea actione utamur, etiam veteres eo nomine actiones competere. §. 1. Si (ex) eodem facto duæ competant actiones, postea iudicis potius partes esse, ut, quo plus 148 sit in reliqua actione, id actor ferat; si tantundem, aut minus, id consequatur.

De conditione. 1. Definitio creditoris.

42. ULPIANUS (lib. 21. ad Edictum.)

Is, cui sub 149 conditione legatum est, pendente conditione non est creditor: sed tunc, cum exstiterit conditio: quamvis eum, qui stipulatus est sub conditione, placet etiam pendente conditione creditorem esse. §. 1. Creditores eos accipere debemus, qui 150 aliquam actionem vel civilem 151 habent, (sic tamen, ne 152 exceptione summoveantur,) vel honorariam 153 (actionem, vel in 154 factum.

De paterfamilias, pubere, pupillo, servo.

43. PAULUS (lib. 72. ad Edictum.)

Obligari potest paterfamilias, suæ potestatis, pubes 155, compos mentis 156. † Pupillus 157 sine tutoris auctoritate non obligatur Jure civili. Servus 158 autem ex contractibus non obligatur.

De accidentibus obligationum. 1. Die, 2. Conditione, 3. Modo, 4. Accessione, 5. De stipulatione, si fundum non dederis, centum dari, 6. De stipulatione, navem fieri, & si non fiat, centum dari.

44. IDEM (lib. 74. ad Edictum Prætoris.)

Obligationum fere quatuor causæ sunt: aut enim dies in his est, aut conditio, aut modus, aut accessio. §. 1. Circa diem duplex inspectio est: nam vel ex die incipit obligatio, aut confertur in diem. † Ex die: veluti, calendis Martiis dare spondes? cujus natura hæc est, ut 159 ante diem non exigatur. † Ad diem autem: Usque ad calendas dare spondes? † Placet etiam ad tempus obligationem constitui non posse: non magis, quam legatum. Nam quod alicui deberi cæpit, certis modis definit deberi: plane post tempus stipulator vel pacti conventi 160, vel doli mali exceptione summoveri poterit. Sic & in tradendo, si quis dixerit, se solum sine superficies tradere: nihil proficit, quo minus & superficies transeat,

(137. l. ult. C. de hered. vel act. vend. (138. l. 1. §. 2. sup. de rei vind. §. 13. Inst. de action. (139. Fac. §. ult. Inst. de Interdict. (140. §. 20. Inst. de action. l. 13. sup. de judic. l. 10. sup. fin. regund. l. 44. §. 4. sup. famil. (141. §. 4. Inst. de interd. l. 3. §. 1. sup. uti possid. (142. l. ult. in pr. sup. mandati. (143. Immo vide l. 9. sup. h. t. (144. Immo vide l. 43. infr. eod. (145. l. 57. sup. de judic. (146. Adde l. 7. sup. de reb. auct. judic. (147. l. un. sup. de condit. ex leg. (148. l. 34. in pr. sup. h. t. (149. l. 27. in pr. sup. qui & a quib. manumiss. (150. l. 10. inf. de verb. sign. (151. l. 25. in fin. sup. h. t. (152. l. 55. infr. de verb. sign. (153. l. 25. in fin. (154. d. l. 25. §. 1. (155. l. 101. inf. de verb. oblig. l. 2. in fin. inf. de reg. jur. (156. l. 5. infr. d. t. (157. l. 189. inf. d. t. (158. l. 14. sup. h. t. (159. §. 2. Inst. de verb. oblig. §. 33. vers. tempore. Inst. de action. (160. l. 56. §. 4. inf. de verb. obl. l. 4. in pr. sup. de servit. quæ

quæ natura solo cohæret. §. 2. *Conditio* vero efficax est, quæ in constituenda obligatione inseritur, non quæ post perfectam eam ponitur: veluti, *Centum dare spondes, nisi navis ex Asia venerit?* sed hæc casu, existente conditione locus erit exceptioni pacti conventi, vel doli mali. §. 3. *Modus* obligationis est, cum stipulamur decem aut hominem: nam alterius solutio totam obligationem interimit: nec alter peti potest 161, utique quamdiu utrumque est. §. 4. *Accessio* vero in obligatione, aut personæ, aut rei fit: *personæ*, cum mihi aut Titio stipulor: *Rei* 162, cum mihi decem aut Titio hominem stipulor; ubi quæritur, an ipso jure fiat liberatio homine soluto Titio? §. 5. Si ita 163 stipulatus sum: *Si fundum non dederis, centum dare spondes?* sola centum (in) stipulatione sunt, in exsolutione fundus. §. 6. Sed si navem fieri stipulatus sum, & si non feceris, centum: videndum, utrum 164 duæ stipulationes sint, pura, & conditionalis, & existens sequentis conditio non tollat priorem; an vero transferat in se, & quasi novatio prioris fiat? quod magis verum est.

De manumissione, & morte servi debiti.

45. IDEM (lib. 5. ad Plautium.)
Is, qui ex stipulatu Stichum debeat, si eum ante moram manumiserit, & is, priusquam super eo promissor conveniretur, decesserit, non tenetur: non 165 enim per eum stetisse videtur, quo minus eum præstaret.

De furioso, & pupillo.

46. IDEM (lib. 7. ad Plautium.)
Furiosus, & pupillus, ubi ex re actio venit, obligantur, etiam sine curatore, vel tutoris auctoritate: veluti si communem 166 fundum habeo cum his, & aliquid in eum impendero, vel damnum in eo pupillus dederit: nam iudicio communi 167 dividendo obligabuntur.

Differentia obligationis, & liberationis.

47. IDEM ex lib. 14. (ad Plautium.)
Arianus ait, multum interesse, quæras, utrum aliquis obligetur, an aliquis liberetur? Ubi de obligando quæritur, propensiores esse debere nos, si habeamus occasionem, ad negandum. Ubi de liberando, ex diverso, ut facilius sis ad liberationem. 168

De surdo.

48. IDEM (lib. 16. ad Plautium.)
In quibuscumque negotiis fermone opus non est, sufficiente 169 consensu, iis etiam surdus 170 intervenire potest: quia potest intelligere, & consentire; veluti in locationibus, conductionibus, emtionibus, & ceteris.

De actionibus ex contractibus.

49. IDEM (lib. 18. ad Plautium.)
Ex contractibus venientes actiones in heredes dantur 171, licet 172 delictum quoque versetur: veluti cum tutor in tutela gerenda dolo fecerit, aut is, apud quem depositum 173 est. Quo casu etiam cum filiusfamilias, aut servus quid tale commisit, de peculio actio datur, non noxalis.

De tempore.

50. POMPONIUS (lib. 7. ex Plautio.)
Quod quis aliquo anno dare promittit, aut dare damnatur: ei 174 potestas est, quolibet ejus anni die dandi.

Definitio actionis.

51. CELSUS (lib. 3. Digestorum.)
Nihil 175 aliud est actio, quam jus, quod sibi debeatur, iudicio persequendi.

Quibus modis obligamur.

52. MODESTINUS (lib. 2. Regularum.)
Obligamur aut re, aut verbis, aut simul utroque, aut consensu, aut Lege, aut Jure honorario, aut necessitate, aut ex peccato. §. 1. *Re* obligamur, cum 176 res ipsa Intercedit. §. 2. *Verbis* 177, cum præcedit interrogatio, & sequitur congruens

178 responsio. §. 3. *Re & verbis* pariter 179 obligamur, cum & res interrogationi intercedit. §. 4. *Consentientes* 180 in aliquam rem (ex) consensu obligari necessario ex voluntate nostra videmur §. 5. *Lege* obligamur, cum obtemperantes Legibus aliquid secundum præceptum Legis, aut contra facimus. §. 6. *Jure honorario* obligamur ex his, quæ edicto perpetuo, vel Magistratu fieri præcipiuntur, vel fieri prohibentur. §. 7. *Necessitate* obligantur, quibus non licet aliud facere, quam quod præceptum est. quod evenit in necessario 181 herede. §. 8. *Ex peccato* obligamur, cum in facto quæstionis summa constitit. §. 9. Etiam nudus 182 consensus sufficit obligationi, quamvis verbis hoc exprimi possit §. 10. Sed & *nudu solo* pleraque 183 consistunt.

De actionibus concurrentibus. 1. De eo ad quem res pertinet.

53. IDEM (lib. 3. Regularum.)

Plura delicta in una re plures admittunt actiones: sed non posse omnibus 184 uti probatum est: nam si ex una obligatione plures actiones nascantur, una tantummodo, non omnibus, utendum est. §. 1. Cum generaliter adjicimus, *Eive, ad quem ea res pertinebit* 185: & adrogati, & eorum, qui jure nobis succedunt, personas comprehendimus.

De contractu imaginario.

54. IDEM. (lib. 5. Regularum.)

Contractus imaginarii etiam in emtionibus 186 juris vinculum non obtinent, cum fides facti simulatur, non intercedente veritate.

De affectu utriusque partis.

55. JAVOLENUS (lib. 12. Epistolarum.)

In omnibus rebus, quæ dominium transferunt, concurrat, oportet, affectus 187 ex utraque parte contrahentium: nam si ve ea venditio, si ve donatio, si ve conductio, si ve quælibet alia causa contrahendi fuit, nisi animus utriusque consentit, perduci ad effectum (id) quod inchoatur, non potest.

De servis.

56. POMPONIUS (lib. 20. ad Quintum Mucium.)

Quæcunque actiones servi mei nomine mihi cœperunt competere vel ex duodecim Tabulis, vel ex Lege Aquilia, vel injuriarum vel furti: eadem durant, etiam 188 si servus postea, vel manumissus, vel alienatus, vel mortuus fuerit. † Sed & condictio ex furtiva causa competit: nisi 189 si nactus possessionem servi, aut alienavero, aut manumisero eum.

De errore.

57. IDEM (lib. 36. ad Quintum Mucium.)

In omnibus negotiis contrahendis; si ve bona fide sint, si ve non sint, si error 190 aliquis intervenit, ut aliud sentiat, (puta) qui emit 191, aut qui conducit 192, aliud, qui cum his contrahit: nihil valet, quod acti sit. † Et idem in societate quoque coeunda respondendum est: ut si dissentiant, aliud alio existimante, nihil valet ea societas, quæ in consensu consistit.

De litis contestatione.

58. CALISTRATUS (lib. 1. Edicti monitorii.)

Sciendum est ex omnibus causis lites 193 contestatas & in heredem, similesque personas transire.

(178. l. 1. §. ult. inf. de verb. oblig. (179. l. 9. §. 3. supr. de reb. cred. (180. l. 2. sup. h. t. (181. §. 1. & 2. inst. de hered. qual. & differ. (182. l. 1. §. 3. supr. de pact. l. 35. in fin. infr. de verb. oblig. (183. l. 93. §. 1. sup. de acquir. vel omit. hered. l. 65. §. 3. supr. ad SC. Trebell. l. 11. in pr. sup. de legat. 3. l. 22. C. de fideicom. l. 17. inf. de novat. excip. l. 1. §. 2. infr. de verb. oblig. l. 29. C. de testam. (184. l. 5. l. 6. sup. de except. rei judic. l. 43. in fin. infr. de reg. jur. immo vide l. 60. infr. h. t. (185. l. 70. in fin. inf. de verb. sign. (186. l. 53. sup. l. 3. C. de contrah. emt. l. 10. C. de distract. pign. adde l. 46. supr. locati. 2. Feud. 9. §. 1. l. 30. supr. de nupt. l. 21. C. de transact. (187. l. 3. in fin. supr. h. t. l. 1. §. 3. in fin. sup. de pact. (188. l. 14. supr. h. t. l. 5. in fin. supr. de servo corrupt. (189. l. 10. §. 2. supr. de condic. furtiv. (190. l. 6. §. 1. sup. de offic. præsid. l. 15. sup. de jurisd. l. 2. sup. de in integr. rest. l. 2. in pr. sup. de judic. l. 11. §. 8. sup. de interrog. l. 18. supr. de reb. cred. l. 3. in fin. l. 2. sup. quod falso tut. l. 20. supr. de aqua & aqua pluv. l. 2. supr. de confess. l. 15. §. 5. in fin. sup. quod vi aut clam. l. 76. l. 116. in fin. inf. de reg. jur. l. 9. C. de jur. & facti ignor. (191. l. 9. supr. de contrah. emt. (192. l. 52. sup. locati. (193. l. 26. l. 33. supr. h. t. l. ult. in fin. supr. de fidejuss. tut. l. 86. l. 87. l. 139. in pr. l. 164. infr. de reg. jur. l. un. C. de delict. desuact. §. 1. in fin. infr. Inst. de perpet. & tempor. act.

(161. arg. l. 10. in fin. sup. de jure dot. (162. l. ult. §. 5. inf. de verb. obl. (163. l. 115. §. ult. inf. d. t. (164. l. 1. in fin. inf. de stip. serv. (165. l. 26. §. 4. sup. de noxal. act. l. 36. in fin. sup. de legat. 1. (166. l. 33. sup. pro socio. (167. l. 29. in pr. supr. communi divid. (168. l. 38. in pr. sup. de re judic. l. 99. infr. de verb. oblig. l. 5. in pr. infr. de panis. l. 25. infr. de reg. jur. (169. l. 2. sup. h. t. (170. Adde l. 29. sup. de adopt. l. 4. §. 1. sup. de pact. l. 124. in pr. inf. de reg. jur. (171. l. 12. supr. h. t. immo vide §. 1. Inst. de perpet. & tempor. act. (172. d. l. 12. l. 121. in fin. inf. de verb. oblig. (173. l. 7. §. 1. sup. deposit. (174. l. 137. §. 2. inf. de verb. obl. l. 1. inf. de reg. jur. (175. Inst. de action. in pr. (176. l. 1. §. 2. supr. h. t. (177. d. l. 1. §. 7.

De pupillo.

59. LICINIUS RUFINUS (lib. 8. Regularum.)

Pupillus mutuum pecuniam accipiendo, ne quidem jure naturali obligatur 194.

De concurrentibus actionibus.

60. ULPIANUS (lib. 17. ad Edictum.)

Nunquam 195 actiones poenales de eadem pecunia concurrentes alia aliam consumit.

De nuda scriptura. 1. De constitutione salarii.

61. SCAEVOLA (lib. 28. Digestorum.)

Procurator Seji admisit subscriptionem ad argentarium vascularium in verba infra scripta: Λάκιος Κατένδιος ἐπέγνω,

(194. l. 13. sup. de condict. indeb. Immo vide l. ult. in pr. sup. de jurejur. l. 21. in pr. sup. ad leg. Falcid. l. 25. §. 1. sup. quando dies legat. l. 1. in fin. infr. de novat. l. 44. l. 95. §. 4. infr. de solution. l. 13. l. 14. sup. de condict. indeb. (195. l. 32. sup. h. t. l. 2. infr. de privat. delict. l. 130. infr. de reg. jur. §. 1. in fin. Inst. si quadrupes l. un. C. quando civilis actio

κατά τὴν προέγραπται, ἐστὶν λοιπὰ πᾶσι μὴν οφειλόμενα τοῦ δάνει. τοῦ σά (id est) Lucius Kalandius recognovi, quemadmodum supra scriptum est, reliqua a nobis debentur tot illi. Quæro, an Cajum Sejum obligare potuit? Respondit, Sejum, si alioquin obligatus non esset, non propter quod ea scriptura, quæ proponeretur, interposita sit, obligatum esse. §. 1. Seja cum salarium constituere vellet, ita epistolam emisit: Lucio Titio salutem. Si (in) eodem animo, & eadem affectione circa me es, qui semper fuisti: ex continenti acceptis literis meis, distracta re tua, veni: hoc tibi, quamdiu vivam, præstabo, annuos decem: scio enim, quia valde me bene ames. Quæro, cum & rem suam distraxerit Lucius Titius, & ad eam profectus sit, & ex eo cum ea sit: an ei ex his epistolis salarium annuum debeat? Respondit, ex personis 196 causisque, cum, cujus notio sit, astimaturum, an a etio danda sit.

(196. l. 5. sup. de donat. l. 1. §. 10. infr. de extraord. cognit. l. 38. in pr. sup. de rei vind.

DIGESTORUM,

SEU

PANDECTARUM

PARS SEPTIMA.

LIBER QUADRAGESIMUS QUINTUS.

TIT. I.

DE VERBORUM OBLIGATIONIBUS.

Prima divisio stipulationum: alia congrua, alia non congrua: vel alia utilis, alia inutilis. De voce, & auditu. De muto, surdo, infante, & absente. 1. De discessu, & reversione stipulatoris. 2. De responsione Quidni? De nutu 3. Si respondens adjiciat, vel detrahat aliquid obligationi. 6. De lingua.

1. ULPIANUS (lib. 48. ad Sabinum.)

Stipulatio non potest confici, nisi utroque loquente: & ideo neque murus 2, neque surdus 3, neque infans 4 stipulationem contrahere possunt; nec absens 5 quidem; quoniam exaudire invicem debent. Si quis igitur ex his vult stipulati, per servum præsentem stipuletur, & acquirat ei ex stipulatu actionem. Item si quis obligari velit: jubeat, & erit quod jussu obligatus. §. 1. Qui præsens interrogavit, si antequam (sibi) responderetur, discessit, inutilem efficit stipulationem: Sin vero præsens interrogaverit, mox discessit, & reversione responsum est: obligat, intervallum enim medium 6 non vitiat obligationem. §. 2. Si quis ea interroget, dabis? responderit: quidni? (&) is utique in ea causa est, ut obligetur. † Contra, si sine verbis adnuisset; Non tantum autem civiliter, sed nec naturaliter obligatur, qui ita annuit; & ideo 7 recte dictum est, non obligari pro eo, nec fidejussorem quidem. §. 3. Si quis simpliciter interrogatus responderit 8: Si illud factum erit, dabo: non obligari eum constat. Aut si ita interrogatus, Infra Kalendas quintas? responderit 8, dabo idibus: æque non obligatur. Non enim sic respondit, ut interrogatus est. Et versa vice, si interrogatus (fuerit) sub conditione 9, responderit pure: dicendum erit, eum non obligari. Cum adjicit aliquid, vel detrahat obligationi, semper

probandum est, vitiatam esse obligationem; nisi stipulatori divinitas responsionis illico placuerit: tunc enim alia stipulatio contracta esse videtur. §. 4. Si stipulanti mihi decem, tu viginti respondeas; non esse contractam obligationem, nisi 10 in decem constat. Ex contrario quoque si me viginti interrogante, tu decem respondeas; obligatio nisi 11 in decem non erit contracta: licet enim oportet congruere summam, attamen manifestissimum est, viginti 12 & decem inesse. §. 5. Sed si mihi Pamphilum stipulanti, tu Pamphilum & 13 Stichum sponderis: Stichi adjectionem pro supervacuo habendam puto: nam si tot sunt stipulationes 14, quot corpora, duæ sunt quodammodo stipulationes, una utilis, alia inutilis: neque vitiatur utilis 15 per hanc inutilem. §. 6. Eadem, an alia lingua respondeatur, nihil interest. Proinde si quis Latine interrogaverit, respondeatur ei Græce, dammodo congruenter 16 respondeatur: obligatio constituta est. Idem per contrarium. † Sed utrum hoc usque ad Græcum sermonem tantum protrahimus: an vero & ad alium, Pœnum forte, vel Assyrium, vel cujus alterius linguæ, dubitari potest: Et (extat) scriptura Sabini, sed & verum patitur, ut omnis sermo contineat verborum obligationem: ita tamen, ut uterque alterius linguam intelligat, sive per se 17 sive per verum interpretem.

Divisio secunda in stipulationes dandi, & faciendi,

1. Tertia in dividas, & in individas.

2. PAULUS (lib. 12. ad Sabinum.)

Stipulationum quædam 18 in dando, quædam in faciendo consistunt. §. 1. Et harum omnium quædam partium præstationem recipiunt 19; veluti eum decem dari stipulamur: quædam non recipiunt, ut in his, quæ natura divisionem non admittunt; veluti 20

TIT. I. (1. Lib. 3. Inst. 16. Lib. 8. C. 32. (2. §. 7. Inst. de inutil. stipul. 3. d. §. 7. l. un. §. ult. sup. de oblig. & act. (4. l. 70. inf. h. t. (5. l. 3. C. §. 12. Inst. de inutil. stipul. (6. l. 137. in pr. infr. h. t. l. 6. in fin. l. 12. in pr. infr. de duob. reis. (7. l. 6. in fin. infr. de fidejuss. (8. §. 5. Inst. de inutil. stipul. (9. d. §. 5.

(10. Obst. d. §. 5. (11. Obst. d. §. 5. l. 52. sup. locati. (12. l. 9. in fin. sup. de in lit. jur. and l. 9. §. 3. in fin. sup. de hered. instit. l. 7. in pr. sup. de except. rei judic. l. 110. in pr. infr. de reg. jur. (13. Adde l. 12. sup. de constit. pecun. (14. l. 29. in pr. infr. h. t. (15. l. 34. C. de donat. (16. l. 52. §. 2. sup. de oblig. & act. (17. §. 1. vers. utrum Inst. h. t. (18. l. 5. §. 1. l. 75. §. 7. inf. §. ult. Inst. cod. (19. l. 9. §. 1. inf. de solut. (20. l. 72. in pr. infr. h. t. l. 17. sup. de servit.